

VIGILIA

SZERKESZTI

JUHÁSZ VILMOS és SÍK SÁNDOR

PERNECZKY BÉLA
FRANÇOIS MAURIAC
HARSÁNYI LAJOS
JACQUES MARITAIN
FODOR JÓZSEF
ECKHARDT SÁNDOR
VAS ISTVÁN
MOLNÁR KATA
VIDOR MIKLÓS
SZEDŐ SZEVERIN
VÉGH GYÖRGY
JUHÁSZ VILMOS
KÓSA JÁNOS
GABRIEL ASZTRIK
JAJCZAY JÁNOS
írásai

1947 JANUÁR

1

XII. ÉVFOLYAM

T A R T A L O M

	Oldal
<i>Perneczky Béla</i> : Haladás és katolikum	1
<i>François Mauriac</i> : Dávid. (Vers)	6
<i>Harsányi Lajos</i> : Apa és fiú. (Vers)	7
<i>Jacques Maritain</i> : Kereszténység és demokrácia	8
<i>Fodor József</i> : Könyörgés bűneink miatt. (Vers)	15
<i>Eckhardt Sándor</i> : Zsidóság és nemzetiség	17
<i>Vas István</i> : Utóhang. (Vers)	25
<i>Moinár Kata</i> : Tanácstalan este. (Elbeszélés)	27
<i>Vidor Miklós</i> : Látvány. (Vers)	33
<i>P. Szedő Szeverin</i> : A magány szigete	34
<i>Végh György</i> : Hullahordozók dala. (Vers)	37

S Z E M L E.

<i>Juhász Vilmos</i> : A világkereszténység szemléje	38
<i>Kósa János</i> : Modern katolikus irodalmunk. (Ankét)	41
<i>Gábel Asztrik</i> : A katolikus értelmiség nemzetközi összefogása	46
<i>Juhász Vilmos</i> : Világpolitikai szemle	49
<i>Jajczay János</i> : A magyar barokk és Maulbertsch	52

K Ö N Y V E K: <i>Fogarassi Béla</i> : Marxizmus és logika (Fischer Antal),	
<i>Léon Blum</i> : A l'Échelle humaine (Füzesséry Katalin), <i>Rainer</i>	
<i>Maria Rilke</i> : Malte Laurids Brigge feljegyzései (Fodor Béla),	
<i>Ignác Rózsa</i> : Urak és úrfiak (Possonyi László), <i>Illyés Gyula</i> :	
<i>Húnok Párizsban</i> (Thurzó Gábor)	55

Felelős szerkesztő: *Sík Sándor*. Felelős kiadó: *Juhász Vilmos*.
 Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest, II., Trombitás-út
 37. címre kell küldeni. Kiadóhivatal: Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 30.

Megjelenik minden hónap elején.

Egyes szám ára: 4 forint. Előfizetés: negyedévre 11 forint, félévre 20 ft.

HALADÁS és KATOLIKUM

1. A haladás sokrétű probléma. Szociológusok, történetfilozófusok, politikusok témája. Mi főként politikai szempontból foglalkoznánk most vele. Főként azért, mert a mai idők közéleti frazeológiájában ismét oly divatosná vált. Minduntalan olvasunk és hallunk kijelentéseket, véleményeket, megállapításokat a haladásról és a reakcióról. Megtudjuk, kinek mi a nézete a haladó szellemről, mit vagy kit tartanak haladónak, illetve reakciónak. Sokszor találjuk magunkat szemben azzal az állítással, hogy mi katolikusok is reakciósok vagyunk. Magunk is fel-felvetjük a kérdést, s nem egy közülünk úgy van vele, hogy nem is tudja, vajjon védekezzék-e a vád ellen? Hiba-e, ha valaki reakciós? Csatlakoznunk kell-e a haladás gondolatához? Mi egyáltalán a haladás? Miben áll a haladó szellem?

Nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy a katolikus tömegek az ilyen és hasonló kérdések dolgában többnyire nem tudják, mitévők legyenek és tanácstalanul várnak valamilyen gyakorlati útbaigazítást. Ez a tanácstalanság onnan ered, hogy mi katolikusok is tisztában vagyunk azzal, hogy a letűnt világ megszokott értékrendje elavult. A két világháború közötti intermezzóban éppen a haladás szóba sem igen került. De egyébként is az utolsó huszonöt esztendő válaszai sok más kérdésre nézve sem adnak már megnyugtató megoldást. Az új időknek megfelelő katolikus magyar politikai tanítás viszont, amelyet kiváltképpen a pápák szociális megnyilatkozásai nyomán meg kell szerkesztenünk, még nincs készen, s amennyiben elkészült, még nem áradt szét eléggé a katolikus tömegek köztudatában.

A katolikus magyar politikai tanításnak állást kell foglalnia a haladás problémájában. Alábbi fejtegetéseinkkel ezt szeretnénk megkönnyíteni és elősegíteni. Évegtét meg kell beszélnünk magának a haladásnak a definícióját, foglalkoznunk kell az idevágó különféle szemléletekkel, ezeket meg kell bírálnunk, ki kell tértünk különösen a dialektikus materializmus nézeteire, egybe kell vetnünk ezeket a mi spiritualista világnézetünkkel és végezetül le kell vonni a konzekvenciákat. Bármennyire politikai síkon akarunk azonban maradni, némiképp vissza kell nyúlnunk a történetfilozófiához és a szociológiához, különösen ott, ahol vitás a haladásra vonatkozó elméletek ténybeli megalapozottsága.

2. *Tönnies* szerint „az emberi haladás fogalma azonos a hiányos kultúra állapotától való fokozódó távolodás ideájával... Ezt a távolodást rendszerint javulásnak és tökéletesedésnek mutatják be, mindenesetre azonban növekvő emberiesedésnek, habár ez az emberiség kevésbé boldog sorsának tűnnék is fel”. A haladás (progresszió) nem azonos a fejlődés (evolúció) fogalmával. Az utóbbi változásoknak pusztán időbeli egymásutánját jelenti. A haladás több ennél: olyan fejlődés, amelyben a változások során az új mindig jobb, mindig értékesebb, mint a régi. A haladás tehát célt és értéket tételez fel, amihez a változást, a fejlődést mérjük. A cél és érték többféle lehet. A hedonizmus-utilitarizmus a társadalom evilági boldogságmennyiségével méri a haladást. („A társadalmi haladás a társadalmi szervezet szerkezetében oly változásokat jelent, amelyek... arra irányulnak, hogy az emberek boldogsága közvetve vagy közvetlenül növekedjék.” *Spencer*.) Az idealizmus értékmérői az eszmé-

nyek, amelyekhez az emberiségnek közelednie kell. Az eszményekhez való közeledés persze nem jelent ellenkezést a boldogság növekedésével, sőt az eszmények szolgálata a legbiztosabb eszköze az evilágon lehetséges legjobb társadalmi berendezkedés kiteljesedésének.

A haladás fogalmát különféle elméletek különbözőképpen igyekeztek megragadni. Vegyük sorra csak a legkiemelkedőbbeket.

a) A haladás gondolatát legelőször az ú. n. *felvilágosodás* veti fel. A felvilágosodás szemléletében az emberiség történelmének addig leélt századai telve vannak babonákkal, előítéletekkel, amelyektől az emberi ész, a Ráció erejével kell megszabadulnunk, hogy a tökéletesedés, a boldogulás útján előre jussunk. A felvilágosodás gondolkodói szembe állítják magukat és környezetüket a „sötét” középkorral, annak eszméivel, értékeivel, vallásos meggyőződésével. Azt tanítják, hogy a történelemnek mindez csupán előjátéka volt; a felvilágosodással veszi kezdetét az emberiség emberibb élete, amelynek irányát az ész világítja meg. Az ú. n. polgári radikálizmusnak a gyökerei a felvilágosodáshoz és a haladáshoz ehhez a fogalmához nyúlnak vissza. Innen ered a progresszív jelzőnek az a csengése, amely a vallással és az Egyházzal való ellenségeskedést ébreszti fel bennünk.

b) *Hegel metafizikája* a haladásnak nagyszabású koncepcióján alapul. A haladás három legegységesebb szakasza: a tiszta eszme létezése, a tiszta eszme természetté levése, a tiszta eszmének az emberi elmében öntudatra ébredése, önmagához visszatérése. Ez a folyamat dialektikusan zajlik le: a szellem a tézis, az anyag az antitézis, az önmaga tudatára ébredt eszme pedig a szintézis.

A hegeli dialektika tulajdonképpen a gondolkodás folyamata, amelynek során a gondolkodás fogalomról fogalomra halad olyképen, hogy minden fogalomban (tézis) belső ellenmondás (antitézis) keletkezik s ezt a belső ellenmondást magasabb egységben egy újabb fogalom (szintézis) oldja fel. Ez utóbbi rögtön tézissé válik, majd önmagában ismét ellentétekre hasad és ismét egységbefoglalásra szorul. Így követik egymást a dialektikus sorok: tézis, antitézis és szintézis.

A dialektika eszerint a fogalom önmozgásának szabályszerű menete, a gondolkodás törvénye. *Hegel* idealista bölcselete szerint azonban a természet nem egyéb, mint az eszme az eszmének „mássá levésében”, s így nála a gondolat és létezés egybefolynak. Következésképpen, ha a dialektika a gondolat törvénye, akkor törvénye a mindenségnek. „Az” eszme mozgása azonos a létező világ fejlődésével. Miután, pedig a dialektikában a szintézis mindig magasabb fokon áll a tézisével, a világfejlődés szükségszerűen folytonos tökéletesedés, azaz haladás.

c) Az *evolucionizmus* szerint a társadalmi fejlődés biológiai tény. Biológiai tény az is, hogy a fejlődés mindig haladás. A társadalomtudomány voltaképpen a biológia folytatása, a haladás biológiai törvény. A kiválasztás és a kiselejtezés darwini törvényei érvényesülnek a társadalomban és a társadalmi haladásban is. *Spencer* úgy állapítja meg a társadalmi haladás törvényét, hogy „mindenféle haladás a homogéntól a heterogén felé irányul és hogy ez azért van így, mert minden változást többféle változás követ”.

Ha a haladás nem az emberi ész műve, nem racionális folyamat, hanem természettudományi tény, akkor ebből önként adódik, hogy — *Kidd* szavaival élve — „oly szükségszerűség, amely alól egyszerűen nincs menekvés, az élet kezdete óta nem is volt”. Vagy ahogyan *Spencer* mondja „a haladás nem az ember hatalmi körébe tartozó dolog, hanem a jótékony szükségszerűség”.

d) A hegeli dialektikától megkülönböztetendő a *materialista dialek-*

tika. Utóbbi éppúgy a mindenség mozgásának törvénye, mint Hegel bölcséletének dialektikája. A különbség csak az, hogy Marx és Engels tanai szerint nem azért dialektikus a természet, mert dialektikus az eszme, hanem az eszme azért, mert a dialektika a lét törvénye és mert a gondolkodás nem egyéb, mint a lét mozgásának tükröződése. „Hegel számára — mondotta Marx — a gondolatfolyamat, amelyet eszme elnevezés alatt önálló szubjektummá tett meg, a valóságnak teremtetője, az én szememben éppen megfordítva, az ideális nem más, mint a materiális, de az ember fejébe átültetett és ott átformált materiális.”

A gondolkodás és a lét törvényei tehát a történelmi materializmusban is egybeesnek. Engels szerint „a dialektika a természet, társadalom és gondolkodás általános mozgására és fejlődésére vonatkozó tudomány”. A történelem a materialista dialektika szerint a „társadalom anyagi létformáiban”, azaz — a lényegét tekintve — a termelési viszonyok alakulásában végbemenő dialektikus mozgás visszfénye.

A mozgás, a fejlődés egyébként a materialista dialektikában is a dialektikai szabályokat követi, következésképpen itt is szükségszerűleg haladás. Ez a haladás természettudományos pontossággal a szocialista-kommunista életforma felé tart. Ez az életforma ugyanis a polgári társadalom ellentmondásokkal, antitézissel terhelt formájával szemben újabb szintézis.

e) Utóljára hagyjuk a haladásnak azt a fogalmát, amelyet *spiritualistának* nevezhetünk. Ez a fogalom ismét elhajlik a természettudományoktól és a természettudományos szükségképiségtől, kötöttségtől. A spiritualista szemlélet szerint a haladásnak van egy a történelemben rejlő immanens célja és — vallásos megfogalmazásában — van egy a jelen világon túllendülő, transzcendens célja is. Az immanens cél a kultúra eszményeinek, az igaznak, jónak és szépnek a lét minden terén való fokozatos megvalósítása. A transzcendens célja a vallásos világnézet szerint az Isten akaratának teljesítése, az Isten szolgálata. Ámde az Isten, mint Abszolútum, magában foglalja, magában egyesíti az igazságot, a jóságot és a szépséget abszolút értékeket, következésképpen a történelem immanens és transzcendens céljai egybeesnek. A haladás tehát ebben a fogalmazásban öntudatos törekvés az örök eszmények megközelítésére.

3. A haladásra vonatkozó fogalmazások, szemléletek bírálatában túl messze kellene elmennünk, ha valamennyit külön vennénk bonckés alá. De ezúttal nem is az a fontos, hogy behatoljunk Hegel lételméletébe vagy feszegetjük az evolucionizmus természettudományos kérdéseit. Abból a politikai szempontból, ahogyan mi tárgyaljuk a haladás problémáját, éppen e két szemléletről elég annyit megjegyeznünk, hogy a dialektikus materializmussal rokon bennük, hogy a haladást kényszerű és kötött folyamatnak tekintik, szemben a polgári radikalizmussal, amelyben az emberi ész mindenhatóságába vetett hit feltételezi a tudomány függetlenségét és a politikai elhatározás döntő voltát, s szemben a világnézettel, amelyben a haladás rügója a kultúra eszményeinek, illetve a Teremtő nagy szándékainak öntudatos szolgálata. Voltaképpen tehát egy determinista és egy indeterminista irány között kell választanunk, s a hegeli dialektikát — szigorú formalizmusára és szabályszerűségére tekintettel — bizony az evolucinizmussal és a materialista dialektikával együtt az előbbihez soroljuk, míg az indeterminizmust a polgári radikalizmusra és a spiritualizmusra tartjuk jellemzőnek.

„Szabadság vagy szükségképiség uralkodik-e a történetben”? teszi fel a kérdést Kornis Gyula, s mindjárt felel is rá: „Mind a kettő. És pedig a szabadságból is, meg a szükségképiségből is annyi érvényesül a történet menetében, amennyi a történet alanyainak, az embereknek

életében". Az ember testi-lelki lény, lelkiéletében pedig nem a mechanikai, hanem a pszichikai okság hat. Ha pedig ez így igaz, „akkor megvan a lehetőség arra, hogy az ember életében, s így a történetben is a kötöttség mellett a szabadság is érvényesüljön, tehát ha nem is egészen, de részben a történet menete az ember akaratától is függjön, mely bele tud nyúlni az események folyásába s ezt bizonyos korlátok között irányíthatja".

A haladás a történelem színpadán játszódik le. Az, ami áll a történelemre, áll a haladásra is, hiszen a haladás a történelem drámájának cselekménye. A haladásnak épúgy sok és különféle tényezője van, mint a történelemnek általában. Rövidlátók lennének, ha e tényezők között nem vennénk észre a materiális, különösen a földrajzi, faji és méginkább a gazdasági tényezőket, vagy ha tagadásba vennénk, hogy mindezek befolyása és jelentősége igen nagy. Nem engedhetjük azonban elvitatni, hogy a materiális tényezőkön felül az emberi ész, szív és akarat, a politika szintén beleszól sorsunk, a népek, nemzetek, az emberiség sorsának irányításába. Ezek a pszichikai természetű tényezők pedig nincsenek alávétve a természettudományokban érvényes törvényeknek, következésképpen sokféle hatásuk kizárja azt, hogy a haladást determináltak tekintsük. Mert ha a materiális tényezők determináltak, az egyéb tényezők indetermináltak hatnak, s ha a hatás az összes tényezők eredője, ez az eredő semmiesetre sem lehet determinált.

A determinista irányzatok tehát könnyen sebezhetőek. A dialektikus materializmusnak pedig szerintünk még egy külön gyengéje van. Ahhoz ugyanis, hogy a dialektikus materializmust elfogadjuk, nem csupán azt kell tényként vennünk, hogy a történelem, s a haladás az anyag mozgásának tükröképe, hanem bizonyítani kell, hogy az anyag mozgása dialektikus. Ennek bizonyítását azonban a tudomány jelenlegi állása mellett sikeresnek nem minősíthetjük.

4. Bírálattunk eliminációs módszerrel indult. A determinista irányokat kiküszöböltük. Ha az eliminációt be akarjuk fejezni, néhány szóval meg kell okolnunk, hogy a haladás két indeterminista megfogalmazása közül miért vetjük el a polgári radikalizmusét. A polgári radikalizmus haladás-fogalmában hibáztatjuk a hagyományok iránti túlságos ellen-szenvet és az erősen racionalista szemléletet.

Racionalizmus és radikalizmus édes testvérek. A racionalista szentül hisz abban, hogy a világot máról-holnapra tetszés szerint meg lehet változtatni, hogy tabula rasa-kat lehet csinálni, s a múlttól, jelentől független jövőt lehet szerkeszteni. Hite szükségképpen radikálissá teszi, mert ha az észszerű újrászületés lehetséges, akkor csak neki kell fogni. Csak a maradiak, a régi világ hasznélvezői ellenállását, a Pató Pálok lustaságát kell leküzdeni.

A haladás azonban korántsem ily egyszerű és könnyű feladat. Egyszerűen és könnyen csak papiros-reformokat lehet összetákolni. Ezek azonban éppen nem „radikálisak”, mert nem érnek le a társadalom gyökérzetéig. Tetszetősek, mutatósak, ámde — gyökértelenek. A társadalom léte szerves lét. Egy-kettőre nem lehet átalakítani, legfeljebb fejlődését okos törvényekkel lassankint új irányba egyengetni.

A determinista irányzatok után tehát a radikalizmus szemléletét is kiküszöböljük, s akkor egyedül marad a haladásnak a spiritualizmus adta fogalma, amely pozitíve is kell, hogy mindjárt megragadja minden katolikus őszinte hajlandóságait. Mi előttünk katolikusok előtt örök eszmények világítanak. Tudatában vagyunk, hogy azokat elérni talán soha el nem érhetjük, de tisztában vagyunk az erkölcsi parancssal, amely arra kötelez, hogy igyekezzünk ezeket az eszményeket, köztük a társadalmi igazságosság eszméjét, tőlünk telhetőleg megközelíteni, feléjük haladni.

5. Egy divatos amerikai író, *Roberts* találón mutat rá egy egyoldalúságra, amellyel a haladás körül gyakran találkozunk. Ez a meg lehetőségen mindennapos, közkeletű egyoldalúság, hogy a „haladásnak csak egyetlen iránya jöhet figyelembe, s a politikai véleménykülönbségeket voltaképpen csak az óvatosság és sietség, a tétovázás és vállalkozó s.e.l.e.m, a hanyagság és a tetterő közötti különbségre lehet visszavezetni”. A marxizmus, a materialista dialektika kétségtelenül ebben az egyoldalúságban szenved. Rendkívül jellemző *Adler Miksa* megállapítása, hogy „a marxizmusban válik lehetővé a tudománynak és a politikának az a nagyszabású egysége, amely szerint csakis egy bizonyos politika lehetséges”. *Sztálin* szerint „a proletáriátus pártjának, ha nem akar tévedni a politikában nem az „emberi ész” elvont „principiumaiból” kell kiindulnia, hanem a társadalom anyagi életének konkrét viszonyaiból, mint a társadalmi fejlődés döntő tényezőjéből, nem a „nagy emberek” jámbor óhajai-ból, hanem a társadalmi anyagi élet fejlődésének reális szükségleteiből”. Nem vitás, minden politikának reálisnak kell lennie, itt azonban többről van szó, mint a megszokott politikai realizmusról. A reális államférfi számol az „exigenciákkal”, a dialektikus materializmus szemléletében a politika alkalmazkodik a haladás törvényszerű folyamatához.

Innen van azután az, hogy a marxisták, különösen a kommunisták szemében oly sok a reakció. Amíg miszerintünk a haladó szellemű politikának többféle elképzelése lehet, s a haladás hívei — mutasson a haladás bármilyen politikai irányba — nem minősíthetők reakciósnak, őszierintük egyféle a haladás, s aki másképp fogja fel, az alapjában a haladás kerékkötője.

Ezzel kapcsolatban utalunk a történelmi, vagy társadalomgazdasági determinizmus cáfolatául fentebb felhozottakra. A történelem, a haladás indeterminált tényezőinek közrehatása lehetetlenné teszi, hogy a haladás útját előre pontosan felmérjük. A materialista dialektika, ha nem tévedünk, inkább csak politikai fegyver. Még pedig igen messzehordó fegyver, mert alkalmas annak elhíttetésére, hogy a szocializmus-kommunizmus történelmi szükségszerűség, s az annak megvalósítására irányuló politikai törekvés kivédhetetlen. Ismételjük azonban, a tudomány jelenlegi állása mellett a materialista dialektika tételei nem tekinthetők igazoltaknak.

6. Mít jelent katolikusok számára a haladó szellem gyakorlatilag? Jelent mindenekelőtt megértést az időszerű problémák iránt; szellemi frissességet, lelki befogadókésztséget. Jelenti továbbá, hogy a jelen problémáinak megoldásában a kultúra eszményeinek minél erőteljesebb megközelítésére kell törekednünk. Jelenti különösen a szociális igazságosság szolgálatát.

A gyakorlati szociális politikában nem vagyunk feltétlen ellenfelei minden tervnek és követelménynek, amely szocialista vagy kommunista oldalról jön. A világnézetbeli ellentét nem jelenti azt, hogy a szociális haladásról való gyakorlati elképzelésekben és javaslatokban mindenestre és mindenben eltérünk. A katolikus haladás képe, ma igen sokban meg egyezik azzal, amelyet a dialektikus materializmus hívei festenek. Az ellentétes kiindulópontok mellett ez magyarázatra szorul. A magyarázatot abban látjuk, hogy végeredményben a marxizmusban is a program megelőzi a tudományos indokolást. A szocializmust és kommunizmust nem abból a felfedezésből vonták le, hogy a világmindenség a materialista dialektika szabályai szerint mozog, hanem a szocialista-kommunista terveknek kívántak nyomatékot adni ezzel a tudományos elmélettel. A propagandisztikus hatás elérése lehetett a fő cél; azt akarhatták kimutatni, hogy a marxizmus politikája ellenállhatatlan. A gyakorlati élet terén, a konkrét politikában a szocializmus, kommunizmus épűgy a modern szo-

ciális probléma orvoslását kívánja, mint ahogyan kívánja azt az evangélium szelleme és kívánjuk mi, katolikusok. Ebben a törekvésben még egyezünk és filozófia ide, tudomány oda, gyakorlatilag az orvoslási mód nem mindenben tér el.

Mégse féltsen senki bennünket attól, hogy túlságos megértést tanúsítsunk a marxizmussal szemben. Tisztában vagyunk a világnézeti határvonalakkal, s mindazzal, ami bennünket elválaszt a szocialistáktól, kommunistáktól. De az igazságot, bárhonnan is jön, mindig igazságnak fogjuk felismerni és keresztényinek tekinteni.

Sokkal inkább féltjük mi a jóhiszemű katolikusokat attól, hogy az igazi reakció hatalmába keríti sokukat. Ez a veszély annál inkább fennáll, mert mostanában oly sokszor vádolnak bennünket reakcióval, hogy végre majd mi magunk is elhisszük magunkról azt, hogy reakciósook vagyunk. Már pedig ennél nagyobb veszély nem fenyegetheti a magyar közéletet. Féltjük a jóhiszemű és tiszta szándékú katolikusokat attól, hogy lelkükben visszakoznak és valóban reakcióba szorulnak. Már ezért is védekeznünk kell a reakció vádjai ellen és ezért is hivatkozunk a haladásra, a haladásnak katolikus szellemű magatartására. Szeretnénk, ha a mai magyar katolikusok lelkiülete nem hasonlítana arra a nem ritka közéleti típusra, amely farizeus módra csak külsőségekben keresztény.

7. A haladásról szóló fejtegetéseinket legmúltóbban a Szentírásból vett, ezzel az idézettel fejezhetjük be: „Járjunk az igazság útján szeretetben s mindenképen növekedjünk öhozzá, Krisztushoz, aki a fej és akitől van az egész testnek az egybeerősítése és egybekötése minden összekötő íz közreműködésével minden egyes tagon kimért tevékenységben; így történik azután a test növekedése a maga épülésére a szeretetben”. A haladás járni az igazság útján a szeretetben. A haladás növekedni Krisztushoz. A haladás épülni: a társadalom épülése egyenkint tagjaiban, és összesen a maga egészében.

François Mauriac

DÁVID

Futok, valami hajt, mákonyos gőz sziszeg
Szívemben, úz a vágy, valami sanda görcs
Ránt a gonosz felé s vágytól görbedt kezem
Maga is olyan már, mint a tiltott gyümölcs.

Am egykor valaki meghalt — furcsa talány:
Meghalt érettem is — rontás! — ó, futhatok,
Törhetek én már a tiltott gyümölcs után,
Konok kéz: egy halott, mindig csak visszafog.

Könyörtelen Törvény — nálad cselesebb nincsen —
Gerjedező vágyam szent ellensége, Te,
Aki szívemről már egyszer levettted e
Zűrös világ nyűgét: a bűnt, hatalmas Isten,

Tekintsd e gyermeket, e furcsa vézna hőst, —
Veled dacol, pedig fegyvertelen, ruhátlan,
Térdét megsebzették régi imák — a vágyam,
E furcsa Dávidot, ki vágyja, hogy legyőzd.

Fordította Csapó Jenő

APA ÉS FIÚ

Az apa mint a hold. A fiú mint a nap.

A nagytemplomban ültek egymás mellett,
Az orgona dalolt, de ők nem énekeltek,
csak ültek egymás mellett, elmerülten,
én szemben velük kandi szemmel ültem
s tűnődtem, mint a csendes esti tenger,
hogyan hasonlíthat két földi ember
egymáshoz ennyire? Az apa ötvenen túl,
a fiú húsz, maholnap ő is harcba indul.
Egyforma két fej, teljesen hasonló,
az egyik ősz, a másik, mint a holló,
az apa-szem apadt és fényevesztett,
a fiúén két ifjú csillag reszket,
az egyik arcon két kegyetlen vágás,
a másikon friss rózsza tánca: csárdás,
erőművek: egyikből már elillan,
a másikon lefojtva még a villany,
zászlók: az egyiket kiszítták hosszú marsok,
a másikon a friss szín szinte harsog.

Ki tudja, hogy e két egyforma főnek
tűzkráterében milyen tervek főnek?
a békült szívben milyen érzés székel?
az ifjú már harcolt-e a szerelmi vésszel?
melyik a boldog: est-e, vagy a hajnal?
melyik birkózik könnyebben a bajjal?
min ment keresztül az egyik s majd a másik
min megy keresztül, míg az élet vásik?
hol jobb: a hídon túl, avagy még innen?
A mérleg nyelve jobbra-balra billen.
Én nézem őket, szomjas szemem élénk
és nem tudom, hogy melyikkel cserélnék?
mert együtt vannak bennem mind a ketten:
fogyó hold és a felkelő nap egyben,
mellemben két szív egy ütemre dobban
és nem tudom eldönteni magamban,
hogyan melyiket szeressem jobban?
hogyan melyiket sirassam jobban??

Harsányi Lajos

Jacques Maritain

KERESZTÉNYSÉG ÉS DEMOKRÁCIA*

Három megjegyzés

Nehogy félreértés keletkezzék, három dologra föl kell hívnom a figyelmet. Először is arra, hogy a demokrácia szó a modern népek nyelvhasználatában sokkal tágabb értelmű, mint az államtan klasszikus irataiban. Elsősorban és mindenekelőtt az emberi és politikai élet általános bölcselétét jelentette, és bizonyos szellemi állapotot jelölt. E bölcsélet és állapot nem zárt ki eleve semmiféle olyan uralmat vagy államformát, melyet a klasszikus hagyomány törvényesnek ismer el, vagyis összeegyeztethetőnek tart az emberi méltósággal. Monarchikus kormányzat is lehet ezek szerint demokratikus, amennyiben alkalmazkodik e szellemi állapothoz és e bölcsélet elveihez. Am mihelyt a történeti körülmények erre lehetőséget nyújtottak, a demokratikus gondolat lendülete, mint legtermészetesebb megvalósulási formája felé, önként megindult a kormányzás ama demokratikusnak nevezett módozata felé, amelyek lényege, Lincoln Ábrahám szavai szerint, „a népnek a nép révén és a népért való kormányzása”.

Másodszor: ami a világ jelenlegi helyzetét illeti, nyilvánvaló, hogy a győzelem után a főlzabadított népek szabadon választhatják meg állam- és kormányformájukat, s amennyiben ilyennel már rendelkeznek, alkotmányukat: mindez a demokratikus gondolat sarkigazsága. Ugyanakkor azonban nyilvánvaló az is, hogy tartós béke csak akkor képzelhető el, ha az államok és kormányaik egyetemesen elismerik a közös élet alapvető követelményeit, az emberi méltóság tiszteletét és a személyiség jogait. Nagyon valószínű, hogy éppen ama gyötrelmek s amaz elnyomatás hatására, melyekkel a pogány Birodalom sújtotta őket, a népek — még a demokratikus hagyományok nélkül szűkölködők is — szenvedélyesen a szabadság, testvériség, egyenlőség — vagy, amerikai szóval, a szabadság, igazságosság és boldogság — felé fognak fordulni. Mégis fönnáll majd a diktatúra nyomorból és ellenérzésekből, vagy nemzeti hevületekből föltámadható új formáinak veszélye, s a veszély, amit azoknak a népeknek a gondolkodásmódja jelent, amelyeket nem hatott át formáló erőként a szabadság, melyek mintegy örökletes módon tisztelik a nyers katonai hatalmat, s amelyeknek ifjúságát megmérgezte a náci nihilizmus. Ezt a veszedelmet csak nagy politikai éberséggel és hosszú nevelő munkával lehet leküzdeni. A szabad népeknek szeretettel, igazságossággal és eltökélten kell testvéreikre gondot viselniük. Múlhatatlanul tudomásul kell vennünk, hogy a háború értelme nemcsak a fasiszmussal, fajelmélettel és militarizmussal való végleges leszámolás. Arról van szó, hogy határozottan nekilássunk egy olyan új világ lassú és csöppet sem könnyű fölépítésének, melyben félelem és nyomor nem nehezedenek többé komor fenyegetésükkel az egyénre és a népekre, melyben a vakon bosszúvágyó nacionalizmusokat fölváltja a megszervezett nemzetközi közösség, mely-

* A tanulmány első része a *Vigilia* 1946 decemberi számában jelent meg.

ben embernek ember által történő elnyomása és kizsákmányolása lehetlenné válik, s melyben mindenki részt kap a civilizáció közös örökségéből, hogy valóban emberhez méltó életet élhessen. A háborúnak, eddig soha nem látott arányokban — mind kiterjedésében, mind a nyomában járó változások mélységében —, fölszabadító háborúnak kell lennie. Nem azért ömlött ki annyi és annyi ember vére, hogy valamennyi népre rákényszerítsék a demokratikus államformát; ez a sok vér azért folyt el, hogy rávezzessen végre emberi hivatásunk tiszta tudatára: érvényre juttatni földi életünkben a felebaráti szeretet törvényét s az emberi személyiség szellemi méltóságát, — ami egyúttal a demokrácia lelke és lényege is.

Harmadszor: ami vallás és politika kapcsolatát illeti, nyilvánvaló, hogy a kereszténység és a keresztény hit és vallás épügy nem lehet hűbérese a demokráciának, mint kormányzati rendszernek, vagy a demokráciának, mint az emberi és politikai élet bölcséletének, ahogyan nem lehet hűbérese semmiféle más politikai formának sem. Világosan következik ez abból az alapvető megkülönböztetésből, melyet Krisztus tett, megjelölve azt, ami Istené s azt, ami a császáré. E megkülönböztetés végigvonul és megnyilvánul egész történelmünkön, megvédve a vallást attól, hogy valaminő evilági cél zsoldjába szegődjék: laicizálta az államot, vagyis megfosztotta minden olyan becsvágytól, hogy magára vegye azt, ami a vallásra tartozik. Bármilyen igaz legyen is, egy csupán emberi fogantatású tan vagy vélemény: a keresztény lélek hitére egyedül az isteni kinyilatkoztatásnak van kötelező érvénye. Az ember lehet jó keresztény s ugyanakkor küzdhet akármilyen politikai rendszerért, — természetesen azzal a föltétellel, hogy a rendszer, melyért küzd, nem sérti a természeti törvényt és Isten törvényét. Lehet valaki jó keresztény, elnyerheti valaki üdvösségét akkor is, ha nem éppen a demokratikus filozófiát védi, hanem valaminő más politikai filozófia híve; mint ahogy lehetett valaki jó keresztény a római birodalomban, beleilleszkedve a rabszolgaság társadalmi rendszerébe, vagy a tizenhetedik században, elfogadva az abszolút monarchia politikai rendjét.

A világ politikai élete és civilizációnk válságának megoldása szempontjából alapvetően fontos annak leszögezése, hogy nem a kereszténység függ a demokráciától, s a keresztény hit nem kötelezi minden egyes hívójét arra, hogy demokrata legyen; ellenkezően: a demokrácia függ a kereszténységtől, s a demokratikus áramlat úgy jelentkezett az emberiség történelmében, mint az evangéliumi ihletés evilági megnyilatkozása. A kereszténységről ebben a vonatkozásban nem mint hitvallásról s az üdvösségre vezető útról van szó, hanem mint a népek társadalmi és politikai életének kovászáról s mint az emberiség evilági reményének letéteményezéséről; nem mint az isteni igazságnak az Egyház által őrzött és terjesztett kincséről, hanem mint a világban munkálkodó történelmi erőről. A kereszténység e téren nem a teológia magasságaiban, hanem a profán létben és lelkiismeretben működik, olykor akár heretikus vagy lázadó formákat is öltve, mikor is mintegy tagadni látszik önmagát, — mintha a paradicsom kulcsa, nyomorúságos életünkbe hullva s a föld érceivel keveredve, törmelékeiben hatékonyabban tudná őszönözni a világ történelmét, mint az égi érc tiszta lényege. Nem a katolikus dogmához föltétlenül és teljesen hűséges hívőknek jutott osztályrészül: Franciaországban racionalistáknak adatott meg az emberi és polgári jogok kihirdetése; Amerikában puritánok adták meg a kegyelemdőfést a rabszolgáknak; Oroszországban ateista kommunisták döntötték meg a magánhaszon önkényuralmát. E változásokban alighanem kevesebb lett volna a tévelygés és kisebb a megrázkódtatás, ha keresztények hajtják

végre őket. De így is: a munka és az ember fölszabadítása a pénz uralma alól épúgy az evangélium által megnyitott forrásból ered, mint a szolgátság megszüntetése vagy az emberi személyiség jogainak elismertetése.

Krisztus kardot döfött az emberi történelem szívébe. S az emberiség csak akkor léphet ki a nagy gyötrelmek korszakából, ha majd ama titkos sugallat munkája, mellyel a keresztény szellem járja és hatja át, oly véres áron, földi történelmünk éjszakáját, találkozik annak a megvilágosodásnak a művével, mellyel e keresztény szellem a lelkeket Isten országának igazságába és életébe emeli. A háború vége nem jelenti egyben e nagy cél elérését is. De a háború, mint egy apokaliptikuus intelem, megjelöli az irányt, amelyben haladnunk kell; a béke pedig, ha valóban megnyerjük a békét, arról fog tanuskodni, hogy történelmünk teremő erői véglegesen emez irány felé tájékozódnak.

A keresztény szellemet ma létében fenyegetik könyörtelen ellenségei, a faj és vér megszállottjai, a gyűlölet, a gőg és az uralomvágy fanatikusai. A szörnő megpróbáltatás közepett minden jel arra vall, hogy az emberiség lelkiismeretének titokzatos mélységeiben hatalmas vallásos megújulás készülődik. Megújulás, mely egyszerre érinti, s egyszerre vezet vissza élő forrásaikhoz az összes üldözötteket: a judeo-krisztianizmus nagy családjának valamennyi hívőjét, katolikusokat és protestánsokat, s rajtuk kívül a zsidóságot is, melynek roppant szenvedései és megpróbáltatásai elviselhetetlen botrányt jelentenének a lélek számára, ha nem látnók bennük Istenük ígéreteinek félelmetes teljesedését. S e szellemi újjászületés, bármily áthidalhatatlan különbségekkel járjon dogmatikus, sőt akár vallásos szempontból is, közös munka lesz és közös gyümölcsöket fog teremni azzal, hogy teljes egészében áthatja a világ életét és alapvetően átalakítja az ember földi létét.

A demokráciát is lényegében, és ugyanazok az ellenségek fenyegetik. És bár forrása evangéliumi, s bár az evangélium titkos ösztönző munkájából származik: a világban mégis téveszmékhez és téves irányokhoz tapadva jelentkezett. Sem Locke, sem Rousseau, sem az enciklopedisták nem nevezhetők a teljes keresztény hagyatékhöz hű gondolkodóknak. S itt is minden arra mutat, hogy nagy szellemi újjáalakulás van készülőben, mely a demokráciát igyekszik ráeszméltetni valódi lényegére, s igyekszik megtisztítani elveit. Az értékek újjáértékelése s a hősies erőfeszítés, mely, idejében vállalva, megmenthette volna a demokráciákat a háborútól, romok között megy végbe és fog végbemenni.

A megrázó történelmi sorsfordulóban, melyben a pogány Birodalom minden erejét latbaveti kereszténység és demokrácia együttes fölszámolására, a vallás, a lelkiismeret és civilizáció kilátásai egybeesnek a szabadságéival, s a szabadságéi az evangéliumi küldetéséivel.

Az evangélium ösztönzése és a profán tudat

A demokrácia hiteles elvét és szellemi lényegét az imént oly fához hasonlítottuk, melynek nedvei ugyan egészségesek, törzsét azonban megrohták az élődi növények. Midőn a tizennyolcadik században Amerikában az Franciaországban kihirdették az emberi jogokat s a népeket meghívták a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméjének szolgálata: ez a nép, az egyszerű emberek, a hívő és gyermeki szellem nagy hadüzenete volt, valaminő egyetemes nemeslelkűség kihívása, behatolva magába a politikai rendbe, és szemben a világ hatalmasaival és tapasztalati kételkedésükkel. Az ily módon érvényesülő evangéliumi ösztönzés a laicizált kereszténység jegyeit hordta magán; a racionalista bölcsélet

viszont oly ábrándokat ojtott belé, melyek mihamar vérontásba merültek, s arról igyekezett biztosítani az emberiséget, hogy az igazságosság és béke nagy ígéretének beteljesedéséhez elég az értelem és természet jósága. Ez ábrándokon át azonban egy szent igazság nyilatkozott meg a szívek számára: hogy az evangélium energiáinak át kell járniuk evilági életünket; hogy az ég s az örök élet megnyitására hirdetett jó hír megköveteli a földi társadalmak életének átalakítását, nyomorúságukban s ellentmondásaikban is; hogy az evangéliumi küldetés politikai követelményeket is foglal magában, s ezeknek föltétlenül ki kell bontakozniuk történelmükben.

S vajjon elképzelhető-e, hogy régi keresztény népek vállalják forradalmak és vérengzések kockázatait, s útrakelnek minden javukkal s munkájuk minden örökségével, ha nem a megígért s oly régóta áhított boldogságért teszik? Kezünk ügyében tudni e boldogságot bizonyára káprázat; de feléje törekedni semmiképpen sem az. A középkor a római szent birodalommal próbált erősítést építeni e világon Istennek. Most pedig a szegények és elnyomottak indulnak el a testvériség és az igazságosság városa felé. A modern világ csődjének mértéke, hogy fölébresszette ugyan, de meg is csalta e vágyat. De még nagyobb csőd volna lemondani e vágyról és reményről, s kísérletet tenni rá, hogy kitepjük az emberek szívéből. A kemény lecke megtanított rá, hogy Isten országa nem földi történelmünk világában valósul meg; de ugyanakkor arra a gyökeres igazságra is rádöbbentünk, hogy a földi történelem szenvedéseiben rejtelmes módon ennek az Isten-országának kell készülnie.

* * *

A kereszténység meghirdette a népeknek Isten országát s a túlvilági életet, s megtanította nékik az emberi nem egységét; minden ember természet szerinti egyenlőségét — mert mindnyájan ugyanazon Isten gyermekei s ugyanazon Krisztus megváltottjai —, megtanította minden egyes Isten képmására teremtett emberi lélek elidegeníthetetlen méltóságát; a munka és a szegények méltóságát; a benső értékek s a jóakarat felsőbbrendűségét a külső értékekkel szemben; a lekiismeret sérthetetlenségét: Isten gondviselésének és igazságosságának egyformán, éber virrasztását nagyok és kicsinyek fölött; irányítók és birtokosok azon határozott kötelezettségét, hogy Isten szolgálóiként az igazságosság nevében parancsoljanak az Isten sáfaraiként a rájuk bízott javakkal a közösség hasznára sáfárkodjanak; megtanította a munka törvényének mindannyiunkat érintő érvényét; mindannyiunk meghívását az Isten fiainak szabadságában való részvételre; az igazság szentségét, a Lélek hatalmát és a szentek egységét; megtanította a megváltó szeretet és az irgalmasság isteni szupremáciáját; s a felebaráti szeretetet, mely mindnyájunkra egyformán vonatkozik, s vonatkozik ellenségeinkre is, mert minden ember Isten családjának tagja és Isten Fiának fogadott testvére, bárminő társadalmi osztályhoz, bármilyen nemzethez, bármilyen fajhoz tartozzék. A kereszténység kinyilvánította, hogy ahol szeretet van és irgalmasság, ott Isten van: s hogy tőlünk függ, hogy minden egyes embert felebarátunkká tegyünk, azzal, hogy úgy szeretjük, mint önmagunkat, együtt érzünk vele, és bizonyos fokig meghalunk magunknak őérért. Krisztus megátkozta a gazdagokat és a képmutatókat, s megígérte, hogy a mennyek országa azoké, akik szegények és üldöztetést szenvednek az igazságért; megígérte a szelídeknek, hogy övök lesz a föld; a síróknak, hogy vigasztalást nyernek; az igazság éhezőinek és szomjazóinak, hogy megennyhíttetnek; az irgalmasoknak, hogy irgalmas-ságot nyernek; a tisztaszívűeknek, hogy meglátják Istent; s a békessé-

geseknek, hogy Isten fiainak fognak hivatni. Kijelentette, hogy amit testvérei közül a legkisebbnek cselekszenek, Néki cselekszik; s azt az új parancsot adta tanítványainak, hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Ő szerette őket.

* * *

Mik azok a gondolatok és vágyak, amelyeket a keresztény küldetés ébresztett lassánként a népek tudatában, s melyek századokon át mintegy föld alatt munkálkodtak, mielőtt világosan megnyilatkoztak volna? Félreértések s eltorzulások közepette is, melyek e hosszú úton a profán tudatban érték őket: mik azok az evangéliumi igazságok, melyekhez e tudat hozzákapcsolta, sőt, melyekkel egyenszen azonosította magának a civilizációnak az eszméjét?

Ha minden téves járulékuktól megszabadítva, önnön valójukban kívánjuk szemügyre venni őket, megállapíthatjuk, hogy az evangéliumi ösztönzés rejtelmes munkája révén a profán tudat ráeszmélt arra, hogy az emberi történelem nem meddő körforgás, hanem célja és iránya van. Fejlődése nem automatikus és szükségszerű; újton új fenyegetések érik s újton új akadályok állanak eléje; nem tulajdonítható a tiszta értelem eljövételének, ami egyszeriben meggyógyítaná a mult minden örökségét; ellenkezően, éppen ez az örökség növekszik fájdalmasan az emberben működő minden emberi és isteni erő munkálkodása alatt. A fejlődés nem afelé tart, hogy egy napon a Forradalom útján elnyerjük a paradicsomot, hanem afelé, hogy a tudat s az emberi élet alkatát mind jobbra és jobbra tegye, — s végig az egész történelem folyamán, egészen az Isten országa elérkeztéig és a föltámadás birodalmáig, ami már túlesik a történelem határan. Akár hisz valaki ennek valóraválásában, akár nem: ha hisz az emberi haladásban, eme cél és eszmény felé fordul. S ha a profán tudat egyáltalán nyert valamit — amennyiben nem züllik a teljes barbárságba —, az emberi haladásban való hitet nyerte.

A gyakran félreismer, de félreismeren is egyre működő evangéliumi ösztönzés hatására a profán tudat ráeszmélt az emberi személyiség méltóságára s megértette, hogy e személyiség tagja ugyan az államnak, de szellemi szabadságának sérthetetlen misztériuma és abszolút javakra hivatottsága folytán ugyanakkor túl is emelkedik az államon. Az állam létének értelme nem egyéb, mint az, hogy segítse az embert e javak megszerzésében s valóban emberhez méltó életet biztosítson neki. Ha a profán tudat nyert valamit — amennyiben nem zuhan barbárságba —, ezt is nyerte: a hitet az emberi személyiségnek, mint emberi s polgári személynek, mint a társadalmi és a gazdasági életben tevékenykedő, és mint munkás személynek a jogaiban; nyerte a hitet az igazságosságban, mint a közös élet nélkülözhetetlen alapjában, s mint a törvény lényegi elvében, — mert nem törvény a törvény, ha nem igazságos. Proudhon azt vélte, az igazság szomja a forradalom előjoga s az Egyház éber félelmének tárgya. Holott az igazság szomját a keresztény századokon át az evangélium és az Egyház ojtotta a lelkekbe; az evangélium és az Egyház tanított meg arra, hogy csak az igazságnak engedelmesskedjünk.

Az evangélium ösztönzésére a profán tudat fölfedezte a nép s az egyetemes emberiség tagját képező ember méltóságát. Hű nép, Isten maroknyi népe, királyi nép, meghíva a Krisztus művében való osztozásra, nép, mint egy nemzet igazságos törvények alatt egyesült polgárainak közössége; nép, mint a kétkézi munka közössége s amint az emberiség nagy tartaléka azokban, akik a természethez közel maradtak; — az eszme, melyet a profán tudat a népről alkotott az idők folyamán, ezeknek az elemeknek az egybefonódásból származik, s ez az eszme a kereszténység öröksé-

géből ered. A nép nem isten, nincs csálhatatlan értelme, nincsenek hibáktól mentes erényei; a nép akarata vagy a nép szelleme nem mértéke igazságnak és igazságtalanságnak. Viszont a nép az emberiség lassan készülő és alakuló teste; amaz általános adományok és általános ígéretetek élő öröksége, melyeket Isten tett a teremtményeknek, s melyek mélyebbek és lényegesebbek minden járulékos kiváltságnál és minden társadalmi elkülönülésnél; s örököse a nép minden méltóságunknak és minden gyarlóságunknak, melyek emberi mivoltunkból fakadnak. Földi történelmükben semmiféle erőfeszítésnek nincs gyümölcse, ha nem a nép közösségében megy végbe; s az az ösztönző elit, melyre a népnek szüksége van, csak a nép közösségében őrizheti meg lendületét és jogosságát. Magára ébredve a civilizáció megrázkódásában, az egyetemes emberiség tagjává lett ember tudja, hogy eljött az ő kora, de csak úgy jöhet el valóban, ha előbb legyőzi a totalitárius törekvések rombolásait s ellentáll falánkságuknak; s azt is tudja, hogy az örökletesen uralkodó és haszonélvező kaszt, osztály vagy faj eszméjét föl kell váltania a jogokban és munkában egyenlő szabad emberek közösségének, s a szellem és a munka amaz elitjének, mely a népből emelkedik ki, de nem különíti el magát a néptől, hanem valósággal a nép életerőinek virága és díszje. Amit a profán tudat nyert, ha nem merül barbárságba, az az emberek egymás-közi természet szerint való egyenlősége s ama relatív egyenlőség, melyet az igazságosságnak kell teremtenie köztük; az az a meggyőződés, hogy az egyenlőségnek még a társadalmi élet létrehozta különbségek útján is helyre kell állnia egy magasabb síkon, s érvényesülnie kell oly módon, hogy mindenki emberhez méltó életet biztosíthasson magának, élvezhesse az elemi javakat, mind a szellemieket, mind az anyagiakat, s résztvehessen, képességei és érdemei szerint, a közös tevékenységben, és részt haphasson a civilizáció közös hagyatékából.

Az evangélium titkos ihletésére a profán tudat ráeszmélt arra, hogy kormányzóinak tekintélye, éppen mert az emberi természet alkotójától ered, szabad és kormányzóiktól független emberekhez szól, s a kormányzottak beleegyezésével működik. A tekintély rendelkezései lelkiismeretben köteleznek, mert a tekintély forrása Isten, de éppen mert a tekintély forrása Isten, nem pedig az ember, semmiféle embernek és semmiféle emberi csoportnak nincs joga önmagánál fogva más embereknek parancsolni. A nép vezetői jogukat a teremtő és megtartó elvtől magának a természetnek a közvetítő csatornáin át kapják, vagyis a nép vagy a közösség beleegyezéséből vagy akaratából, s a tekintély előbb mindig rajtuk: népen és közösségen halad át, s csak azután lesznek letéteményesei a vezetők. A tekintély hordozói a tömeget mint a tömeg képviselői és megbízottjai vezetik, s a tömeg egyetemes jóléte felé kell azt vezetniük. Ugyanegy fajnak a gyermekei, s Isten és halál előtt egyformán egyenlők: természetellenes tehát, hogy az emberek a politikai hatalom közösleges eszközei legyenek, — eszközei egy diktátornak, egyetlen embernek, szemközt egy megszervezett rabszolganyájjal; vagy eszközei egy atyáskodó hatalomnak, szemközt egy gyereksereggel. Ha egy ember, mint az egyetemes emberiség tagja, megértette, hogy veleszületett joga van élete és sorsa irányítására, s egyben felelős is tetteiért Isten s az állam törvényei előtt: hogyan engedelmeskedjék a nép vezetőinek, ha nem ő maga bírta rájuk a maga közös javának gondját? A profán tudat, ha nem akar barbárságba zúlni, nyereségül könyvelheti el azt a meggyőződést, hogy a tekintély s a hatalom gyakorlásának joga a földi közösség vezetői számára egyedül a közmegegyezésből származhat, s vezetőinek e jogot s hatalmat egyedül csak a nép adhatja meg; s abban az észszerű államban, mely felé az emberi társadal-

maknak haladniuk kell, a nép mint nagykorú, fölnőtt tényező vesz részt a politikai életben.

Az evangéliumi ösztönzés rejtett munkája ráeszméltette a profán tudatot arra is, hogy a politikai rendnek s a dolgok ama hús-vér részének, mely a császárt illeti, szintén alá kell vetniük magukat Istennek és az igazságosságnak. Ráeszméltetett arra, hogy az uralkodás különféle művészei s mindazok a bűnök, melyeket a nemzetek fejedelmei és vezetői hódításaik érdekében és hatalmuk biztosítására elkövetnek, hatalmat ugyan adhatnak nekik, de előbb-utóbb végzetesen a nép romlására fordulnak. A kereszténység rávetette hálóját a pogány birodalomra s a pogány birodalom összeomlott, mert Isten Fiának evangéliumi törvénye s a magát Istenné tevő birodalom törvénye közt nem lehet egység és béke. Ha az ember egyszer megértette, hogy a dolgok igazi világában a politika az erkölcstől függ, mert célja a közösség emberi java; ha egyszer megértette, hogy a politikai életnek a természeti joghoz, és tárgyának sajátos föltételei szerint az evangéliumi törvényhez kell igazodnia: tüstént átlátja, hogy a politikában jogot és igazságot akarni annyi, mint hatalmas forradalmat akarni, — forradalmat, mely az államok, uralkodók, egyes emberek hatalmáért való politika helyébe annak a közjónak a politikáját állítja, mely fölött, mint legfőbb érdekeltnek, magának a népnek kell virrasztania. Szabad emberek közössége nem állhat fönn másként, csak ha szellemi alapja egyedül a jog. A machiavellizmus s a hatalmi politika, melyeknek szemében a jog és az igazságosság veszedelmes béklyók, született ellenségei a szabad emberek közösségének. A profán tudat nyeresége, ha nem hull barbárságba, a hatalmi politikának s a nemzetek viselkedésében tapasztalható igazságtalanságoknak és gonoszságoknak az elítélése; az a mély meggyőződés, hogy az igazságosság rend szülőanyja, az igazságtalanság viszont a legsötétebb zűrzavaré; s hogy a népek javának és szabadságának, meg a politikai igazságosságnak a forrása lényegében egy és ugyanaz.

Ám az evangélium gyakran félreismert és eltorzult ihletésének hatására a profán tudat az emberi személyiségnek nemcsak méltóságára ébredt rá, hanem a mélyeiben munkálkodó vágyakra és lendületre is. Noha önmagában, gyökerében maga a függetlenség, de az ember s az ember körülötte világ anyagi természetének gátló talajába ültetve: a személyiség arra törekszik, hogy gátjait leküzdje, s kivívja kivirágása szabadságát. Az evangéliumi üzenet a lelki élet rendjében arra hívja föl figyelmét, hogy azoknak a tökéletes szabadságára hivatunk, akik egy lélek és szeretet lettek Istennel; a dolgok evilági rendjében pedig arra ösztökél, hogy engedjünk ama természetes hajlamainknak, melyekkel az ember a nyomor, a szolgaság és az ember kizsákmányolása ellen harcol. Aki tudja, hogy nem földi, hanem örök boldogságra született, nem fél a haláltól, de testvérei elnyomatásába és szolgaságába sem nyugszik bele, s arra törekszik, hogy az emberiség evilági életében is, s evilági javáért is, kivívja az ember számára a mivoltához méltó függetlenséget és szabadságot. A profán tudat nyeresége, ha nem akar elbarbárosodni, a szabadság értelmének fölismerése, s a meggyőződés, hogy az emberi társadalmak haladása az emberi természetünknek és hivatásunknak megfelelő szabadság meghódításának útja.

Végül ráeszmélt a profán tudat az evangélium rejtett ihletése folytán arra, hogy a biológiai szükségszerűségek, a gőg, az igazságtalanság és az emberi gonoszság által megnyomorított lét bajaiban és fájdalmaiban a szabadságnak, a reménynek és a békének egyetlen elve képes megváltani a szolgaság fenyegetésétől, egyetlen elve képes legyőzni a nehéz-

ségeket, mert ez az elv a világ teremtőjétől származik s erősebb a világnál: a felebaráti szeretet, melynek törvényét az evangélium hirdette meg a hatalmasok botránkozására, s mely a keresztény fölfogás szerint magának Istennek a szeretete, szétáradva az emberi szívekben. A profán tudat világosan látja már, hogy az evilági, s mind társadalmi, mind politikai rendben, a szociális közösség alkotó tényezője, köteléke s lelke nemcsak az a polgárok közötti megbecsülő barátság, melyről az antik filozófusok beszélnek — aminek egyébként szintén az igazságosság uralma a föltétele —, mert maga a polgártársi barátság sem érvényesülhet a társadalmi közösségben, ha nem járja át egy erősebb és egyetemesebb érzés: a felebaráti szeretet; s ha testvériséggé nemesedve nem árad túl az egyes társadalmi közösségeken, az egész emberiségre. Az emberi szív, ha egyszer megérintette ez a megrázó reménység, örök izgalomban ég utána. Ha pedig ez az érzés elmulasztja fölismerni emberfölötti forrásait és igényeit, könnyen eltorzulhat s könnyen válhat a „testvériség vagy halál” erőszakosságává. De végzetes lenne ránk nézve, ha megvetnők, s ha sikerülne megszabadítanunk az emberiséget a testvériség reményétől. Hiszen legfőbb ösztönzőnk és hevítőnk; ha elveszíténők, csak még vadabbá lennénk, mint annakelőtte voltunk. Szent reménység ez, emberi természetünk legmélyebb vágyaiból fakad s legelemibb megnyilatkozása; ez öleli testvéri közösségbe lelkünket minden elnyomottal és üldözöttel s fájdalom és nyugtalanság jegyében; ez sarkal hősiességre; isteni erő ez, mely átalakítja történelmünket. Ha nem züllik barbárrá, a profán tudat nyeresége a hit az emberi testvériségben; annak a kötelességnek a tudata, hogy együtt érezzünk a gyöngékben és szenvedőkben sajgó emberrel; s az a meggyőződés, hogy az igazi politikai tevékenység elsősorban a közös élet jobbá és testvéribbé tétele, s törekvés arra, hogy törvények, szokások és intézmények épületét e közös életben valóban testvéri hajlékká tegyék.

Fordította Rónay György

KÖNYÖRGÉS BÜNEINK MIATT

Ne vess ránk bűneinkért,
Sivár, rossz ügyeinkért,
Légy eltekintő, szelíd, áldott
Törbe vitt szemeinkért.

Nézd, a szívünk mint reszket,
Érzi szegény, mit vesztett,
Gondos jóvoltod pitvarából
Jaj, hogyha elmeneszted!

Oh, szívta a bűsz vétket,
Pokol hányt itt víg étket,
Rejtett lelkünk belső hangjaitól
Csak Te adsz menedéket.

Hív az élet és rángat,
Forr íz, in nyög, kívárgat,
Száz virító szörny-szépség megkísérti
Telhetlen testi szánkat.

Honnan ez a szomjúság,
S melynek adjuk vad jussát?
Ha lelked követnéd vagy a világot,
Egykép kín, szomorúság.

Ki az, ki egyenlítne,
Fogna víg, teljes egybe?
Mint hasított húsba beömlő forró,
Önvád önt, dülva, sütvé.

Oh, ha volt magam hagynám,
Megváltódásom napján,
Mélybe bukva, lelkemnek hangjai közt,
Csak szent dalát írhatnám!

Már napom rőtül, feslett,
Már züllt levelem reszket,
Oh, hol van, vert lélek, a büszke nagy cél,
Mért Küldőd eresztett?

A világ mint láz, villan,
Szíved fogy száz futamban,
Mint eltikkadt tűz-száj, sír belső ajkad
Magadért kelt bús szomjban.

Futásom, őrzöngésem,
Vak telhetetlenségem
Oldd fel, nagy Kéz, add végre magamba hullt
Teli, boldog mentségem.

Oh, reszket, majd kicsordul,
Lelkem magától elful,
Ozónbe kívánczó sok szavadtól
Velőm, Isten, felfordul.

Csak fogd meg szörnyű kedvem,
Magamhoz kerekednem,
Nem volt még ily elszánt hű harsogó kürt,
Uram, a Te kezében.

Keze, feje lehajtva —
Hidd el, derék, jó fajta,
És mint vad orzók, megtépő rossz, orv lázak
Taposnak dülva rajta!

Fodor József

ZSIDÓSÁG ÉS NEMZETISÉG

Nemzetiség-e a zsidóság? A mai magyar közjogi helyzetből kiindulva erre a kérdésre nem kapunk határozott választ. Egyrészt belügyminiszteri engedéllyel működnek a zsidó nemzetiséget valló cionista egyesületek, amivel tehát a magyar köztársaság hallgatólagosan elismeri a törekvés jogosultságát. Másrészt azonban törvényeink seholsem intézkednek olyan értelemben, mintha a zsidóságnak kisebbségi, illetve nemzetiségi jogai volnának. A „magyar zsidóságot ért üldözés megbélyegzéséről és következményeinek enyhítéséről” szóló törvény pl. sehol sem beszél zsidó nemzetiségű állampolgárokról, hanem következetesen csak izraelita vallású vagy származású személyekről, vagy általában a „magyar zsidóság”-ról szól. Tudtommal semmiféle törvény vagy rendelet nincs, mely a zsidóságról, mint különálló nemzetiségről intézkednék s olyanféle jogokat biztosítana neki, mint pl. az ország többi nemzetiségeinek. Nyilvánvaló, hogy a törvényhozás úgy tesz, mintha ez a kérdés fel sem vetődött volna, vagyis a kormányzat közjogilag az asszimiláns zsidóság álláspontján áll és nem tekinti a zsidóságot külön nemzetiségnek, hanem csupán vallásfelekezethez tartozónak.

Erről az oldalról tehát különösebb felvilágosítást nem kaphatunk. Induljunk el inkább az elvi kérdés magaslatairól, egyelőre nem törődve a tényleges jogi helyzettel. De legelőbb is arra a kérdésre feleljünk, mi hát a nemzetiség?

Talán az egy nyelvet beszélők összessége? Akármilyen fontos és a legújabb korban szinte egyenesen döntő szerepe van a nyelvi egységnek a nemzetiség kialakulásában, könnyen rájövünk arra, hogy nyelvi alapon nem lehet a nemzetiség fogalmát meghatározni. Ezen az állásponton volt pl. a nagynémet felfogás, mely minden németül beszélőt bele akart erőltetni egy politikai államon felüli nemzet népi egységébe, hogy aztán a szoros állami határokon túl mindenütt, ahol németül beszélő ember van, megvesse lábát. De viszont köztudomású, hogy pl. a svájci németek se régen, se ma nem tekintik magukat német nemzetiségűeknek, hanem svájciaknak, de a franciául beszélő belgák vagy a svájci franciák sem veszik magukat a franciákkal azonos nemzetiségűeknek: nekik a külön államiság politikai tudata adja a belga vagy svájci nemzetiségi öntudatot. A hollandi nyelv egészen közel áll a magát német nemzetiségűnek valló alnémet ember tájnyelvéhez és csekély kivételtől eltekintve minden hollandi kézzel-lábbal tiltakozik az ellen, hogy őt bárki németnek tartsa. A birodalmi német nyilván később jutott nemzetiségi öntudat birtokába, mint a kis hollandi nép.

Mindamellett kétségtelen, hogy a nyelvegység a nemzetiségi gondolat legerősebb hordozója. A történelmi Magyarország bomlása pl. annak köszönhető, hogy a csehek és tótok, hogy az erdélyi és Kárpátokon túli románok, hogy a horvátok, bunyevácok, vendek és a balkáni délszlávok nyelvi egységük vagy nyelvi rokonságuk segítségével nemzetiségi közösségtudatot alakítottak ki önmagukban a XVIII—XIX. század folyamán, de ennek az egységtudatnak politikai következményeit a statikus történelmi erőkkal szemben csak a XX. században tudták érvényre juttatni.

Vajjon ilyen alapon beszélhetünk-e zsidó nemzetiségről? Nem, mert a diaszpórában élő zsidóság mindenütt az illető ország nyelvét beszéli,

vagy Közép- és Keleteurópában a jiddist, mely köztudomás szerint egy középfrank, tehát német nyelvjárásnak erős héber szókinccsel gyarapított változata. De még ez a zsargon is egyes műveltségi központok szerint más és más héber szókinccset vett fel, úgy hogy még a zsargonon belül is jelentős eltérések mutatkoznak. Az a tény, hogy a palesztinai bevándorolt zsidóság nem a zsargont, hanem egy már csak igen kis szórványokban beszélt héber nyelvből felfrissített nyelvet fogadott el nemzeti nyelvül, mutatja, hogy nyelvnemzetiségről a világzsidóság esetében szó sem lehet. Ha nemzeti nyelv van is, azt épügy kell minden bevándorlóknak meghódítania, elfoglaltatnia, megszereznie, mint az új hazát. Olyasmi ez, mintha például ma európai nemzetiséget akarnánk kialakítani az európai testvériség híveiből, s az Egyházban és a régi tudományban használt latint fogadnók el nemzeti nyelvül, melyet aztán az egyes nemzeteknek kellene el-sajátítaniok. A héber a vallásos zsidóságnak épügy egyházi nyelve, mint az európai kereszténységnek a latin. Persze ez csak távoli analógia.

Nyelvi alapon tehát a zsidóságot nem lehet nemzetiségnek tekinteni és így érthető, hogy a cionizmus leghevesebb ellenfelei épp a nyelvi asszimilánsok köréből kerülnek ki, olyanokból, akik éppen anyanyelvük miatt nem hajlandók más nemzetiséget vállalni, ahhoz ragaszkodnak és hűtlenségnek tekintik, hogy a nyelvben és a nyelvvel összefüggő kultúrában kifejeződő nemzetiséget elhagyják. Ők magukat őszintén, lelkesedéssel tekintik franciáknak, amerikai-nak, vagy magyarnak az után, amit az iskolában a befogadó nemzet történelméből és irodalmából tanultak.

A másik szempont a nemzetközi jogi, szinte természetjoginak lehetne nevezni. Alig lehet kétségbevonni a nemzetközi jog szempontjából, hogy minden ember, függetlenül anyanyelvétől, magát olyan nemzetiségűnek vallja és érezze, amilyennek neki tetszik. A nemzetiség nem előre megadott, illetve csak részben megadott tényeken alapul és teljes érvényt csak a szabad beleegyezés adhat neki. Persze ez a felfogás csak a szabad akaraton alapuló jogban vallható, szemben a liberális nemzetállam eszméjével, mely éppén a türelmetlen, egységesítő nyelvnemzet gondolatát erőltette a népekre. Középeurópát mindenesetre eme felfogás alapján rendezték át az első világháború után.

Azt az elvet, hogy kiki maga dönti el, milyen nemzetiséghez tartozik, lehetne talán érzületi nemzetiségnek nevezni: ilyen a svájci, a belga és alapjában véve még az önként vallott nyelvi nemzetiség kialakítása is erre az elvre hivatkozik az állameszme egységével ellentétben, mikor irredenta alakjában lép fel a történeti államalakulatokkal szemben.

A modern nacionalizmus fejlődésében vannak ilyen ellentmondások és ez éppén pl. Magyarországra és a magyarságra a letragikusabb következményekkel járt. Mikor a magyarság a nyelvi nemzetiség elve alapján önállóságra törekedett, ugyanakkor a területén vele együtt élő más nyelvű népek is nyelvük birtokában másszerűségük tudatára ébredtek és követelték maguknak az önálló létet, hol a federalisztikus, hol az összbirodalmi, hol pedig végül az elszakadási gondolat jegyében. Ugyanaz az eszme, mely a magyarság nemzeti állami kialakításának alapjául szolgált, egyúttal önmagában hordozta a bomlás csiráját, mint ezt a világosabb elmék már a múlt század elején előre látták. Ennek a nemzetiségi öntudatalakulásnak elve pedig mindenkor a fent idézett jogban rejlik: mindenkinek joga van magát ahhoz a nemzetiséghez tartozónak vallania, amilyennek érzi magát.

Más az, hogy az államok önfenntartási okból milyen mértékben engedik ezt az elvet érvényesülni. Megállnak-e az iskoláztatásnál, a nyelv szabad gyakorlatánál, vagy elmennek-e a politikai szervezkedés, az autonómia határáig stb. Ez már állampolitikai és nem elvi kérdés, mert a

szabadságjogok gyakorlásának megállapítása a mindenkori történelmi helyzet függvénye mindaddig, míg egy univerzálisabb jog nemzetközi szankciókkal körül nem bástyázza.

Hogy mekkora csoportot ad ki egy ilyen érületi alapon létrejött nemzetiség, nem lényeges. Komolyabb csoport komolyabb politikai szerepet vívhat ki magának, a nagy szám nagyobb nemzeti öntudatot biztosít befelé is: a nemzeti kultúra könnyebben és hamarabb kialakul.

Szerintem ez az érületi alap az, amelyre a zsidóságnak az a része hivatkozhat, mely magát nemzetiségnek tekinti. Nem azért lehet nemzetiség a zsidó, mert a héber nyelvet tanulta hittanóráin, nem is azért, mert esetleg származására nézve összetartozik. De nemzetiség lehet elvileg a zsidóságnak az a csoportja, mely magát külön nemzetiségnek érzi.

A cionista zsidóság tehát érületi nemzetiség és a nemzetiségi állásfoglalás skálájának legszélső pontján áll, mely a túlsó végén az asszimiláns zsidósággal kezdődik. Úgy látom, hogy a zsidóság és nemzetiség viszonyában is megtalálható a nemzeti állásfoglalásnak az az egész lépcsőzete, amelyet pl. a magyarság és némettség, vagy magyarság és tótság viszonyában észlelhettünk az elmúlt időkben. Éppen ezért: mint ahogy nem vitatható el senkinek a joga, hogy magát külön nemzetiséghez tartozónak érezze, a magyarul beszélő zsidónak megmarad az a joga is, hogy magát magyarnak érezze és a magyarság történelmével vállaljon továbbra is közösséget. Ilyesformán azonban a zsidóságon belül érthető módon két teljesen ellentétes felfogás alakult ki.

Ha már most azt vizsgáljuk, milyen alapon tekinti magát a valóságban a cionista zsidó külön nemzetiségnek, akkor különös és más hasonló nemzetiségi elkülönülések történetétől lényegesen eltérő jelenségekbe ütközik tekintetünk. Mert láttuk, hogy ezt az elkülönülési, közösségi érzést nem a nyelv és a nyelvben rejlő kulturális tartalom idézte elő, nem a nyelven alapuló irodalom és propaganda hozta létre, mint pl. a cseh-tót egységet. Nem is az állam, az államban való politikai együttélés, mint a svájci köztársaságban vagy a belga királyságban.

A zsidóság nemzetiségi elkülönülésének alapja a vallási közösséggel összeforrott történelmi múlt s ennek szimbóluma, Palesztina, az Ígéret földje, a távoli haza. Az érület kialakítója és az elkülönülésre irányuló akarat kialakítója nyilván nem a közös etnikai jelleg volt, mert hisz azt a gondolatot, hogy a zsidóságnak más az etnikai jellege, mint a többi európai népnek, a zsidóság más népektől, francia-német elméletiróktól hallotta először és magától, mint számára visszatetszőt, elvetette és ma is csak habozva fogadják el egyesek közülük, mert ez a gondolat éppen abban az időben bukkant fel vele szemben, amikor az európai államokban a beolvadás folyamata a tetőpontján állott és a liberális nemzetállami gondolat ilyen faji megkülönböztetéseket nem ismert el.

Ezzel szemben tény az, hogy nem a faji összetartozás, hanem a vallásos kultúra egysége tartotta fenn a zsidóságot a diaszporában s ez a vallásos műveltség volt egyúttal részint nagyszerű, részint sanyarú multjának, többezeréves történetének hordozója. Akár áldásnak, akár csapásnak tekint a zsidóság a mai távlatból, hogy különbözik honfitársaitól, egészen bizonyos, hogy ez a vallásos elkülönülés alakította ki benne a zsidó szellemiséget, főleg az összetartás és különbözés érzését, mely aztán a XIX. században a nemzetiségi elkülönülés alapjául szolgálhatott. Itt alig jöhet számításba, hogy a mult század második felében a vallástalanság terjedése folytán a zsidóság jelentékeny hányada elkerülte a zsinagógát és hátatfordított Jehovának; többezeréves zárt kulturális együttlét rányomta szellemi bélyegét a benne élő csoportra. Fizikailag meg szintén a zárt étellel összefüggő endogámia őrizte meg az etnikai jelleg bizo-

nyos vonásait, bár a zsidóságban észlelhető sokféle európai típus beütése jelentős keveredésre mutat és megingatja a fajkutatók áltudományának dogmáit.

Tiszta racionális, vagy empirikus alapon nem megy sehogy sem a zsidó nemzetiség jegyeinek megállapítása. A zsidóság, mely nemzetiség akar lenni, minden tekintetben más körülmények között teszi azt, mint bármely más európai nép. Nem nyelvi egység, hiányzik nemzeté alakulásából a romantika, a francia forradalom utáni európai nagy nemzetegyesülések minden fázisa. Nincs nyelvőrző parasztrétege, melyhez kapcsolódnék a romantika nemzetmítosza. Ez a nép-nemzeti mítosz alakította ugyanis ki egész Európában a nemzetiségi tudatot, ott, ahol addig nem élt önálló államképző alakjában a nép. A bizonytalan faji jegyeket pedig a zsidóság eleve kiküszöbölte tudatából, tehát ezek sem szerepelhetnek nemzetiségi tudatának kialakításában. Az a zsidó, aki nyelvi és a vele összefüggő nép-nemzeti történeti mítosz alapján áll, természetesen csak a befogadó ország nyelvén teheti ezt és az asszimiláció útján a befogadó ország nemzetiségének tagjává lesz, a zsidó nemzetiségi gondolat számára menthetetlenül.

A zsidó nemzetiségi öntudat tehát csak a vallásos kultúrában kialakult hagyományokból, összetartozási tudatból és a vele összefüggő theokratikus palesztinai állam történeti mítoszából táplálkozhat. Egy távoli országból árad széjjel az irredenta, nem a szomszédos államokból és épp ezért egyetlen nemzet, egyetlen állam sem tekinti veszélyes mozgalomnak a cionizmust, kivéve az arabságot, mely a fiatalabb hódító jogán magáénak tekinti a zsidóság őshazáját.

Valami egészen rendkívüli mindez és mindenképpen eltér mindattól, amit nemzetiségről magunknak elképzelünk. De úgy látszik, még mindig nem szoktuk meg, hogy minden csodálatos, ami a zsidósággal történik. Mystère divin, olvasom egy múlt évben megjelent francia könyvben (Yves de Montcheuil). Mintha a történelem minden tapasztalata, normális jelenségek kategóriái a zsidóság esetében csődöt mondanának, mintha itt nem az emberiség közös történetéről volna szó, hanem valami rendkívüli esetről, amelynek minden fázisa ellene mond a világtörténelem természetes folyamatának.

De hogy ezen a vonalon tovább menjünk, előbb néhány szót kell szólnunk a népek missziós tudatáról. A művelt európai nemzetek szellemi életének, nemzetiségi öntudatosodásának egyik feltétele, hogy nemcsak mítikus eredetmondákat eszelnek ki nemzeti presztizsük emelésére, hanem bizonyos missziós feladatokkal dicsekednek s ezekben létezésük, esetleg terjeszkedésük nyer igazolást. Az olasz civilizációs eszmény mintha a római egyenes örököse lenne, a lengyel messzianizmus szenvedés-gondolata sok erkölcsi erővel táplálta ezt a tragikus sorsú nemzetet; mi magyarok meg a védőbástyagondolatot kaptuk a vatikáni humanizmustól a nemzeti öntudatot termékenyítő eszme gyanánt ajándékba és makacsul hangoztattuk hosszú évszázadok folyamán, s nincs az a kis balkáni nép, mely meg ne találná az ő maga kis civilizációs hivatását. Végül hivatkozunk a francia missziós tudatra, mely a középkortól kezdve a legújabb korig Isten ügyéért küzdő katonai tábornak tekinti a francia nemzetet — ez a gondolat főleg Jeanne d'Arc életében nyer misztikus bizonyítékot —, de a forradalom óta újabb gondolattal, a civilizációs hivatás eszméjével párosul.

Mit vall már most a zsidóság az ő saját nemzeti missziójáról? Van-e benne olyan univerzális gondolat, mint emezekben? Érec, a zsidóság összeszedése, nemzeti állammá, nemzeté olvasztása nyilván nem univerzális, hanem nagyon is partikuláris gondolat. A zsidóság missziós ön-

igenlése halkszavú, s csak olykor halljuk, ha gyűlölködő ellenségeivel szemben védekezik: akkor hangoztatja, hogy hiszen ő adta Európának a monotheizmust, ami mindenesetre a vallásos élet legmagasabb formája, sőt emlékszem egy rabbi megható argumentumára, melyre az antiszemita üldözések idején hivatkozott: bocsássanak meg egy népnek, mely mégis a Szűz Máriát adta a kereszténységnek. Ez pontosan összevág Loyolai Szent Ignáccal, aki életében többször kifejezte sajnálatát, hogy nem abból a népből született, melyből a Megváltó. Mindez azonban egyéni érvelés, nem szerepel, legalább tudtommal, a zsidóság történelmi tudatában, mely mindig befelé fordult, arccal a saját népe felé és sohasem kifelé, az egyetemes emberiség felé.

Pedig milyen különös: ha nyugati írókat olvas az ember, lépten-nyomon találkozik azzal a gondolattal, hogy a zsidó szellemet minden formájában a messzianizmus jellemzi. Hogy értsük ezt? Ha igaz ez a tétel, akkor ez a hivatásérzés nyilván nem a zsidó nemzetiség szolgálatában áll, mert nem halljuk hangoztatni, hogy a zsidó nemzet ezt vagy azt a feladatot vállalta volna az emberiség szolgálatában. A cionizmusban van messzianizmus: megváltás, de valami tökéletlen, mert nem univerzális és mert földi céllal, nem spirituális sikon folyik.

Erősen érzik rajta a messzianizmus modern alakja, ezzel mintha újra le akarná rázni a zsidóság a szétszórtság állapotában élés tespedtségét; harsog, mely összegyűjt, ébreszt. Formái azonban az univerzalizmus új fázisában túlhaladottnak látszanak.

Ellenben annál többet hallunk a zsidó nép misztikus hivatásáról, csakhogyan egészen más oldalról, a kereszténység felől.

A zsidó nép küldetéséről szóló tétel így hangzik: a zsidóság az a nép, mely a világ teremtése óta a legnagyobb, a világra szóló legnagyobb isteni küldetést kapta, de ezt a küldetést csak részben, önmagára nézve végzetesen tökéletlenül hajtotta végre. A zsidó nemzet sorsa ehhez a küldetéshez kapcsolódik, annak legszorosabb függvénye.

Az ókori zsidó nép saját küldetéstudata szerint is a választott nép, Isten választott népe, melyet Isten különös atyai gondoskodással vezet történelme folyamán, büntet bűnei miatt és egykor megvált szenvedéseitől. Ennek a partikuláris nemzet-vallási gondolatnak a kereszténység univerzális formulázást adott: a zsidó valóban Istentől választott nép, melyet történelme folyamán különösképen megvéd és büntet, de csak azért, hogy belőle szülessék a földre az egész bűnbe esett emberiség megváltója, az Istenember, a második isteni személy, testi alakjában. Látjuk, hogy a partikuláris nemzeti gondolatot egy univerzális értelmezés váltotta fel: a zsidóság igazi hivatástudata, mely csak saját használatára, saját egyéniségének megőrzésére szólt, egy az egész emberiség, sőt a világmindenség sorsának hordozó gondolatává lett. Ezt a hivatást utasította el magától annak idején a zsidóság nagy tömege, míg az a kisebbség, mely az új hivatást, az isteni üzenetet, az újszövetség gondolatát átvette, a keresztény egyház alapítóit, első apostolait és vértanúit adta és beleolvadt a krisztusi Corpus mysticum nagy közösségébe. Pascal gondolatai között, melyből vallásának nagy apológiáját készült megírni, hosszasan foglalkozik az ótestamentum alapján annak bizonyításával, hogy „az igaz zsidók és az igaz keresztények egy valláson vannak”. A végzetes eltávolodás csak akkor kezdődik, amikor a zsidó teokrácia nem fogadta el az idők beteljesedésének tanítását, a keresztén elhangzó „Consummatum est”-et, mely szerint az egész ótestamentumi zsidó történelem csupán előkészület az emberiség megváltásának eljövételére. Innen keletkezett az a roppant hiátus, az a rettenetes eltávolodás az egész emberiségre szétáradó, az

egész emberiséget magához ölelő, Isten gyermekeivé avató kereszténység és a tovább is zárt nemzeti életet élő zsidóság között.

Viszont nem lehet eléggé hangsúlyozni, még ma sem, keresztények előtt, akik az antitézis miatt hajlandók ezt feledni, hogy az egész keresztény tanítás, a megváltás műve, az apostolok tanítása, tehát a kereszténység elterjedése, egyházzá válása, elsősorban és időben, testben és lélekben, a püünkösdi kegyelemmel eltelt zsidóság műve; a kívülállók, mint a rómaiak, de maguk a Pilátussal és Pál apostollal vitatkozó zsidók, a kereszténység megindulását egyszerű szakadásnak, eretnkségnek, illetve zsidó szektának tekintették, de mindenesetre a zsidóság belső ügyének. Ebből persze az is következik, hogy ha minden nemzet tisztelettel fordul honfoglaló ősei felé, bizonyos érzelmes kíváncsisággal olvassa ősei történetét, a keresztény embernek is tulajdonképen romantikus érdeklődéssel, a szellemi ős felé irányuló kíváncsisággal kellene fordulnia a zsidóság felé, mely vallási gyakorlatában ma is őriz olyan ősi formákat, melyekből a kereszténység liturgiája táplálkozott és olyan könyveket, melyeken az Istenember tanítása is alapul, aki maga is buzgón olvasta és magyarázta azokat zsinagógáról zsinagógára járva és magát az ószövetségi ígért beteljesítőjének nevezte, ünnepélyesen tiltakozva az ellen, hogy őt az isteni üzenet megrontójának tekintsék. S ha Krisztus könnyeket sírt Jeruzsálem szörnyű sorsa felett, melyet előre látott és amiatt, hogy saját népe, melyhez maga is testben tartozott, nem követi tanítását, nem ille nék-e a keresztény embernek is a zsidó vallás és vallói iránt is több megértéssel viseltetni? Legalább is az isteni szív érzelmeinek egy kis hányadát magáévá tenni? A régi magyarok, kódexírók és énekmondók, Zrínyi és Pázmány mindezt jobban látták, mint vallástalanabb utódaik.

A megértést, persze megnehezíti, sőt sokak szemében lehetetlenné teszi az a körülmény, hogy itt tulajdonképen két kontinuitás-eszme áll szemben egymással, mely ugyanarról a töről fakadt: az egyik, a régi bibliai könyvek alapján a zsidóság belső használatára szorulva a szét-szóródott zsidó nemzet egységben tartására szorítkozott, mintegy szellemi gettóba utalva hitvallóit, hideg közönnyel vagy ellenszenvvel tartva el magától a tisztátalannak érzett nem-zsidót, a másik, kiszököve a hitközség szűk kereteiből, hozzáfogott a földkerekség meghódításához, felszabadítva az emberiséget az anyagi szolgaság és a halál járma alól, mindenkinek egyenlőséget és az üdvösség lehetőségét ígérve, függetlenül minden földi tényezőtől, időtől és tértől, a világ végezetéig. Ettől az univerzális küldetéseszmétől maradt el a zsidóság, mikor nem fogadta el a galileai ácsnak és egy személyben Isten fiának tanítását.

„És felelvén az egész nép, mondá: Az ő vére rajtunk és a mi gyermekeinken!” — olvassuk Máté evangéliumában a rettenetes jelenetben, midőn a római helytartótól Jézus megfeszítését követeli a papi rend uszítását követő tömeg. Erre a passzusra sokszor szoktak hivatkozni, mikor a zsidóság újabbkori szepvedéseiről szó esik. De szerintem nem okvetlen kell Isten újra meg újra megisméltődő beavatkozására gondolnunk e híres hellyel kapcsolatban, amely gondolat rideg alkalmazása valami szívtelen, bosszúálló Isten fogalmát foglalja magában. A valóságban az utódokat csakugyan ez a felelősséget vállaló jeruzsálemi teokrácia bűntette meg azzal, hogy keresztre küldve az új isteni üzenet hirdetőjét, elvágta a hivatalos nemzet előtt a felszabadulás útját és megnyitotta azt az úrt, melyről az imént beszéltem: az új örömhír hívei és a régi tanok gyermekei között. A többi már logikusan következett mindebből, anélkül, hogy különösebb isteni beavatkozásra szükség volna. A zsidóság továbbra is együtt maradt a régi hit szellemében, várva szétszórtságában is a felszabadítót. Kikapcsolta magát egészen a legújabb időkig az európai tör-

ténelem fejlődéséből, kifejlesztve önmagában a kereszténységtől megkülönböztető jegyeit.

De a zsidóság legnagyobb tragédiája nem akkor következett be, mikor a kereszténység erkölcstana, vagy annak maradványaképen, a felvilágosodásban is élő természetjog tisztelete uralkodott az emberek lelkében. A legnagyobb megpróbáltatások akkor zúdultak a zsidóság egyetemére, amikor egy olyan elmélet alakult ki Európában, mely magával a kereszténységgel is szakított és egy materialista elmélet logikája szerint kezdte az embereket és népeket rangsorolni, s ugyanakkor elvetette bizonyos alsóbbrendűnek tekintett fajtákhoz tartozók esetében az emberi személyiség tiszteletét, az embernek az élethez, munkához való természetes, Istentől adott jogát.

A kereszténység megszületése óta még soha európai politikai rendszer oly elméleteket nem hangoztatott, melyekben az általános szeretet parancsát, a gyengéket és betegeket megillető szánalom kötelező érzését ily nyíltan és elvszerűen megtagadták volna. Zsidóüldözések mindenkor voltak, de államjogi, filozófiai alapon sohasem azelőtt. Az emberi ész és erkölcs soha azelőtt ilyen mélyre nem süllyedt. S ha misztikus erőkről beszélünk, akkor nem azt mondjuk, ami valóságos káromlás volna az igazságos Istennel szemben, t. i. hogy Auschwitzban is Isten büntető keze sújtotta a végelemzésben ártatlan milliókat, hanem azt, hogy a keresztény tanokat elvető SS-katonákban más érzékfeletti erők szelleme működött nagy gyönyörűséggel, mint egy Auschwitzot megjárt és onnan kiszabadult francia zsidó levelében olvasom: „Ha egy nap talán kételkedem is majd abban, hogy van Isten, abban biztosan sohasem fogok kételkedni, hogy Ördög van, mert nem tudom elhinni, hogy ez a kis senki ember saját erejéből jutott ennyi kegyetlenségre. Láttunk egy nap egy Obersturmführert, amint földre fektetett gyermekeket egyhónapos kortól két évesig és sajátkezűleg zúzta széjjel koponyájukat egy fejszével. Gondolod, hogy ez normális dolog?” (Temps Présent, 1945 jun. 9.)

Valóban nem lehet ezeket a dolgokat tisztára az emberi erők játéka-nak nevezni. A zsidóság történetében olyan erők szinte drámájáról van szó, amelyek a többi népek történetében sokkal kevésbé hámozhatók ki. Keresztény ember nem vallhatja, hogy a történelem csupán az anyagi erők játéka. Éppen a zsidóság története, ó- és újkorban egyaránt, mintha kiáltó bizonyíték volna arra, hogy az emberiség történetében a természetfölötti erők beavatkozását nem lehet figyelmen kívül hagyni. Pascal mondja: „Láthatólag olyan nép ez, mely külön teremtetett arra, hogy a Messiásnak tanuságul szolgáljon (Iz. XLIII, XLIV. 8). Hordozza a könyveket és szereti őket és nem érti őket”. (641. Brunswig kiadása.) „Cso-dálatos dolog az, és méltó különös figyelmünkre, hogy ezt a zsidó népet annyi esztendő óta látjuk fennállni és hogy mindig nyomorúságban látjuk: szükséges lévén Jézus Krisztus tanuságára és hogy fennmaradjon bizonyítására” mondja másutt a zsidóság küldetésének gondolatáról. Pascal a zsidóságot tanunépnek tekinti, mely az ókorban szükséges a prófétai tanuság megőrzésére, de amely sajátos módon elzárkózott a birokába jutott nagy titok megértése elől.

A hivatástudat elemzése tehát közelebb hozott bennünket a zsidóság és nemzetiség problémájának megértéséhez. Irracionális tényezők játszanak szerepet a zsidóság történetében s ezek figyelmen kívül hagyásával lehetetlen megértenünk azt a kivételes helyzetet, melyben ez a nép vergődik a történelmi idők óta. A zsidóság nemzetiségi kérdése nem olyan, mint a zürjén vagy a katalán népé, még csak nem is olyan, mint a németé vagy az olaszé. Sőt annál sokkal különb, vagy jobban mondva egészen

másnak látszik. Ég és Föld két színpadon játszanak benne s aki csak a földi Écre irányozza tekintetét, végzetes tévedésbe eshet.

Ma a zsidóságnak mind jelentékenyebb tömegei indulnak el a nemzetté válás nehéz útján. Nemcsak minden palesztinai rögöt kell azonban újra meghódítani, hanem a nemzeti szellem minden vetületét. Le kell vetni a tegnapi emberét, szakítani kell annyi mindennel. A szakítás ma, Hitler és Szálasi után persze nem olyan nehéz, mint előtte volt: undorral, keserőséggel, a kiállott rémületérzésekkel eltelve hajtja a menekülési vágy a zsidóság tömegeit ki Európából új világ, új haza, új élet felé. De ím, ott sincs nyugalom: újra tragikus helyzet fogadja őket: az arab világ növekvő ellenállása, fenyegető viselkedése, a világpolitika váratlan fordulatai. Ugyanaz a nagyhatalom, mely tegnap felállította az új otthont, ma visszavonja szavát. Néhány százezer zsidó nemzetté válása világkérdéssé lesz. Palesztina a föld két félgömbjének ütközőpontjává válik. A Sátán megint robbanásig fűti a történelem kazánját. Paloták omlanak le, bombák robbannak. Megint nyilvánvalóan folyik az érzékfeletti történelmi erők játéka, hiszen nagyobb nemzetek sem találkoztak ennyi különös történelmi kalanddal, akadállyal, ellentmondással nemzetté válásuk folyamán. Pedig a zsidóság nem akar egyebet, mint békés fejlődést, saját otthont, nem akar egyebet, mint hogy ő se legyen más, mint a többi nép: egy számarányához szabott kis ország békésen dolgozó lakosága! Ámde, éppen az a bökkenő, hogy a zsidó nemzetiség nem alakulhat ki normális viszonyok között, mert a zsidó nem olyan nép, mint a többi...

Közönséges mértékkel mérve szimpatikus és jogos törekvés, hogy egy igen eleven eszű, ritka tehetséges emberekből álló csoport le akar rázni magáról minden gátlást, ki akarja szabadítani magát ellentmondásokkal terhesnek érzett helyzetéből, hogy a csoportéletnek abban a formájában élhessen, mely minden európai népnek megadatott, még a leg-hitványabbnak is. A technikai és gazdasági berendezkedés legmodernebb eszközeivel, tunya, dekadens ázsiai népek között egy egészen új, modern, európai stílusú államot berendezni olyan kísérlet, melynek az emberi haladás minden hívét elismerésre kell bírnia.

Csak éppen az a hiba, hogy a zsidóság esetében mindehhez nem elég a pénz, az ész és az akarat, hanem a normális történelemalkító erőkön felül kellene még valami, ami éppen a célkitűzés következtében hiányzik a vállalkozásból: a természetfeletti erők támogatása.

Azt hiszem, Ratisbonne atyának, a Notre-Dame de Sion zsidó származású alapítójának volt igaza, amikor Sion-hegyében jelölte meg a zsidóság szimbolikus célpontját, de nem anyagi értelemben, hanem ahogy Szent Pál az első jeruzsálemi hitközséghez írt levelében mondta: „Sion hegyéhez járultatok és az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez, és a sok ezernyi angyalok seregéhez, és... a tökéletes igazak lelkeihez, és új szövetség közvetítőjéhez, Jézushoz, és a meghintés véréhez, mely jobban szól, mint Ábelé”. (12, 22.)

A nagy konvertiták, legutóbb Henri Bergson, megtették a nagy történelmi kanyarulatot saját személyükben. Ők mindenesetre megnyugodtak a hosszú bolyongás után.

UTÓHANG

Nem emlékeznek tavalyi kínomra
a zöldarany, tavaszi levelek —
lehet-e, hogy a rikkancs is kimondja,
amit tavaly nekem se lehetett?
A régi, titkos, tiltott szavakat
most lobogó meg hangszóró kiáltja —
a szabadult rab tompán tapogat
s tanácstalanul néz az új világba.

A kábult költő hunyorogva néz szét:
jaj, mennyi régi szenvedés és mennyi új tabú!
És reszket és kitörni kész a részvét,
de meggyávul s gödrébe visszabú.
És érdesül az édesség s zokog a régi hang
s bent vergődik — odakint hogy fogadnák?
A vénülő és gyötrőtthúrú lant
hiába próbálgatna már hozsannát.

A koranyár kint új életet érlel,
bent forr az érett szesz, a régi ész —
hogy érje be a lelkes töredékkal,
akinek még a minden is kevés?
Mehet-e hát egysorban veletek,
ki lépést tartani sohasem értett?
Ki fájni és kérdezni született,
zengje dalát a megelégedésnek?

De mégis ez az én korom. Tünődni
s halottakat siratni nincs idő.
A fák alól is eltűnt rég az őszi
avar s az új szőlő duzzadva nő.
S a kérdezőtől választ követel
a lét. S a magány most ölelni gerjed
s a kérdező időnek így felel
s ó századok és új csirák figyelnek:

„Nem reszket már a sorsom vak kezében,
személytelen, szeszélyes akarat —
az életem, a puszta, rendezetlen,
a bonyolult, a bűnös megmaradt.
Örüljek most a nemvárt folytatásnak,
mely egyre kuszább és érthetlenebb?
Az életemnek nincs értelme más, csak
hogy nem volt, nem lesz és egyetlenegy

s hogy nincsen párja sem a Térítőkön,
se tegnapelőtt, se holnapután —
én nem a gőzölgő kis sejtet őrzöm,
mely szaporodni s osztódni kíván.
Én nem azért rejtőztem csalva, szökve,
hogy megmentsem a pára-életet,
de nem lettem az ember-kása csöppje
s nem bírtam el, hogy én ne én legyek.

No, s megmaradt és tartozom vele
a szabadító, vergődő időnek,
hogy ott legyen majd életem jele
az emberség új arcán, hogyha győznek
azok, akik a mélységből epednek.
A multnak és jövőnek tartozom.
Nem csaphatom be őket. Kevesebbet
nem adhatok, csak minden birtokom.

Nem kis kincset halmoztak bennem össze
a tönkrement, tékozló századok —
a néha még értetlen örökösre
aranyló lángjuk rajtam át ragyog.
Te aranyáram, melynek nincs határa!
Jövőbe-multba nyúló életem!
Formátlan korom új ábrázatába
tömör valódat beleégetem.

Mik biggyesztett nullákkal növekednek,
sok bárgyú szám engem nem érdekel,
nekem a milliárd magányos egynek
gögös-szegény testvérisége kell.
Te üldözött, örök testvériség, mely
nagy tömeg éjszakákon villog át!
Te teremteni duzzadt, kényes émelet,
te védj, a milliárdnyi egy jogát!

Fogalmi téboly, reménytelen egység,
nomádokból lett, tág emberiség! —
a port, a piszkot, a romok szemetjét
hirtelen, selymes zápor veri szét
s megint derül s édes szagot Budáról
nyáresti szél hoz, mintha azelőtt —
tűdöm és elmém tágul és kitarul
s beszívja a csirázató időt.

S a szabad szélre bennem is *igennel*
felel a lágy, rejtelmes akarat,
mely engem kedvem ellen élni rendel —
mint ez a szél, szabad leszek, szabad.
Ha milliók lépése dobban is,
nem tűröm el, hogy zárt rendbe tereljen,
szabad leszek, ha kell, magamban is,
s szabad leszek, ha kell, majd magam ellen.

Agyam bús szövésénye megmaradt —
nem lehetek új vallás ócska papja,
nem táplálhat unalmas mocsarat
az életem bolond bűvópatakja.
Segíts tovább, kíváncsi akarat!" —
s az Idő tágranyílt szemébe látok.
Vad tükrei felém villámlanak:
új szépségek és örök pusztulások.

1945.

Vas István

TANÁCS TALAN ESTE

Irta Molnár Kata

A város messze volt innen; nagy, elterült, fekete kertészföldek őszi szaga frissítette fanyarrá az este csipős lehelleteit e szabad vidéken. A villamosok vékony, éles, kicsiny selyemfonál-hanggal futottak el a fojtós csendben valahol egészen messze, ahol a városba torkolló út fényei sejlettek meg-megcsillogva a nyirkosan remegő köd mögött.

A kórházkert sötétjében elhaladó asszony beleszimatolt a hideg, füst-ízű levegőbe és hirtelen fölhúzta másik kezére is a kesztyűt. Szerette a tájnak az évszakokkal változó, csaknem érthető üzeneteit, de most váratlanul, egyszerre végig fázította ez a mindentől eltávolodott magánosságú este; — amelyről most vette észre, hogy nem tud vele mit kezdeni.

A kert fekete csendjében asszú pázsitfüvek fanyar rozsdaszaga keveredett a föltúrt, kiellen virágágyak nyers földszagai közé. A kórház egy távolabbi nagy pavillonja a sötétből keresztülsötétlett a ritka ködön, homályosan és olyan fekete hallgatással, hogy az asszony majdnem összeborzongott. Az volt az érzése, hogy a következő lépésénél valami élettelen-ségbe ütközik, ami rá vár, az egyetlen előre itt s amikor hozzáér, összecukódik fölötte, mint egy néma csapda.

Miért is nem fordul vissza?... Most, hogy már itt volt, egyszerre nem tudta, miért kellett fölvennie a szép sötétkék francia kabátját, hogy ide kijöjjön.

Az estének csipősen őszi, magányos szabadsága hívta el talán hazulról!... Egy furcsán üres, furcsán nyugtalan félórával rá, hogy a társulati ülésre elment az ura, egyszer csak készülődni kezdett, lázasodó gond- dal szépitve magát csaknem hidegglelősen várakozóra; mikor aztán kilépett a kapun, föl tudott volna nevetni idegességében.

Vagy elsírni magát; e felkészült, induló és céltalan valóját érezve, — amivel valamit csak kezdenie kellett most mindenképen! Most hová menjen?... Maga előtt restelje meg ezt a szép, piperés nekihazsolt- ságát azzal, hogy akár vissza is fordulhat? Legalább lássa most valaki! Ezt a szándékossá öltözött indulást érezte meg benne valaki, értő, felbecsülő és ellenálló férfiszem — tisztos, kényes, finom asszony-díszeknek e ki- lobbanó árulásában kell, hogy valaki meglássa most —, ha már elindult és itt van vele!

Kit keressen, aki mozdulatlan legyen, közeledésnélküli ehhez, — de megértse! Aki tökéletes résztvevője legyen a pillanatnyi, el sem játsz- ható játéknak, ami ez a mai este így, ahogy mindenhez készült... sem- mire!... A villamos gyorsan érkezett; az asszony csak egy szempillan- tásig habozott a lépéssel. Másik kocsira inkább, a városba, befelé?... Hát legyen ez, kifelé; jó így! Még nincs nagyon késő, künn a kórházban a portás különben is ismeri, bármikor bemehet; ha a fiatal Gergely ma inspekción, benntalálja.

Nem először ment a kórházba ilyen időben, egy vidékről fölkerült unokaöccse volt azelőtt fizetésnélküli gyakorlóorvos itt. Az ő révén ismerte meg az asszony a másik loholó, komoly szegénylegényt is, a szobatár- sat, Gergelyt. Az öccséhez sokszor beszaladt akkoriban; fenyegetően el- űnt otthoni esték elől vitte oda cigarettán, zsebpénzen vidáman osztoz- kodó felnőtt-asszonyi cimborasságát; menedéke volt nem egyszer az isme- rősevé vált kisházba a két fiúval. S mikor az öccse aztán másik kórházba került, az ittmaradt lakótárshoz továbbra is bejött néha az asszony.

Olyankor jött, ha valami receptre, szolid csillapítóra, más ilyesmire volt szüksége; de a régebbi jókedvű órákból megtartotta a csaknem rokoni közvetlenség pajtásos hangját a fiatal orvos felé. Volt azért ebben a teljesen szándéktalan barátságban, amit mindenképen az asszony élénksége diktált kettejük közé, valami kényelmetlenül félszeg is. A majdnem diákosan szerény fiatal orvos mindvégig megtiszteltetésnek érezte ebben a kapcsolatban kéretlenül kapott rangját s zavara néha átütött hallatlan udvariasságán is, hogy aztán átmenet nélkül beleessen abba a baráti hangba, amivel pedig tulajdonképen sohasem tudott igazán mit kezdeni az asszony felé.

Igen, Gergely — de nem játszhatja el magát éppen előtte, nem teheti átlátszóvá, hogy ma semmi miatt se jött — csak jött, hogy jöj-jön! A régebbi migrén-receptet kéri el tőle; ezt úgyis elvesztette valahol. S aztán majd néhány szó esik valamelyik új könyvről, Gergely az inyen-cül irigy elragadtatás sunyi szemével nyomban rámosolyog a gallérból felbukkanó selyemsál gránátcepp-tűjére, a bársonyfényű kis kalap pagodás könnyűségére, a kényes antilopkesztyűk kifogástalan hamvára — s ő már mehet is — ha egyszer ezért jött!... De akarja ezt?...

Tuladonképen miért jött el ide?... Valami idegen és érthetetlen, rossz kelletlenséggé foszlott az egész útja, amióta ideért. Megy keresztül a fekete, kietlen kerten és nem tudja, ezzel a tétova, kíváncsi rosszérzéssel most mit akar még itt; mit akar ettől, hogy itt van? Ha legalább nem szolt volna elől, a kapunál a portásnak; de ez már bele is szolt a kagylóba azonn mód, át a sebészetre, — igen, Gergely doktor inspekciós, idebent van. E pillanatban nincs a szobájában, de már értesítik is, tesék talán addig is átmenni. Jobbra a második pavillon.

— Köszönöm, hiszen tudom! — nevetett odabólintva az asszony; de érthetetlen módon elvörösödött e benfentességén. Úgy indult sietősen a lépcsők felé, mint akinek égetően fontos ügyet kell elintéznie tíz szóban s már jön is vissza és fut tovább. Összerezcent, amikor a sötétből egyszerre hangokat hallott valahonnan. Gyors, halk női beszélgetés volt, két ápolónő vagy két kórházi cseléd között talán; rögtön utána másik irányból férfihang is hallatszott s kevéssel később két orvos bukkant elő az egyik épület mögül az úton. Az út fölött himbálódzó lámpafény udvarában elhaladtak az asszony mellett s az egyik kutató fejmozdulattal jobban odanézett. Az asszony különös zavarban, ideges sietséggel gyorsítva ment tovább mögöttük.

Most már vissza nem fordult volna akkor se, ha gondolkozást vagy időt enged magának rá. Olyan ingerült, izetlen türelmetlenséggé zavarodott benne egész ittlétének céltalansága, hogy valamit el kellett érnie magával, ha már idáig eljött, — ha már itt van!...

A suhanó üvegajtó mögött egyszerre úgy rávakított a lépcsőház enyhe, fűtött melegével együtt a fény, hogy belékaprázott. Csaknem összeütközött egy magas, jótermetű orvossal, aki fehér köpenyében az emeleti lépcsők felől jött éppen.

— Pardon... Nini! Kezét csókolom!

Az asszonyt a kényelmetlen meglepődés egy pillanatig valósággal tehetetlenné tette.

Az urának valamikor iskolatársa volt ez az orvos, ő nem rég ismerte. A tavaszon rossz manduláival hozzá járt be kezelésre s ebből az időből valamilyen felületes barátságféle alakult ki közöttük, az ura személyné keresztül mintegy kötelezően. Ingerkedő, fesztelen hangjuknak egymásfelé volt valami éle, az asszony részéről mindenesetre; a férfit sorompók közé szorította ez a közös derű, de olyan feltűlözött, csúfolódó jóindulattal felelt rá, ami az asszonyt sértően ingerelte.

Hogy éppen ezzel az emberrel kellett most összeakadnia itt! S az ura... Holnap esetleg már tudni fogja, hogy ő ma este itt volt; — de hiszen ez nem is titok! Nem titok, most sem, de... És ennek az embernek a szemén keresztül...

Villámgyors mosolya már felelt is — támadón, mint akit tettenérték:

— Vidáky! Jóestét! Hát magával is összeakadok itt?

— Velem is? Rajtam kívül még kivel? És miért nem csak velem?

Az asszony villanó elevenséggel nevetett:

— Mert nem maga miatt jöttem el ilyen későn ilyen messzire, azért.

Majd ha megint belenyúlhat a kanálával a torkomba, magát fogom keresni. Addig várjon.

A férfi ingerkedve mozgatta meg mutatóujját:

— Nono! És Sándor...? Vajjon tud róla Sándor, hogy ebben a késői órában milyen szerencse fenyeget itt valakit? Nono!

Az asszony játékosan fölnevet és odaveti a nyílt magyarázkodást:

— Ugyan menjen, — hiszen Gergelyt keresem! Segíthetne megtalálni, ha már így összefutottunk. Nincs a szobájában.

De arcán olyan visszfénnnyel hullámszik át a tréfa villanó kihívása, mintha tüzfénnyől látná a férfit, süket valami erőfeszítéstől, ami elcsúsztatja lábai alól a földet. A férfi a titoktudás ingerkedő mosolyával csóválta meg fejét:

— Szóval nincs a szobájában! Nono, asszonyom, — nqno! Megmondom Sándornak!

De már le is lépett a lépcsőfokról, ahol eddig állt, könnyed karmozdulattal indítva az asszonyt egy oldalfolyosó felé. Egyszerre már csak kalauzoló udvariasságában most az otthonjáró ember nemtörődősége volt, aki éppen csak elintéz valamit; s az asszony valami merőben váratlan felsértettséggel, talajtalanul próbál utánakapni sajátmagának: kell-e mindez — és kell-e még tovább is? Miért van itt még mindig és mi ez a sükettség benne?

A férfi félrehajtott előtte egy üvegajtót, előreengedte, hogy belépjen. A lépcsőház éles, fehér fényessége után fölnyílt előttük a hosszú oldalfolyosó.

Mint valami végtelen alagút egy másik világba. Az esti csendben riasztóan kihalt volt az egyforma kőkockák síkján futó út, kongó és homályosra fülledt a mennyezeti lámpák láthatatlan fényében, az éjszakára várakozó beteg testek és egy imént széthordott vacsora szagával belepve, mint valami üledékkel.

— A kórház — érezte furcsa riadtsággal az asszony; de ez most nem tartozott ide, nem tartozott ahhoz, amiért idejött. Az orvosra nézett, aki nyugodtan ment mellette, — otthon volt.

Ebben a pillanatban a folyosó könyökénél az asszony meglátta Gergelyt. Szépformájú, sovány fekete fejével a fiú különös rajnak az élén közeledett. Csíkos kórházi ruhában sürgősen s valahogy ziláltnan közeledő néma sereg volt, tíz-tizenkét leány, asszony, férfi vegyesen, valami heves némaságban együvéverődve, sürgető, magyarázkodó sietség pantomim-lépéseibe zavarodottan egymás mellett, mögött, szorosan egymás nyomában. Közöttük Gergely — az asszony a fiú szemében furcsa, ideges idegenséget lát, ahogy megpillantja kettejüket; és semmi más — irányt sem változtat.

— Hiszen ott van! — kiáltja a mellette haladó férfinak, kidobva egész megkevert, üres valóját a talajtalan helyzet visszasságába; és hangoosan nevet a másik felé: — Gergely! Magát keressük! Magát, magát! — S ismét a másik felé: — Hát látott már ilyet? Nem akarja elhinni!

Látja a fiú tekintetét: különös, csillámló nyugtalanság nyílt benne,

majdnem tanácsstalanság. Tétován közeledett feléjük, kis gyors kézmozdulattal, amely majdnem bizonytalan:

— Kezét csókolom, — szervusz, — ezt a másik orvos felé s az asszony megérezhette két merőben különböző ember életét elválasztó rés hidegét. — Megbocsát, úgye, hogy nem álltam meg azonnal! De éppen most jöttek értem a betegek — elnézi, úgye, hogy...

Az asszony fizikailag érzi, hogy a férfi mentegetődzése mögött valami üresség van, szórakozottság vagy sietség, amitől az erőszakosan megteremtett helyzet túlfeszültté ugrik s aztán egyszerre, mint egy ellenállását elveszített rúgó, visszahozhatatlanul lazává ernyed. Hallja a másik férfi mulattatott hangját, amint ingerkedő elismeréssel bólogat:

— Gergely a betegek között! Látja, látja, hogy körülrajongják! Itt aztán nehéz lesz versenyezni!

Az asszony fölnevet süketen; — a' sovány, majdnem ijedt fiatal arc csupa türelmetlen tanácsstalanság és igyekvés egy udvarias mosoly erőlködéséig. A háttérben a megtorpant raj — mintha gyökeret vert volna — együvésszorultán és különös módon egy-egy emberré széthullottan, mozdulatlanul áll; mintha várakoznék, természetes és néma várakozással, míg majd megint rákerül a sor.

— Magához jöttem, de elveszhettem volna itt étlen-szomjan, ha Vidákyval össze nem futok. És még csak nem is örül nekem! Így legyen hű egy asszony egy orvoshoz minden migrénrecepteken keresztül!

Mintha hinár meritené; a hanyatthomlok-szavakon nincs hatalma. Vakon, elveszetten érzi a helyrehozhatatlant, ami történik: ez az ember zavarban van, szabadulni akar s most nem tud. Az asszony érezte, hogyan romlik el végleg, visszavonhatatlanul minden, az egész helyzet, — minden, ami ő volt eddig; s a szédületnek valami terhes hidegét érezte, míg nevet, fölcsigázott derüvel:

— Egyedül maga miatt szöktem meg hazulról az éjszakában,

A fiatal férfi arca még mindig értelmetlen s most van rajta valami kényelmetlen is; majdnem könyörgő sietséggel próbál oldozódni béklyós udvariasságából:

— Ezt a meglepetést, igazán! Végtelenül megtisztel, igazán nem is tudom, hogy köszönjem meg... Mindenképen bocsánatot kell kérnem! De elnézi, úgye — néhány pillanatról van szó, csak néhány percről! A betegek éppen értem jöttek, az egyik beteg váratlanul rosszul lett és...

Az asszony olyasmit érez, mint akit talprarántottak. Valami egyszerre kiüresedett erőfeszítéssel kapaszkodik meg magában, hogy legalább csak a kötelező tapintat stílusát tudja menteni még, ha lehet:

— Szent Isten... hát miért nem szólt, — miért nem hagyott rögtön faképnél! Hát menjen már!

— No nem kell azért annyira siettetni, — nyugtatta mosolyogva a másik orvos s ingerkedése most nem is csak az asszonynak szólt. — Biztosan nincs ott olyan nagy baj. Gergely csak meg akarja most mutatni, hogy ő milyen lelkiismeretes fiú.

A fiatalabbik férfi furcsa, tehetetlen heveséssel fordult a másik felé hirtelen:

— Nem, meg kell értened, egészen komolyan mondtam! Egy új beteg, tegnap hozták át a rádium-osztályról és most váratlanul rosszul lett. — S ismét az asszony felé, csaknem könyörgő udvariasságával: — Látták, úgye, hogy a betegekkel együtt jöttem! Éppen akkor jöttek értem.

— Csak nem képzeled, hogy magyarázkodnia kell! — méltatlankodik heves készséggel az asszony. — Ne csináljon úgy, mintha... Én restellem az egész dolgot legjobban! Menjen már, addig én fölmegyek a szobájába. Menjen már!

— De nem, nem, semmiképen sem engedhetem meg, hogy egyedül... Kérem, nagyon kérem, várjon meg itt! Három percen belül itt vagyok és akkor rendelkezésre állok, a legnagyobb örömmel és tisztelettel, — három perc, ígérem! És elnézi, úgye, és megbocsát.

— De ne húzza már az időt! Megvárom itt, csak menjen már! — És megint a szédülő merevség, megint nem tudja elengedni a férfit: — Én szégyenlem magam, hogy egyáltalában eddig is... Súlyos beteg talán?

— Egy gyári munkás, negyvenhárom éves. — S az orvosi latinság néhány aláhúzott szavával a másik férfi felé, hevesen az asszonyhoz fordul megint; arcán olyan szemmelátható volt a megkönnyebbülés, hogy hangja szinte magát marasztotta most egy pillanatig még: — Három perc alatt itt vagyok! És mégegyszer kérem, hogy bocsásson meg, — három perc, nem több, ígérem!

S a rögtön nyomába eredő néma rajjal eltűnik a folyosó sarkánál. Az asszony kínzó ürességgel érzi önmagát, szabadulni próbál az elviselhetetlen érzéstől, hogy végleg alul marad, ha nem vigyáz, — gyorsan az ottmaradt férfihoz fordul:

— Valami komoly dolog történt talán?

— Hát elég komoly, — mondta különös, habozó vállrándítással a férfi, s ahogy fölhúzott szemöldökkel bólintott hozzá, mintha hallgató gúny lett volna a mosolyában. — Hát bizony elég komoly.

— Szégyenlem magam ezért, ami történt. Mit gondolhattak az egészről azok, akik itt vártak rá! Mi heccelődünk és közben...

A férfi meghimbálta magát talpain, mosolygott és rábólintott, mint olyasvalamire, ami bizony úgy van. Az asszony ebben a pillanatban egyszerre kínzó világossággal rájön, hogy ez a csínyes gúnnyal mosolygó férfiarc orvosnak az arca, aki most tud valamit, ami itt végig az egész idő alatt történt, ezek alatt a menthetetlen percek alatt, és amit a másik férfi is tud.

— Legalább nyugtasson meg valahogy — mondta kezét arcára szorítva. — Mondja, nem történt baj azzal, hogy Gergelyt föltartóztattuk?

— Azt így, innen sohasem tudhatja az ember! — mondta mosolygó magyarázással, pillanatig lábhegyre emelkedve s visszazökkenve talpaibra a férfi. — Reméljük, hogy nem. No, nem lesz semmi baj, — ingatta meg fejét békítőn, két kezét önkénytelen mozdulattal zsebébe támasztva. — Nem kell megijedni. Gergely lelkiismeretes fiú, nem kell félteni.

Itt már nem volt tovább mit kezdeni; az asszony hirtelen odanyujtotta kezét:

— Nem várom meg itt Gergelyt, fölmegeyek. Hát köszönöm, hogy...

— Azért nem kell ennyire megijedni! Nem történt semmi baj. Kezét csókolom.

Volt valami sietség ebben, ahogy búcsúzott, a megnyugtatózásában valami máris távozó leereszkedés...? Az asszony megy fölfelé már egyedül a lépcsőn és tudja, hogy minden lépése kínosan, merőben felesleges. De éppen ez viszi tovább, ettől nem tud szabadulni; attól, amivé ez az este lett. Mint akire beteljesítést bíztak, viszi tovább magán kék köpenyét, a gránáttút a sálban, színtelenné romlott megszállottsággal, amelyről tudja, hogy hiábavaló és fizikai kényszer van már belőle csak, de megy vele tovább; — miért is...? Ezzel a két férfival soha többé el nem tudja hitetni, hogy éppen ő volt az, aki abból, ami történt, semmit sem akart; éppen abból semmit, egyedül és pontosan azt az erőszakos, megvakultan forgolódó, felbolydult pávásságot nem, amivé azok a percek öltöztették fel a bordószínű selyem kis gránátceppjét, a kifogástalan köpeny simaságát — vele!... És soha életében nem fogja megérteni, miért tör-

tént, hogy ő volt az, aki az egészből mégis — kezdettől, végérvényesen kimaradt.

Nem tud nyugodni most a teljesületlenség kényszerétől, — és ezt tudja is; attól, hogy úgy hoz magán és magával mindent, ahogyan elindult, és még sincs semmije belőle; — még ő maga sem. Mintha kívül lenne önmagán; pontosan tudja, hogy most, ezzel ront el mindent, amit még elronthat, mégis belép a kis szobába, fölkatantja a villanyt és leül, hogy megvárja a fiút.

Soha kétségnek az árnyéka nem esett rá efelől a fiatal férfi felől; most ez majd nem is gondolhat másra, mint elhihetetlen szándéokra, anynyira értelmetlen már az ittléte. Pontosán ez volt az, amit nem akart, amikor elindult. Ez lett belőle, mert elindult. S ha már itt van, itt marad azért, amiért jött, egy pillantásért a köpenyre, a gránáttűre, a kesztyűre.

A szobában fullasztó a meleg és az asszony keze kabátja gombjához téved, de nem tud mozdítani rajta: a kép, amit magában hozott magáról, változatlanságra kényszeríti. Elég sokáig vár; a fűtőcsövekben sziszegve áramlik a gőz, az asszony hullámokban érzi a meleget s hirtelen fölkatantja retiküljét. A púdert, kistükröt — hamar! Legalább ennyit még magának ebből az estéből, ha már itt van!...

Gyorsan ejtette vissza a tükröt — alig, hogy elkészült; az ajtót hevesen nyitotta a férfi, hevesen és szélesen — zavartan. Ahogyan az asszony várta, hogy nyitni fogja. Az asszony hirtelen már állt, kezével kabátja legfelső gombján, mint aki éppen most zárta össze magán. A férfi fiatalos heveséssel nyujtotta ki kezét a meglátott mozdulat felé:

— Ó, csak nem gondolja igazán, hogy máris indul! Megvárakoztattam, úgy! Igazán nem is tudom, hogy köszönjem meg a hallatlan kedvességét, — nem győzők bocsánatot kérni! De látta a betegeket, akik értem jöttek! Szegények rettenetesen meg voltak ijedve. Meg kellett nyugtatni őket, megérti, úgye, nem hagyhattam őket ott. Nem tudtam gyorsabban elszabadulni, ne haragudjon!

— De hagyja már abba! — próbált meggyőző komolysággal tiltakozni az asszony és még bőrével is érezte a fiú bizonytalanságát, azt, hogy feszélyezi az érthetetlen következetességű látogatás és zavarban van. — Maga beszél? Ki sem mondhatom, mennyire restellem, hogy úgy rohantuk meg magát ott a folyosón, mint az útonállók, mozdulni sem tudott. — Fölnevet, a nevetése furcsán aprót kering: — Egy orvos, aki siet — és akkor nekirepül egy skatulyából kiléptetett, földpiperézkedett asszony és csevegni akar.

A férfinak eszébe se jut, hogy fölfedezze a szavakból az asszonyt; — nem győz mentegetőzni. Neki is saját maga a baja: éppen, mert félénk és félszeg, irtózik attól, hogy esetleg formátlan lehetett és most ezzel a kétségével gyötrődik. Az asszony egyre zavarosabb erőfeszítéssel, egyre messzebből érzi sajátmagát.

— Maga is elképzelheti, mit gondolhattak az egész dologról a betegek, akik ott várták magát. Elég lehetett nekik, csak hogy ott látták.

— Ugyan, csak nem mondja mindezt komolyan! Megnyugtathatom, hogy ha most újra lemenne közéjük, nem is ismernék meg. Nagyon meg voltak ijedve.

A férfi most legszívesebben venné, ha az asszony megmondaná neki, hogy miért jött, — mint máskor; de ő nem térhet rá s az asszony elfelejt szólni a migrénreceptről. Rapszódikusan beszélgetni próbálnak valamiről, egyik sem talál kapcsolódást s az asszony végre erőszakosan kiszabadítja magát a vak szövevényből és búcsúzik. Már az ajtónál van, mikor az egész este görcsös, sürgető tehetetlenségével ismét ottakad s gyorsan megkérdi:

— És akihez ment ott lent, az súlyos beteg?
A fiatal férfi nem rögtön talált rá agyában arra, amit az asszony kérdez s aztán egyszerre mondja, valami fölnyíló, heves nyugalommal:
— Az? Hát az meghalt!
Az asszony nem is érti; — nem tudja elhinni, hogy ez elhihető.
— Meghalt?... Mikor?
— Hát persze. Akkor, addig, míg mi ott álltunk. Amikor odaérkeztem hozzá, már legalább négy perce halott volt.
— Akkor halt meg... mikor maga velünk beszélt?
— Akkor. Persze. Hiszen ezért jöttek értem, rémülten, hogy rosszul lett. Harminc másodperc alatt ott kellett volna lennem.
— Ha mi nem állítjuk meg...
— No nem, azért ezt én már tudtam. Persze. Ilyenkor már legfeljebb csak... És ez várható volt, csak nem éppen most. Három nap mulva, esetleg négy nap mulva, talán-talán egy hét mulva. De bekövetkezhetett egy óra mulva is. Ezek az esetek valósággal pillanatok alatt véreznek el.
— Maga feljött... egy szót sem szólt, és velem itt száz butaságról...
— Ó... — mondja az orvos elnyújtott hangon, valami csendes hangossággal és majdnem mosolyog. Még fiatal; a szükséges keménységet talán erőnek is érzi — Hát mit gondol, mit tesz ilyenkor az ember? Ezt ők intézik el.

Az asszony nem tud megszólalni. Csak azt érzi, hogy nagyon szépre felöltözött; és hogy ez megtörténhetett... ez az este.

Megy hazafelé a csipős ködű fekete hidegben. Idegesen siet, sürgetten; két kis utca között váratlan kötelességszerűség emlékeivel imádkozni próbált, de nem nagyon tud odafigyelni, valamit találni akar most azzal, hogy hazamegy. A köpenye, kesztyűje könnyű, fázik.

De a gúnyák még lebomlanak róla, mert mind a gúnyáknak ez lesz a dolguk és az esztendőök felöltöztetik őt a közelség ruhájába. És akkor pillantása egyszer sűrölni fog egy estét, amikor felöltözködött ahhoz, hogy részese legyen egy ember mindenkorra szóló legnagyobb magánügyének, akit sohasem ismert, még csak nem is látott.

LÁTVÁNY

A sűrűszálú est felett
álomban lépked a vidék,
holt templomtornyok kéklenek,
a holdon szikrát vet a jég.

Fölöttem rézsút elfeküdt,
zúgó fasorok szállanak,
az utak végük kergetik,
hogy még hazataláljanak.

Úgy állok itt, az eltűnő
tájékból híven, egymagam,
akár a megkövült idő,
kietlenül és biztosan.

Suhogjatok, suhogjatok!
Egy szál emléketek fogom.
Nem röppenek utánatok,
nem integetek búcsuzón —

Ha kell, mulandóság leszek,
ha kell, örök bizonyíték.
Az éjjé fagyott est felett
ragyogássá dermedt az ég.

Vidor Miklós

A MAGÁNY SZIGETE

EGY KARTHAUZI EMLÉKEIBŐL

ELSŐ MISÉMET Szent Lajos-kápolnájában mutattam be, éppen az ünnepén, augusztus 25-én. Az oltár anjou-liliomokkal telehintett kék hátteréből emelkedett ki a szent király alakja. A franciák természetesen nagyon tisztelik, de meg közük van hozzá, mint szerzeteseknek is. Mondják, gyakran megjelent annakidején az éjféli matutinumon. Együtt énekelt a szerzetesekkel; a hatodik lekción ő mondta, mégpedig kivont karddal a kezében. Bökezűségének számtalan nyoma van még a kolostorban: fejedelmi ereklyetartók, illuminált kódexek stb. Jó jelnek kellett vennem, hogy itt misézhettem először, az első hatások sok vigasztalásával. Fiatal karthauzi testvér ministrált, hosszában elnyúlva, arccal a földnek s a hidegtől — mint később megtudtam: az éhségtől is — reszketve. Az ő imádsága és magatartása avatta élménnyé misémet. Az ablak széles olasz völgyre nyílt; íme, ezentúl ez lesz otthonom. A hegyek sok apró, lombardtornyos, megfeketült templomot rejtegettek erdeikben, azok kongattak most szünet nélkül bele az arany reggelbe. Ez a szokatlan harangozás szállt és szállt végig a völgyön.

A KIS HÁZ. A folyosó alacsony mellvédje tiszta márvány; vékony, finom oszlopok emelkednek belőle és tartják a sok-sok alacsony, román boltívet. A mellvéddel szemben ajtó. Szinte szívén üti az embert a fölötük csendesen beszélő sok felírás: „Deus ignis consumens”, — Isten emésztő tűz. „Nostra autem conversatio in coelis est”, — A mi társalgásunk az égben vagyon. „Porta coeli” — Mennysország kapuja. És hasonlók. Itt érzi az ember, hogy igazságot mondanak. Az udvaron nem látsz embert, néha mégis egy-egy gyérszakállú, öreg testvér söpörgeti végig. A szökőkút vize egyenletesen zizeg s a napfény már kora reggel ontja lángját. Majdnem mindig kék az ég. Benyitunk az egyik ajtón. Rajta kehely van kivésve és a fölötte levő szent Szívből vér hull belé. A karthauziak nagyon tisztelik a szent Vért; valahogy úgy magyarázzák, hogy az Egyház misztikus testében ők az erek. Közvetítik az Egyház minden tagjába Isten Szíve vérét, láthatatlanul, rejtetten. A karthauzi páterek plébániája tehát az egész világ. Hogyha az ér elmeszesedik, eldugul, nem képes vért közvetíteni, ezért kell ruganyosnak maradnia a szerzetesnek. Ezért kell lelke körül állandóan fujdogálnia a halál és az élet szelének: halál önmagának, egyesülés Istennel.

A benyíló cementpadozatú kis helyiség; pár kerti szerszám és egy esztergapad alusznak benne, azután következik az első szoba ajtaja. Így, lakó nélkül, elhagyatott tanulószobának látszik; festetlen íróasztal, könyv-állvány, régi karthauzi auktorok poros köteteivel, amiket a világban alig olvasnak. Az ablak a kis kerte nyílik; most ez is elhanyagolt. Majd az én feladatom lesz mindent rendbehozni, egyéni életre kelteni. Balról a hálószoba, egyszerű vaságyával, tengeri sással tömött matrácával. A kőpadlón alacsony faszámoly, hogy arra lehessen lépni fölkeléskor. Az ágy fejénél imádkozó stallum, olyan mint a templomban. És ugyanolyan ceremóniákkal kell imádkozni a karthauzinak otthon, mint a közösségben. Már most a stallum előtt úgy rendezkedhetünk be, ahogy tesszük. Egy Szent Brunó-szobrot, vagy az Immaculátának egy képét, esetleg pusztá feszületet tehetünk a falra. Teljes szabadság a cellában, azt tehet benne mindenki, amit akar, úgy ékesítheti, ahogy tetszik. Megtörtént,

hogy egy meglehetősen hideg természetű angol páter mellett fiatal olasz kapott lakást, ez pedig naphosszat énekelt meg füttyölt. Az angol nem birta; panasza ment a magiszterhez. Ez azonban szétárt károkkal sajnálkozását fejezte ki: „Nem tehetünk semmit, kérem — mondta —, mindenki azt csinálhat a cellájában, amihez kedve van”. Később aztán mégis széthelyezték őket egymástól.

A hálószoba ablaka körül repkényszerűen terjeszkedett egy dús jázminbokr: bódító, főléses illata még az éjszakát is fűszeressé tette. Itt a kis kályha! Egészen apró, vasból való jószág. Persze rozsdás. Arra való csak, hogy télidőben két nagy hasábfát dugjanak bele és ha a szegény, megdermedt szerzetes hazatér a matutinumról, alágyujtsa és tízpercig melengethesse fölötte a kezét. Megtették azt is, hogy téglát melegítettek rajta, az egyiket aztán talpuk alá kötötték, a másikat — horribile dictu! — még a mellükre, vagy hátukra is. Aki nagyon fázós ember, olajmagvakat szórhatott a tűzre — zsákokba gyűjtötték a testvérek —, akkor tovább tartott ki a parázs. Esetleg két lábszárvédő harisnyát húzott, de a kötött holmi tilos volt. Aki tudja, mit jelent 4 órát végigénekelni éjjel, a nedves olasz hidegtől már teljesen átjárt templomban: az nem csodálkozhat ezeken az óvintézkedéseken, a párórai alvás szerény biztosítékain.

Az Ave Mária-szobor. Ez minden karthauzi öröme és vigasztalása. Ebben a szobában, valahányszor megérkezel, vagy eltávozol belőle, el kell mondanod egy Ave Máriát. Ezt a szobrot díszíti fel legszebben kertje kincseivel a karthauzi. A szeretetnek minden találékonysága szabad teret kap. Ha valaki festeni, vagy rajzolni tud, kifestheti egész lakását, különösen ezt a szobát. Anyagot kap hozzá bőven; hoznak neki festéket, pasztellt Luccából. A karthauziak gazdagok és nagyúrian bőkezűek.

A KERT. A szobákból kilépve, tárt karokkal fogad a kert. Nincsen vége, bár magas fal veszi körül háromoldalt — mégis, a szem továbbsiklik a hirtelenül emelkedő hegyekre, erdőkre. A legkedvesebb birodalom. Gyümölcsfák és sudár pálmák várnak reád, néha még, ha szerencséd van, fügefád is lesz, melynek termését majdnem kéthetenként szedheted a nyári hónapokban. A virágok, persze, már ahol gondozták őket, versenyt nyílnak eszeveszett gyorsasággal. Alig kéthétig tart itt szezonja a legszebb rózsának, a kardvirágnak, nárcisznak; a perzselő nap rozsdává égeti őket hevével. Sokat kell majd dolgozni a kertben, mert, amint megtanulod, a kertnek ellenségei vannak. A sok dudva, a nyúlárnyék, ördögcszekere, kígyóhagyma stb., amiket napokig sáros kézzel kell kigyomlálnod. Azután a csigák, amelyek alattomban letarolnak minden gyöngye palántát. Nagyszerű iskola ez a lelkiélet számára. Gyomlálás, türelem és munka nélkül: megreked. De nyugodtan kell csinálni, mindent jól előkészíteni — már késő ősszel —, hogy aztán glédában álljanak a virágok pazar színorgiájukkal. Lehet aztán lesni az éjszaka csendjében: nyílik-e már a gladiolusz, s milyen színe lesz. Kimondhatatlan öröm van ezekben. Mert a kert az elmélyülés és imádság csodálatos helye. Itt éli át az ember, teljes magányban, hangtól sem zavarva a nagy ünnepek gondolatait: a húsvétot, a pünkösdöt, a karácsonyt. Sehol sem úgy, mint itt. Ilyenkor ugyanis nem a ceremóniákat és a külső fényt fokozzák, hanem a magányt. Megtíltják még a privát miséket is, a közös gyakorlatokat, hogy a szerzetesek teljesen átadhassák magukat a kereszt, a feltámadás és a megtestesülés misztériumainak. Az ember szinte súlytalan, csupa lélekké változik. Rátekint a kert falát díszítő nagy barna fakeresztre; közepén csak egy égővörös szív van, lábánál pedig koronás, kékszínű Mária-monogramm. Több nem kell.

A kertfalakat édes szőlő borítja be teljesen, mindenestül a bent-

lakó rendelkezésére. Késő ősszel testvérek jönnek és lemetszik a megmaradt fűrtöket, hogy az óriási darazsak el ne lepjék a cellát. A kert lábában, cementágyban, kis patakot vezettek át a gondos építők, a „la Gorát”. Simán, selymesen folydogál a szerzetesnek ez a csendes társa. Néha elapad, hogyha a szomszédos cella vaszilipjét leeresztik. Máskor meg mi duzzasztjuk fel, hogy kimossuk benne a fehér ruhát, vagy pedig, égő augusztusban, belemerülünk teljesen a hűsítő habokba. Az olyan szerzetes, aki nem bírja a majdnem egyenlítői meleget, napjában többször is fürdik. De legjobb csak odaállni melléje és belebámulni. Kell-e akkor könyv, vagy elmélkedés? A habokban teljesen megtalálni a mulandóság, a tisztaság, a rejtett élet és termékenység nagy leckéit. A karthauzinak tulajdonképpen nincs is imakönyve, nincsen elmélkedése. Az ő napja: elmélkedés. A forró köveken kifeküsznek a lüktető hasú kis gyíkok, egyedüli eleven kis testvérek; néha a falon túl elballag egy-egy szekér és valami távoli gyerekhang hallatszik: az elhagyott világ táviratai, de ezek is csak a csend sajátos hangjába visznek bele itt színt.

IDŐK FOLYAMÁN otthonossá lettem a kolostorban és egyeseket közelről is megismertem. Különbözik a családiasság szelleme erősebben kifejlődött itten, mint más szerzetben. Férfias, kemény szellem uralkodott, igaz, mégis valami anyásan gyengéd érdeklődés volt egymásiránt a heti egyszeri üdülőrán és a hétfői 3—4 órás sétákon. Mindent tudtunk egymásról. A magiszter kezébe összefutott a jelentkezők levelezése a világ minden tájáról. Csemegeként elhozta ezeket a rekreációra, úgy, hogy a jelentkezőt már jóval megérkezése előtt teljesen ismertük. Volt ott levél Afrikából, Indiából, Dél-Amerikából, mindenünnen. A 35 páter közül magam is ismertem belga, flamand, francia, angol, észak- és délamerikait. olaszt, magyart, indiait. Csak éppen a német hiányzott. Nagyon érdekelt volt, hogyan bántak ezekkel a jelöltekkel. Némelyiket, aki pedig sokat ígért, visszautasították és reményteleneket vettek fel. Az egyiknek pl. köztudomású volt az ügye. Tudtuk, hogy teljesen elzüllött ember, súlyos bűnöket volt oka megsíratni, sőt az öngyilkossággal is megpróbálkozott. A tanácsstagok összedugták a fejüket és mégis úgy határoztak, hogy felveszik az illetőt, mert, úgymond, hátha Isten utolsó szalmaszálként nyújtja neki a karthauzi hivatást. Gondolkodásuk mindenestül természetfeletti volt.

Nem kis megütközéssel vettem észre, egyszer a velem szemben levő stallumban, egy új jelölt feltűnését. Természetesen, ha éjjel jött, csak a fehér ruha és az arc derengett valamiképpen. Azonban ennek a jelöltnek nem volt arca, csak ruhája. Szinte félelemmel ültem vele szemben. Másnap a konvent-miséen derült ki a titok: indiai volt az illető, teljesen sötét arc. Messziről jött szegény és az olasz ég alatt is sokat fázott. Egész fíla volt a tenyere. És ez a vékonydongájú idegen legény, a maga hajlékony, nőies modorával, mégis mindent kibírt. Talán a legjobb novicius volt közöttünk. Angol egyetememet járt, hercegi családból származott.

Igaz, a Karthauzban sok volt az arisztokrata, a finom úriember, de épúgy a legegyszerűbb rétegből is bőven rekrutálódtak. Persze éppen annyit számított az egyik, mint a másik. Hangos derűltség fogadta például, mikor egyszer csak a matutínusra befordult egészen otthonosan a pocakos, nagytokájú *sakács testvér*. A testvérek közül optált a páterekhez és előlről kezdte pályafutását, a papság felé. Mindenki jól ismerte és nagyon szerette a vidám sakácsot, dehát azt nem képzeltük felőle, hogy ilyen ambíciói vannak. A magiszter mégis a legtermészetesebb komolysággal iktatta be növendékei közé.

Egy éjjel a tribünön különös jelenség vonta magára a figyelmet. Lobogó sörényű, kihajtott gallérú, fiatal gyerek könyökölt széles hánya-

vetiséggel a korról. Akik odafékeztek szemünket, mindjárt gondoltuk, hogy az új kalábriai jelölt az. No de, ebből a figurából, akin meglátszott a fasizmus szabados szelleme és kiabáló életszeretete, ebből csak még sem lesz karthauzi páter? Hanem amikor közénk jött, folyton ragyogó arccal, széles nevetéssel és igazi olasz kedvességgel, láttuk, hogy a magisztert mintha hájjal kenetnék. „Végre egy fiatal!” — mondotta s a többiek is úgy voltak vele. Akkor tanultam meg, hogy ezek a szigorú emberek mégis ugyanazt a lelkeséget szeretik, amelyiknek valaha otthon mindig tisztelője voltam: a *gyermekséget*, a lelki fiatalságot, a természeteséget. A fiatalság „magas arisztokráciáját”. *Caractère fraîche* — úgy mondták ők. Friss jellem. „Az bírja ki nálunk, akiben van bátorság, akiben van bizalom.”

Dom Denys — a fiatal olasz — engem nagyon szeretett, mindig szalutált, ha meglátott s folytatta velem a hagyományos olasz-magyar barátságot. Erősen biztatott, hogy ne féljek, Mussolini majd pártfogolja Ausztriát és nem engedi, hogy elárasszák a németek. Mire a magiszter gyengéden oldalbökötte. „Ugyan hallgasson, hiszen már négy hónapja bevonult Hitler Bécsbe”. (Persze, mi az égvilágon semmiféle újságot ott nem tudtunk.) Dom Denys pontos, lelkiismeretes szerzetes volt, szabad idejében azonban folytatta gyermeki mókáit. Telehintette pl. virággal celláját és körmeneteket rendezett benne, teljes magányban, bíborosi kalappal a fején. A magiszter nagyot nevetett rajta, de mindez nem volt rossz pont a számára, mert ha dolgozni kellett, nekifeküdt a gyerek, csak úgy szakadt róla az izzadság. Amellett mély lelkeségű ember volt. Egyszer kivallotta kérdésemre, miért is zárkozott el fiatalon, vidáman a magányba: bátyja lelkét akarta megmenteni ezzel az áldozattal. A természete berzenkedett ugyan a karthauzi élettől, de az áldozat ereje jobban odakötötte, mint bármiféle természetes hajlam.

(Folytatjuk.)

P. Szedő Szeverin

HULLAHORDOZÓK DALA

Orrunk elé kendőt kötünk,
a bűz még így is mellbevág, —
ez hát a földi börtönünk;
e bamba fő, e görbe láb?

Hajuk csak kóc, fejük viasz,
szemük halálba dermedett;
volt-ajkukon fagyott panasz:
jaj, ember voltam, emberek!

Ember volt ő is és vidám,
s be sokszor leste kedvesét!
s most itt hever kábán-sután,
mint ócska lim-lom, nyűtt szemét.

Volt néki lelke, Istenem,
szemében izzó, mint a szén?
Fejem lehajtom csendesen
egy képzelt égi gyász-zenén.

Holnap talán ilyen leszek:
eggyéfagyott viaszdarab,
és visszakéred lelkemet
sötét-mezőjű ég alatt.

Tiéd az élet és halál,
miénk a szenvedés, a kín, —
de rájuk balzsam enyhe vár
a nemlét könnyű habjain.

Végh György

SZEMLE

A VILÁGKERESZTÉNYSÉG SZEMLÉJE

XII. Pius pápa karácsonyi szózata az egész emberiség számára époly fontos és lényegbevágó megállapításokat és intelmeket tartalmaz, mint általában az utóbbi évtizedeknek a szeretet ünnepén elhangzott pápai szózatai. A pápa beszédének gazdag tartalmából négy vezető eszme hangzik ki, a beszéd monumentális építménye, úgy érezzük, ezen a négy oszlopon nyugszik, négy oszlopon, amelyek Péter sziklájáról emelkednek a magasba.

A pápa szózata a legteljesebb és legnyomatékosabb békebeszéd, amely valaha is Szent Péter székéből elhangzott. A pápa a betlehemi csillagot, amely a bölcseket és a pásztorokat az isteni gyermekhez vezette, azonosítja a béke csillagával. Krisztus a béke. Akik Krisztusra, az üdvösséget hozó gyermekre vágyakoznak, azok a mindent betöltő igazi békére vágyakoznak. S az igazi béke útja nem lehet más, mint amely a bölcseket és a pásztorokat a gyermekhez vezette. Ez a teljes azonosítása a lelkeket és a külső világot betöltő teljes békének a betlehemi kisdeddal, a megtestesülés és megváltás misztériumával, annyira mély gondolat, hogy szinte alig tudjuk felmérni. Intellem a számunkra, olyan intellem, amelynek semmibe nem vevése az emberiséget feltétlenül romlásba dönti. Soha még a pápai székéből nem ítélték el határozottabban és átfogóbban az erőszak mindenféle nemét, mint XII. Pius pápa karácsonyi szózata. Ennek a nagyszerű azonosításnak az a tanulsága, hogy a béke megvalósítása minden ember személyes feladata, tekintet nélkül állapotára és a világban elfoglalt helyére. Nemcsak írott békére van szükség, üzeni a pápa, hanem a lelkek békéjére és az erőszak szellemének kiküszöbölésére. Az erőszak szelleme pedig mindegyikünkben benne van, közvetlen összefüggésben az eredeti bűnnel s az ember egyik fő földi feladata az, hogy ezt a szellemet önmagában és a világban viasztorítsa és legyőzze. A pápa karácsonyi szózatában mintegy keresztes hadjáratot hirdet az erőszak minden megnyilatkozása ellen, amely mérgezi az emberi lelket és az emberi közösséget.

Egy másik megállapítás, amelynek a jelentőségét szinte nehezen tudjuk felmérni: a pápa az erőszak elleni küzdelemmel kapcsolatban a legnyomatékosabban az egész emberiség közös ügyéről, a humanitás közös ügyéről beszél. A humanitás, az emberiség tanításának zászlóhordozói az utolsó két évszázadban nagyon gyakran szembehelyezkedtek az Egyházzal. Különböző, itt nem részletezhető okai vannak annak, amiért a legújabb kor humanizmusa nem ritkán az Egyház ellen fordult. S most íme, az Egyház feje, a Gyermek ünnepén mintegy felszólítja a humanitás minden hitvallóját, s mögöttük az egész emberiséget, mint tökéletes eszmei egységet az erőszak elleni közös küzdelemre. Amikor az Egyház feje a humanitás közös ügyéről beszél, akkor minden különbséget felold, amely az embereket és az embercsoportokat külsőleg elválaszthatja és elszigetelheti egymástól és mintegy magához öleli azokat is, akik eddig az emberiség ügyéért küzdöttek ugyan, de nem találták meg az utat Krisztushoz.

Hasonló erővel hangoztatja a pápa karácsonyi szózatában minden embernek az élethez és a javakhoz való jogát. Mindenkinek el kell ismernie, hogy minden embernek joga van az élethez és az élet javaihoz. Az ezt követő mondatok bizonyos összefüggést állapítanak meg az embernek, minden embernek az élethez és a javakhoz való joga és a béke egyetemes posztulátuma között. Az emberiség egész külső történelme annak a története, hogy az erősebb miként tagadta meg a gyengébbtől ezt a két alapvető jogot. És tudjuk, hogy az erősebb

ez alapvető jogoknak a megtagadására hányszor használta fel kendőzésnek a kereszténységet. Az Egyház feje karácsonyi szózatában világosan kifejezi, hogy minden emberi élet szent és tiszteltreméltó s hogy az erőszak művéhez, a rossz szellem tevékenységéhez hozzátartozik ennek az alapvető jognak a tagadása.

A fizikai leszerelésen kívül — mondotta a pápa karácsonyi üzenetében — meg kell szűnnie a gyűlölködésnek, a kölcsönös bizalmatlankodásnak, az erőszaknak, az államok vezetésében éppen úgy, mint a társadalmi és a magánéletben. Nem szabad az embereket és embercsoportokat egyoldalú áldozatokra és olyan szenvedésekre kényszeríteni, amelyek végzetes elkeseredés forrásai lehetnek. A pápa szózatában ki akarja küszöbölni az erőszak minden megnyilatkozását, mind az egyén, mind pedig a közösségek életéből. Az államvezetés több-kevésbé mindig erőszakon alapult, hiszen maga az államalkotás is az erőszak ténye, egy hódító réteg uralmi szervezete a gyengébb, földhözköltöttebb meghódítottak felett. Ennélfogva a pápa szózata értelmében az államvezetésnek, az állami szervezetnek gyökeresen meg kell változnia, hiszen csak így remélhető az, hogy az erőszak szelleme és gyakorlata az állami berendezkedésből kiküszöböltessék. Erőszak nélküli állam — ez utópianak hangzik, holott valójában előbb-utóbb az államilag megorganizált erőszak alatt nyögő emberiség egyetemes ismertetőjévé fog válni. Bizonyos, hogy a szenvedést nem lehet és nem is szabad kiküszöbölni az emberi életből. Egy nagy egyházellenes modern gondolkodó, Bertrand Russel, amerikai élményei alapján abban látta az amerikai szellem felületeségének okát, hogy ebben a hatalmas birodalomban a szociális életben sikerült a szenvedést nagymértékben kiküszöbölni és az emberek éppen ennek folytán váltak lélektelenné. Bertrand Russel megállapítása felületes, hiszen a szociális helyzetből származó szenvedést távolról sem sikerült Amerikában megszüntetni, de az angol gondolkodó mindenesetre rámutat kultúra és szenvedés mély összefüggésére. Azonban tudatosan, megfontoltan szenvedést mérni embertársainkra a legnagyobb bűn. Súlyos, az egész emberiséget megmérgező bűn forrása az olyan szervezet, amely tudatosan, megfontoltan mér szenvedést a kormányzata alá tartozókra. Ezért kívánja a pápa karácsonyi szózata, hogy az állami szervezet gyökeresen változzék meg, ne alapuljon erőszakon. A gyermek ünnepén a pápa az emberiséget meg kívánja szabadítani azoktól a szenvedésektől, amelyek forrása az erőszakon alapuló állami szervezet.

Az amerikai katolikus sajtó egyetlen idegen országról sem cikkezik annyit, mint a kínai birodalomról. A **Catholic Times** részletesen ismerteti Francis Xavér Ford, a délkinai Kaying püspökének előadását. A püspök megállapítja, hogy Csángkájsek marsall, a mai Kína nagy megszervezője a háború alatt és azóta is minden beszédében a kereszténység szükségességét hangsúlyozza és ez a körülmény reményt ad arra, hogy a kínai nép között a katolicizmus erősen terjedni fog. Ha Kínát a katolicizmushoz akarjuk vezetni — mondotta az amerikai püspök — most van itt az alkalmas pillanat. Az iskolákban és az egyetemen valóságos szellemi éhség tapasztalható a keresztény tanok iránt, s ugyanez a mély érdeklődés hatja át a felnőtt kínai intelligenciát is.

A Kelet nagy szellemi válsága már évtizedek óta magával ragadta a mai világ legősibb kultúrnépét is. A kínai műveltség szelleme évezredek óta lényegében keveset változott, ez a nagy értéke és egyben ez a nagy fogyatéksága is. A kínai birodalom politikai válságánál is sokkal komolyabb a kínai műveltség válsága. A Birodalom sokezeréves fennállása óta talán most történik először, hogy ez a kultúra alapjaiban kezd megrendülni. Mindazok a kísérletek, amelyek az ősi konfúciánus hagyomány nyugati szellemben való megújítására irányultak, egyelőre gyökérteleneknek bizonyultak. A derűs Lin-Yutang, aki a szelíd ironia szárnyain igyekszik a fehér emberiség műveltsége és életformája fölé emelkedni, nem egy új életideál hitvallója, hanem egy gyakran nagyon lapos, jóllehet mindig szeretetreméltó raisonneur. További elképzelhető meg-

oldás a vallásos színezetű nacionalizmus, vagy a vallásos színezetű osztályharc. Csangkájsek egyénisége mélyebben gyökerezik egy több évezredes kultúrában, mintsem hogy ezt a két évezredes megoldást népe számára elfogadhatónak találja. S a két megoldással, vagy a kettő kereszteződésével szemben csak egy harmadik lehetséges és ez a kereszténység. Nemcsak Csangkájsek látja így, hanem nagyon sok kínai, fiatalok és öregek. Természetesen gyakorlatilag csak úgy válik a kínaiak számára elfogadhatóvá, ha idegen politikai érdekek minden ballasztjától függetlenül.

Nem részletezhetjük itt, milyen jelentőséget tulajdonított XI. Pius, a missziós pápa a kínai kereszténységnek s hogy mennyire ugyanez a hit tölti be utódját is. Csak utalunk arra, hogy Kína az első exotikus kultúrterület, amely Tien Tamás érsek személyében bennszülött bíborost kapott, utalunk az Egyház nagy diplomatájának, Spellmann bíboros, newyorki érseknek kínai küldetésére. Csak még egy jellemző adatot kell megemlítenünk. Amerikai katolikus főiskolákon létesített alapítványok lehetővé teszik, hogy néhány éven belül ötszáz kínai ifjú nyerhessen kiképzést az Egyesült Államokban, hogy hazájába visszatérve, a katolikus hit és egyúttal a keresztény szabadságon alapuló civilizáció apostola legyen. Az 1900-ban kitört szerencsétlen boxerlázáadás leveretése után a győztes fehér hatalmak, miután alaposan kifosztották Pekinget, és még néhány kínai várost, kemény hadisarcot róttak Kínára, ezt be is szedték, illetve a fizetés elmaradását kemény gazdasági privilégiumok szerzésére használták fel. Az egyetlen kivétel az Egyesült Államok volt, amely a hadisarcot kiróttá és beszédte ugyan, azt azonban teljes összegében kínai ifjaknak az Egyesült Államokban való iskoláztatására használta fel. Ezzel a nagylelkű és bölcs gesztussal nyerte el az Egyesült Államok a kínai intelligencia rokonszenvét, azt a mély rokonszenvet, amely komoly világpolitikai tényezővé vált. Mintha ugyanez a bölcsesség vezetné azokat az amerikai katolikusokat is, akik nagy alapítványokkal teszik lehetővé, hogy többszáz kínai fiatalember amerikai főiskolákon képezhesse ki magát. Ennek az új szellemi kapcsolatnak azonban a katolikum a közvetítője s ezért a kínai kereszténység történetének fontos eseményét kell benne látnunk.

Az egyetlen olyan missziós terület, ahol magyar hitlejlesztők nagyszámban működnek és komoly eredményeket értek el, a kínai birodalom. A kínai misszió szentéletűt is adott a magyar katolikus Egyház történetének, Szabin testvért, a tisztaszívű ferencesfrátert, akinek a levelei arról tanuskodnak, hogy az igazak még akkor is jól megértik egymást, ha a hagyományok, szokások és előítéletek vastag fala választja őket el egymástól. Több jele van annak, hogy a magyar hitlejlesztők ismét tevékenyen vesznek majd részt Kína katolizálásának világtörténeti feladatában. Emlékezzünk meg a szociális testvérek társulatáról, akik Magyarországon, alapításuk színhelyén és külföldön is mindenütt a Szentlélekben való, minden embertelen különbséget feloldó szeretet jegyében működnek. A múlt év szeptemberében indult útnak Los Angelesből Horváth Friderika főnöknő Candida Way kínai bennszülött testvérrel Sanghaiba, hogy ott megalapítsák a Szociális Testvérek Társulatának kínai ágát. Azóta egy másik kínai testvér is visszatért Los Angelesből hazájába; egy elektromérnöknő, aki tehát hivatásánál fogva is alkalmas arra, hogy a katolikus ügyel együtt a tisztult személyes felelősségen és szolidaritáson alapuló civilizáció ügyét szolgálja.

Juhász Vilmos

MODERN KATOLIKUS IRODALMUNK

ANKÉT

Modern katolikus irodalmunk történelmi és szellemi szerepének tisztázása megítélésünk szerint fontos és sürgős feladat. Utat keresünk s hiszünk ennek a feladatnak, a magyar katolikus irodalom utatkeresésének jelentőségében. A megtett utat fel kell mérnünk, tisztán kell látnunk, máskülönben lépéseink bizonytalanok, tétovák lesznek. Ezért éreztük szükségét ankétnak, *többek* hozzászólásának a megadott témához. Már ebből is következik, hogy Kósa János tanulmánya, a szerző személyes állásfoglalása, (felfogásunk szerint számos érdemes, sőt nem egy nagy név is hiányzik belőle).

*

A századforduló idején irodalmunkat valamilyen szomorú, szürke tessedes jellemezte. Íróink működése kimerült abban, hogy Petőfi és Arany formai hagyományát ismételték, egyre kevesebb önállósággal, egyre halványabban. Az epigon-nemzedék szorgalmasan dolgozott, mennyiség dolgában nem hogy hanyatlott, inkább fejlődött az irodalom, csak éppen valami eredetit, önállót, magával ragadót nem tudott felmutatni.

Ugyanez jellemezte katolikus irodalmunkat is, csak hogy azzal a különbséggel, hogy utánzandó mintaképeit nem találhatta fel a XIX. századi nagyságokban, mert hiszen ilyenekkel nem rendelkezett, hanem még messzebbre volt kénytelen visszanyúlni a történelemben. A barokk- és a biedermeier-kor hitbuzgalmi és vallásos írói álltak még mindig előtte követendő mintakép gyanánt, tehát százéves és még régebbi formákat követett. Hogy a katolikus irodalom egyik legjellegzetesebb műformáját említsük, az imakönyvek 1900 körül még ugyanazokat a gondolatokat tartalmazták és ugyanolyan körmondatos dagállyal adták elő, mintha a barokk kor valamelyik nagyszombati kiadványát vagy Albach Szaniszlónak, a biedermeier népszerű hitszónokának az írásait forgatnók.

Éppen ezért nem lehet véletlen játéka a sorsnak, hanem a mélyen dolgozó társadalmi és szellemi erők természetes következménye, hogy a katolikus irodalom megújulása a világi irodalommal egyidejűleg következett be. De az már a katolikus egyház szervezetéből következett természetszerűen, hogy amíg a Nyugat-kör esetében a fiatalok nemzedéke vívta meg a maga diadalmas harcát az öregekkel szemben, addig a katolikus irodalmi megújulás vezérei, Prohászka Ottokár, Schütz Antal és Sík Sándor semmiféle nemzedéki igénnyel nem léptek fel, sőt inkább olyan viszonyban állottak egymással, mint mester és tanítvány. Ám ez a korbéli különбözés semmiféle nehézséget nem okozott együttműködésükben és ugyanazt a szerepet töltötték be katolikus vonalon, mint Ady és Babits nemzedéke a világi literatúrában.

Háromjuk közül *Prohászka* a szűkebb értelemben vett vallásos, hitbuzgalmi irodalmat modernizálta. *A diadalmas világnézet* meg az *Elmélkedések az evangéliumról* fényesen bebizonyították, hogy az apologetika meg a Krisztus követés örök mondanivalóit a modern ember számára modern módon is elő lehet adni. Époly gyökeresen szakított az eddigi sablonokkal, mint Ady Endre vagy Szabó Dezső és amikor a természettudomány alapvető kérdéseit, a kapitalizmus meg a szociológia időszerű problémáit vezette be a hit irodalmába, épp olyan úttörést végzett, mint Adyék, akik a modern ember lelki életének egy új és addig ki nem fejezett részét tárták föl. Ezekhez hasonlóan új stílust teremtett új mondanivalói számára, amely hol numerikusan zengő körmondatokban, hol meg szaggatott tőmondatokban tökéletesen simul a tartalomhoz. Igaz, hogy ez a stílus olykor mesterkéltnek vagy idegenszerűnek hat; de nem lehet hasonló kifogást felhozni Ady Endrével, sőt még Szabó Dezsővel szemben is?

Prohászka tehát a Nyugat-körtől függetlenül, sőt nála hamarabb meg-

indította a szükségessé vált forradalmat a katolikus irodalomban és az új problémák bevezetésével meg-az új kifejezési formák megteremtésével valóban kimozdította régi tespedéséből. Ebbe a folyamatba kapcsolódott be a teológiai tudomány terén Schütz Antal, aki a neotomizmus híveként a tudomány megreformálásának egyik magyarországi vezetője volt. Könyveiben az időszerű világnézeti kérdéseket tárta az olvasók elé és bőven ömlő stílusa, nagy tudása mind a korszerűséget jelentette.

Harmadik és legfiatalabb a sorban, Sík Sándor, a katolikus lírát újította meg. Már az is forradalmi cselekedetnek számított, hogy szakítva az eddigi, erősen konvencionális hitbuzgalmi költészettel, az egyén vallásos élményeit szólaltatta meg. Az új tartalomhoz új formát is kellett teremteni és már első verseiben is felhasználta mindazt a formai és stílári lehetőségeket, amit Adyék teremtettek meg. (*Szembe a nappal!*) Iránytadó jelentőségét még csak növelte csodálatos fejlődőképessége, amelyhez kortársai közül csupán Babitsé fogható és amellyel az egymást rohamosan követő költészeti irányzatok közül egyiknek a divatja elől sem zárkozott el. Akárcsak Babits, minden szellemi áramlatot magába szívott és feldolgozott, anélkül, hogy egyéniségének alapjellegét megváltoztatta volna és csak így történhetett, hogy immár egy emberöltőre terjedő költői pályájának minden időszakában korszerű és modern tudott maradni. Mindig a XX. század emberéhez szólt!

Háromjuk munkássága azonban távolról sem különült el műformák vagy munkaterületek szerint, hanem sokszorosán összefonódott, találkozott és támogatta egymást. Így született meg többek között a Sík—Schütz *Imakönyv*, amit távolról sem helytelen ilyen irodalmi összefüggésben főlemlegetni, mert nemcsak hogy bizonyos legerőteljesebb imakönyvünk az Officium Rakócziánus óta, hanem egyúttal azt is fényesen bebizonyította, hogy az imakönyv ősi műformájának meg lehet találni a maga irodalmilag, szellemileg egyaránt magas és ugyanakkor modern formáját is.

Ugyancsak hármuk közös munkájával indult meg a század elején az a nagyarányú szervezkedés, ami a katolikus irodalom kereteit hosszú időn át megadta. Így hozták létre a *Zászlónk* ifjúsági folyóiratát, amely nemcsak jó ifjúsági irodalmat igyekezett adni, hanem hasábjain megszólaltatta azokat a fiatalokat is, akik aztán hamarosan a katolikus irodalmat gazdagították műveikkel. Irodalmi szempontból még jelentősebb volt az *Élet* hetilap megindítása, amely már bölcs címével is azt hangsúlyozta, hogy nem akar távol állni a tömegek életétől és különösen az 1910-es években, *Izsóf* Lajos és *Pethő* Sándor szerkesztése alatt maga köré gyűjtötte a katolikus tollforgatók majdnem teljes táborát.

Közben kiderült, hogy a diadalmas világi irodalom sem áll — nem is állhat — egészen idegenül a katolicizmussal szemben és a Nyugat nemzedék nagy tagjai is megtalálják vele kapcsolatban a mondanivalójukat. Jellemző erre *Babits* Mihály pályája: első kötetét *In Horatium* és a bűnhöz intézett óda vad és pogányul fiatalos soraival kezdte. De amint az évek múlásával az öregedő kor és a ráneheződő betegség kiterjesztette fölé szárnyait, visszatért gyermekélményeinek világához és holtában az egyik legnagyobb katolikus költőt gyászolhatta benne az ország. A *Balázsolás* vagy a *Jónás* tökéletes nyugalma sorai már ezt a katolikus megnyugvást mutatják.

Juhász Gyula szülőföldjéről hozta magával a mélyen gyökerező szegedi katolikus hagyományokat és ezekhez a sors olyan sok hányattatása és beteg lelkének szüntelen viharai között talán soha egy percig nem lett hűtelen. Olyan sok versében tulajdonképpen csak egy hangulatot és csak egy tájat énekel meg ezerféle változatban. De egész életén át végigkísérő hangulatában kitörülhetetlenül ott kísért a minden elmúlás fölött lebegő Úr képe és feledhetetlen tájképeiben mindig élénk magasodik a tápéi Krisztus, „a magyar Krisztus, a falusi szent”, akihez nemcsak a maga nevében, hanem az egész magyarság áhitával fordul:

Feje fölött a nyárfa is magyar,
A fecske is és egy a zivatar.
Nem a magyarság sorsát hirdetik?
És ki segít már, ha ő nem segít?

A katolikus irodalom élt, dolgozott, teljesítette a kötelességét. Általa szinte minden országrész, minden táj elküldte a maga hangját a nagy centrumba; viszont igaz, hogy gyakran a diaszpóra-irodalomra emlékeztetett. Munkásai magánosként éltek és írtak egy idegen tenger közepette. *Harsányi Kálmán* egy budapesti, bús pénzügyi hivatalban vívta meg harcát nagy elmélyülés felé törekvő filozófiai eszméivel, világtörténelmi indulatoktól mozgatott drámahőseivel és harca közben csak belső világával társalkodhatott. *Harsányi Lajos* egy Fertő-vidéki faluból lett Sík Sándorral együtt a katolikus líra egyik megújítója. Verseiben a dunántúli vasárnapok minden színe csillog, falusi templomok lágy harangszava hallatszik; máskor pedig, a keresztényszocializmus vezető elvei értelmében, megszólalnak a kor szörnyű szociális kérdései. De ugyanakkor bő lélegzetű halálmisztikájában, csodálatos víziójában mégiscsak társtalan marad: sajátos és különös jelenség irodalmunkban. *Tarczai György* prózájában a felvidéki városkák hangulata elevenedik fel, a századok mélyén letűnt polgári világ színes élete: céhek, reneszánsz festők, sólymászok, szenátorok világa kavarg a történelmi eseményekben; de ennek az artisztikus polgári léleknek is idegennek kellett maradnia kora parlagi Magyarországon. *Kocsis László* a déli Dunántúl szelíd halmainak költője, lágy színek és békés derű verselője; mintha valóban Szent Ferenc kései tanítványa lenne a pécsi tájon. *Andor József* ismét Budapestre vezet, a középosztály lakásaiba, ahol még erkölcsi kérdésekkel foglalkoznak regényének hősei: de ez a katolikus középosztály ismét csak kicsiny és irodalom iránt kevésbé érdeklődő réteg volt az országban!

Az első világháború meg az összeomlás a maga rengeteg szenvedésével csupán hatalmi téren hozott döntést; a világnézetek küzdelme folytatódott Európában és még kiméletlenebbül, mint azelőtt. A katolikus irodalom tehát bővült és gazdagodott, új munkatársakkal szaporodott; de lényeges változás nem következett be helyzetében. Nagy nyereség volt számára, hogy a 20-as években a katolicizmus elvi kérdéseit tisztázták: *Pauler Ákos* a filozófiában, *Szekfi Gyula* a történelemben, *Pethő Sándor* a publicisztikában és a hozzájuk csatlakozó tudósok meg újságírók serege, akiknek a javarésze ma is változatlanul folytatja a munkáját és munkájuk külön méltatást érdemelne. Annyi bizonyos, hogy a katolikus tudomány révén új tényező jelentkezett szellemi életünkben, amely már a múltban is kitűnt bátorságával, hogy a hatalmon lévő politikai rendszerrel szemben is bátran merte hirdetni a maga igazságát.

Irodalmi szempontból talán még nagyobb volt a jelentősége annak, hogy a második generáció is jelentkezett a katolikus irodalomban. Ennek írói a legkülönbözőbb tájakról indultak el, minden vidék és szellemi áramlat eszméit magukba szívták; nem csoda, ha hamarosan a közönségsiker is melléjük szegődött. *Tamási Áron* Erdély levegőjét hozta el, sőt, ő volt az, aki ennek meghódította a magyar közönséget. A *Szűzmáriás királyi*-ban a katolikus székelység kiáltó ellentétekkel terhes világát állította élénk. Első regény volt, telve egyenlenséggel, szertelenséggel és mégis: a különös tehetség ezer jelével. Új világot és új elbeszélő módot fedezett föl benne, amit aztán irodalmunk egyik legnépszerűbb regényhőseiben, Ábelben olyan átütő sikerrel tudott kiteljesíteni. Színműveiben is egyre felbukkan valami misztikus, katolikus gondolat; a jó és a gonosz harcában, a világ megjavításának gyönyörű ideájában lépten-nyomon valami katolikus gondolatmagra ismerünk. A *Tündöklő Jeromos*-ban a parasztkomédia és a misztérium elemei keverednek és Tamási kedvelt erkölcsi példázatai hol bibliai, hol meg ősi vallási reminiscenciákat idéznek emlékünkből.

Körülbelül ugyanakkor, amikor Erdélyben Tamási, tűnt fel a Felvidéken Mécs László, modern katolikus irodalmunknak legkritikusabb alakja. Aligha akad még egy katolikus költőnk, aki ilyen tűneményes népszerűsége tette volna szert. Tömegeket mozgatott meg és lelkesített; kevés költőnk életútját kísérte akkora siker, mint néhány esztendőn át az övét. Sikerét megmagyarázza, hogy sok kiváló tulajdonsággal rendelkezett. Versei bő áradással ömlöttek, a formának és a rímeknek valóságos bűvésze és tematikája csodásan gazdag: a családi érzést, a szerelmet, a vallásos és hazafias érzelmeket, a mindennapos gondokat egyaránt felölelte. Meg kell adni, egy időben csodálatos lelkesedéssel szólaltatta meg az egyetemes keresztény gondolatot:

De szenteken túl, Krisztuson túl
Minden emberszív összekondul,
Ha jó, a Föld bármely helyén él,
Mert minden szív természeténél
Fogvást keresztény akkor is, ha
Nem érte a szentségi krizma.

De ugyanakkor megmutatkoztak árnyoldalai is. Mindenekfölött kritikátlanlansága, ami a napi politika útvesztőjébe vezette és amely szép verseinek a hanglejtését is megrontja. Verseinek jórészt egy bizonyos felületesség jellemzi, nem gyomlálta ki belőle a laposságot és a közhelyeket. Valóban azon a keskeny kis ösvényen járta be költői útját, amelyet csupán egy lépés választ el a fenséges-től, de csak egy lépés a vásári szentimentalizmustól.

Mécs Lászlóhoz sokban hasonló egyéniség Horváth Béla, ő is végletek között mozog. Komor indulataiban, szertelen intellektuális élményeiben egyaránt a legcsodálatosabb ellentétek között ingadozik: egyik percben harcos forradalmárnak, a másikban a nagyvárosok erőtlén, dekadens fiának látszik, egyszer szent-ferenci alázatossággal fordul az egész világ felé, máskor szinte bibliai színű átkokat szór ellenségeire; egyik versében a külvárosi proletárok, a pinceoduk ablakán betekintő Szent Tamások ihletét költi meg, a másikban már a nagyvárosok gigerlijét szólaltatja meg. De az életnek ezek a legkülönbözőbb árnyalatai mégis emberien és megkapó erővel törnek ki hatalmas retorikájú verseiben; a csengő rímei és egymást űző, zsúfolt sorai szinte szavalásra termettek; van bennük valami prófétai erő; habár a gyakran megbicsakló életű prófétákat idézi élénk.

Tamási, Mécs László, Horváth Béla népszerűsége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az 1930-as években a fiatal katolikus irodalomnak sikerült elérnie azt a nagy eredményt, amit bátran nevezhetünk a közönség felé való áttörésnek, anélkül, hogy ezzel az előző évtizedek nagy munkáját lekicsinyelnék. Nagy eredmény és nehéz munka volt ez az áttörés, hiszen sok minden megnehezítette. Ilyen volt mindenekelőtt a hivatalos katolicizmusban mutatkozó bizonyos nehézkesség és élettől való idegenkedés, amit irodalmi téren legjobban a *Katolikus Szemle* esete illusztrál. A katolicizmusnak ez a nagy múltú és mindenkor emelkedett szempontok szerint szerkesztett folyóirata kiváló írókat tömörített maga köré; bátran szembenézett a kor minden időszerű problémájával. És mégis, szavának nem támadt igazi visszhangja és bár sokan olvasták, tulajdonképpen csak egy olyan szűk kör értékelte, mint valamilyen szaktudományos folyóiratot.

Még nyomasztóbb ballaszt volt az a katolicizmus — vagy helyesebben: kereszténység —, amit a napisajtó vásári áruként, politikai cégérként hirdetett, ami bevonult a pártok politikájába és egy semmiképpen sem katolikus, de mindenképpen igazságtalan rendszert szolgált ki. A fiatal katolikus irodalomnak mindenekelőtt be kellett bizonyítania, hogy semmi köze nincs ehhez a vezércikk-katolicizmushoz, ehhez a politikai kereszténységhez és tulajdonképpen ezzel a divatos áramlattal dacolva kellett a maga munkásságát kifejteni.

Ilyen nehézségek között is kiterelvényesedett a katolikus irodalom. Új orgánumai indultak meg. A *Korunk Szava*, majd a *Jelenkor* Széchenyi György eszményi alakjával indult harcba és korai halála után az ő eszméit igyekezett továbbéltetni. A modern problémák és különösen a szociális kérdés észbontóan nehéz megoldását vitatta meg hasábjain, szembeszállt a náciizmussal és büszkén hirdette a humanizmust és a demokráciát, mint a keresztény gondolat modern megjelenési formáját. Hasonló eszmekör vezette a *Vigiliát* is, a fiatalok szépirodalmi folyóiratát, amely már tudatosan a megújódott francia katolicizmus fényes példáját követte.

A katolikus íróknak immár a harmadik nemzedéke jelentkezett a 30-as években és ekkor megvalósult az a nagy cél, amit a század elején Prohászkaék nemzedéke kezdett el megközelíteni: a modern életel való teljes azonosulás. A harmadik nemzedék írói már merőben szakítottak az erkölcsi dualizmus szempontjával, amely pedig katolikus irodalmunkat oly hosszú időn át a dillettantizmus lejtőjéhez vitte közel; hirdették, hogy az emberek és a regényhősök nem oszthatók a jók és gonoszok két, könnyen felismerhető és merőn szembenálló táborára, hogy modern világunk erkölcsi élete rendkívül bonyolult, az emberek legtöbbször épp a jó és a rossz határán botladoznak és csak igen finom, elmélyülő és lelkiismeretes analízis alapján lehet róluk erkölcsi ítéletet mondani. A harmadik nemzedék írói bebizonyították, hogy a réalista, sőt a naturalista irányzatú irodalom éppoly katolikus lehet, mint akármilyen más; mert hiszen a katolicizmus nem irányzatot, stílust, jelíget vagy sablont jelent, hanem örök eszményeket, amelyek a történelem folyamán már eddig is a legkülönbözőbb köntösben jelentkeztek és napjaink bármilyen ruházatában egyformán megjelenhetnek.

Ez a nagy felszabadulás, a koreszmékkal való hatalmas vívódás jellemezte a legutolsó évek katolikus irodalmát. Possonyi László kereső, kutató ember-típus, aki regényeiben hatalmas feladatokat tűz maga elé, világnézetek harcába állítja hőseit, hogy példájukkal mutassa be: csak a katolicizmus adhat megoldást. A polgári világ és a lelkiismeret problémáit szövegezteti meg Thurzó Gábor; nyugodt és kiegyensúlyozott világában az erkölcs diadalával oldódnak meg ezek a problémák. Thomas Mann-i világa a nyugalmas pontot jelenti az örök forrongásokkal teli új katolikus irodalmunkban. Just Béla a középosztály problémáit festi és regényeiben — ami modern katolikus íróinknál nem éppen ritka — a kolostorok áhítata elegyedik a mondén világ zajával. Finom írásművészete nagy népszerűséget biztosított. Ijjas Antal történeti regényeiben sem időszertlenül. Hősei, Szienai Szent Katalin vagy Pico della Mirandola ugyanúgy világáramlatok ütközőpontjában állanak, mint Possonyi modern emberei és számukra is csak a katolicizmus adhat megoldást. Sötér István nagyon is modern regényeiben szinte az ellentétet képviseli Thurzó józan realizmusával szemben. Alakjai a földi valóság fölött lebegnek, magukalkotta, álmokkal és fantáziákkal teli világban élnek; itt érzik otthon magukat és ebben jól megértik egymást. Kedvelt hősei a kamaszok, akik ifjonti merészséggel láznak föl a valóság kényszere ellen: azt a lényegyet akarják megragadni, ami a fogalmak körén túlesik. Csodálatos hangulatok és bő álomképek hullámanak végig franciás stílusú regényein.

A lírában Mécs László nagy népszerűsége valóságos iskolát teremtett. Sokan utánozták őt kedvesen, sikerrel, anélkül, hogy valami lényeges újat mondtak volna. Követői közül egy időben *Puszt*a Sándor volt a legnépszerűbb, inkább megnyerő előadókészsége, semmint mondanivalójának súlya miatt. *Bárdosi Németh* László, ha tanult is Mécstől, a dunántúli dombok és nyárfák megköltésével, melabús életfilozófiájával az ősi, katolikus táj jellegzetes költője lett. *Rónay* György független a divatos hatásoktól; kozmikus erővel, mély pátozzsal szövegezteti meg a világot, filozófikus kérdések és játékos hangulatok egyformán megragadják és szinte Claudel-re emlékeztető bő áradással verseli meg a világ

nagy kérdéseit. Regényeiben a dosztojevszkij-i problémát, a bűn és bűnhődés igazságát feszegeti egymásbakaroló és franciás hatású mondatokban. Nagy ígéretet rejtene magukban a fiatalok: Végh György, a lágy hangulatok és szelíd özikék költője, a színes Tűz Tamás és az erdélyi Kiss Jenő muzsikáló költészte.

Egy emberöltő alatt nagyon nagy utat tett meg modern katolikus irodalmunk. Magába olvasztotta és litterátus módon tökéletesen kifejezte a kor jelenségeit; közönséget gyűjtött és írókat mutatott föl; hitet tett a katolicizmus mellett és az emberiséget meg a művészetet szolgálta. Gyönyörű kibontakozására — mint szellemi életünk minden ágára — szörnyű csapás volt a második világ-háborút követő összeomlás. A teljes anyagi válság közepette új könyvek alig vagy egyáltalában nem juthattak el az olvasókhoz és a katolikus irodalom, ha nem is hallgatott el, de nem tudott méltó formában megjelenni. Még most is, amikor a helyzet szemelláthatólag javulást mutat, rettenetes anyagi nehézségekkel küzd. De nem szabad elfeledni: az anyagi válság távolról sem jelent szellemi válságot. Mert szellemi téren sem hanyatlástól, sem visszaeséstől, sem elnémulástól nem szabad félni. A szellem perspektívái biztatók és ha a haladás vonalához hű marad katolikus irodalmunk, még bizonyára gyönyörű fejezeteket fog írni a szellem eljövendő történetébe...

A KATOLIKUS ÉRTELMISÉG NEMZETKÖZI ÖSSZEFOGÁSA

A nemzetközi élet mai ziláltságában, csalódottságában sokszor készakarva bűnynek szemet az igazi „egyetemesség”, a katolicizmus mindent átjáró szavának ereje felett. A béke vajudása közben pedig éppen a katolicizmus nemzetközi szervezete tette a leghatározottabb lépéseket a béke keresztény fogalmának terjesztése, emberséges elfogadtatása érdekében. Az Egyház régtől hirdette, a béke semmi más, mint a „rend nyugalma”, *nincs jó béke rend nélkül, nincs valódi rend igazság nélkül*, és nincs élet az igazságban, hacsak azt át nem járja a szeretet. Szent Ágoston a béke fogalmának pilléreiül szolgáló mondatai (De Civ. Dei. XIX. 13.) mesterséges ködben mosódnának el, Szent Tamás Pax-ot lehellő sorai (Summa contra Gentiles III. 130) szélnek eresztett galambok lennének, ha a világ katolikus értelmisége nem ismerné és nem terjesztené az igazi béke fogalmának a világ lelkiismeretét mégis csak nyugtalanító fogalmát. Az ő feladatuk, hogy Krisztus szavaiból kisarjadtt pápai szövegeket a világ négy tája felé szórják: tévedés azt hinni, hogy külső, igazi béke jöhet létre emberek és népek között, ha nem uralkodik szívükben a belső béke.

Nemzetközi Katolikus Békeszövetség

gondolatát Szent Ágoston, Szent Tamás és az egyházatyák tanainak magyarázata, XV. Benedek *Pacem Dei Mundus* encyklikája feletti elmélkedés hozta létre 1926-ban az Egyesült Államokban, a CAIP, *Catholic Association for International Peace* elnevezés alatt. A világ katolikusai már előre érezték a veszedelmet, amíg a világ fiai kérdőket élesztettek, addig a szeretet gyermekei a megbékélés lehetőségének érveit kovácsolták.

A CAIP-ot (ismételjük: Cath. Association for Int. Peace — Nemzetközi Kat. Békeszövetség) a chicagói eucharisztikus kongresszus idején alapították, amidőn Mgr. JOHN A. RYAN a nemzetközi katolikus kapcsolatok lehetőségét

körvonala. A bizottság tagjai 1927 húsvétján újból találkoztak Washingtonban és ezzel a CAIP a húsvéti PAX TECUM békecsókjának zálogában hivatalos keresztlőt kapott.

Szervezete ma az Egyesült Államok legbefolyásosabb katolikus egyesülete. A szeretet terén annyira tevékeny Cath. Welfare Conference egyik ágaként sugározza tevékenységét, ezért vezérkara Washingtonban a fentemlített kat. jóléti szervezet (N. C. W. C.) mellett székel. Főtitkára a boldogult emlékü JOHN A. RYAN után Fr. RAYMOND A. Mc. GOWAN. Társadalomtudomány, külügyi ismeretek, nemzetközi jogban tájékozottsággal rendelkező tagjai különféle bizottságokban (Etikai, Történelmi, Háború utáni kérdések, Nemzetközi jog, Jóléti ügyek, Ázsia, Afrika, Pánamerikai, Gyarmati stb.) apróbb munkaközösségek által megvitatott kérdéseket röpiratban adnak ki. Nevezetesebb közleményeik: Mr. JOHN EPPSTEIN: *The Catholic Tradition and the Law of Nations*, valamint *Principles for Peace* hatalmas kötete, amelyet a kiváló angol katolikus történész, A. C. F. BEALES: *The Catholic Church and the International Order* (1942) c. munkájában felhasználott. A konvertita BEALES, jómaga is haszonnal gyümölcsoztette a CAIP elgondolásait, ennek eredménye a *The History of Peace* (1931) című munkája lett.

A Nemzetközi Kat. Békeszervezettel van kapcsolatban több egyetem és főiskola, valamint a Nemzetközi Kapcsolatok Club-ja (International Relations Club), amely a News Letter hasábjain közli elgondolásait és terveit, valamint az újdonságokat alapos bibliográfiai beszámoló útján ismerteti. Ez a szervezet elsőnek hívta föl a figyelmet a náciizmus és fasizmus veszedelmére, elsőnek magyarázta XV. Benedek és XI. Pius eléggé nem méltatott tanításait, valljuk be oly időben, amidőn kevesen látták még oly borúsak a tornyosuló fellegetek.

A náci összeomlás után minden figyelmét a háború utáni kérdésekre fordította. Hivatalos megfigyelőt küldött San Franciscóba és a londoni UNO-ra. Egyik legutolsó ülésén a lefegyverzés és az atomenergia ellenőrzésének problémáit vitatták meg.

A magyar katolikusoknak is meg kell ismerni a világ katolicizmusának erőfeszítését a béke megszilárdítása érdekében, és mindezt bárki áttekintheti, ha a CAIP, a (Cath. Ass for. Int. Peace) Nemzetközi Kat. Békeszövetség munkásságát és kiadványait figyelemmel kíséri.

Az értelmiségi Világszövetség

A mindig békén fáradó katolicizmus az újkori ember háborgó, nyughatatlan lelkének mély ismeretével alapította a PAX ROMANA-t, a Kat. Ifjúsági Egyesületek Világszövetségét Fribourg-ban, Svájc-ban. (8 Rue de l'Université.)

A nagy világéget követő idők mutatták meg leginkább, hogy az ifjúság csoportosulását nyomon kell követni az *értelmiségi tényezővé* vált felnőttek későbbi kézfogásának. Ezért nem véletlen, hogy éppen 1945-ben, a fegyverek elhalkulása után, a Pax Romana londoni regionális gyűlésén vetették fel a *Post Graduate Movement*, az Akadémikusok Világszövetségének gondolatát.

A katolikus értelmiség megszervezése körül jogosan léptek föl az angolszászok javaslataikkal, mert a *guild*-ek, az együttdolgozó, kisebb baráti csoportok révén, az egyéni francia kezdeményezések mellett, ők rendelkeztek e téren legdúsabb tapasztalatokkal, és legkitartóbb szervezetekkel. Ezen értelmiségi munkaközösségek közül legkiemelkedőbb volt a külföldi kapcsolatokra törekvő, 1920-ban Liverpoolban alapított *Newman Association*, amelynek 1200 jogász, orvos, gazdasági szakember, tudós tagja van. Célja a katolikus élet ébrentartása az angol egyetemeken, a nemzetközi kulturális kapcsolatok ápolása a Pax Romana-val való állandó érintkezés folytán. Nemzetközi bizottsága Londonban a Park Streeten székel, itt fogadják az idegenből jövő láto-

gatókat. Vele kapcsolatban újabban a *Sword of Spirit*-mozgalom a *The Sword* lapjain tanulmányozza a külföldi katolikusok helyzetét. (A. Beales, Marjorie Ries.)

A Newman Association elnöke, HUGH O'NEILL kezdeményezte a Nemzetközi Katolikus Kapcsolatok Intézetének (Catholic Institut for Internationals Relations) felállítását. Véleménye szerint az Intézetet valamely Egyetemhez kellene kapcsolni, a hallgatók Carnegie- és Rockefeller-ösztöndíjakkból részesülhetnének. A résztvevők a világ különféle tájáról meghívott katolikus tudósok és előadók irányítása mellett dolgoznának.

A PAX ROMANA sugarai.

Amíg a katolikus értelmiség a világ öt táján soha nem tapasztalt öntudattal szervezkedik a Graduates, Laureati, Altakademiker mozgalmakban (L. XII. Pius pápának 1946 január 6-i beszédét az olasz diplomás katolikusokhoz) és keresik a testvéri kapcsolatot egyedül azért, hogy a lelki újjáépítés munkájában tevékeny erővel vegyenek részt, addig a fiatalság a Pax Romana keretében gyűjti össze erejét, hogy segítségére induljon a sok lelki és testi nehézséggel küzdő egyetemi ifjúságnak.

A Pax Romana sugarai a világ minden tudományos munkahelyén szorgoskodó fiatalságra rávilágítanak, hogy áldozatos szívükből fiatalos hévvel bontsa ki a nemzetközi ifjúsági kérdések katolikus megoldását.

PÁRIZSBAN

a Francia Katolikus Diákszövetség (Fédération Française des Étudiants Catholiques. F. F. E. C. 61 Rue Madame. Paris VI^e) ez évben a párizsi Institut Catholique-ben adott találkozót belga és svájci ifjúságnak. Az Angers-i kongresszusuk programja: *A katolikus diákszövetségeknek miért és mennyiben kell érdeklődni a nemzetközi problémák iránt.* A Földműves Fiatalság (Jeunesse Agricole Chrétienne), a Tanuló Ifjúság (Jeunesse Étudiante Chrétienne) J. E. C., a Munkásifjúság (Jeunesse Ouvrière Chrétienne) J. O. C. szervezeteinek kongresszusai a nemzetközi delegációk jelenlétében szoktak lefolyni.

A PORTUGÁL

egyetemek hallgatói rendkívül élénk és hatékony munkát fejtettek ki. Lisbonne, Porto és Coimbra egyetem hallgatói *Ale* című kéthavi folyóiratot adnak ki. A múlt évi kongresszusukon a Katolikus Egyetem felelősségét vitatták meg

HOLLANDIA

katolikus főiskoláisi a múlt évben „Drakenburgh” Baarnban tartottak seregszemlét a louvaini belga egyetem hallgatóinak részvételével. Osszejövetelüket a koncentrációs táborokban elpusztult kiváló katolikus tanárok emlékének szentelték.

DÁNIA

kevésszámú katolikusok közül igen buzgó munkát fejt ki az ebben az évben 50 éves fennállását ünneplő Academicum Catholicum. Tagjai a kopenhágai és aarhusi egyetem hallgatóiból verbuválódnak. Negyedéves folyóiratuk, a *Catholica* egyetemi körökben nagy megbecsülésnek örvend.

A DÉLAMERIKAI PÉRUI

katolikus egyetemi mozgalmak, ugyancsak a katolikus értelmiség felelősségének kérdését vetették fel limai kongresszusukon. A kérdést hazai, kontinentális és világpolitikai viszonylat szempontjából vitatták meg. Égető problémákra kísé-

reltek választ adni: Mit adhat a katolikus egyetem állampolgári kötelességre való nevelés terén? Mi a délamerikai katolikus egyetemek feladata amerikai viszonylatban? Az egyetemes kereszténység újjászervezéséhez mikép járulhatnak hozzá a katolikus tudományos szörvek? Megannyi probléma, amelyről elhangzott viták ismerete nem lehet közömbös a hazai katolicizmus számára sem.

A RÓMAI ÉRTELMISÉGI

kongresszus témája a FUCI rendezésében a *keresztény művelődés kérdését* a katolikus egyetemek szempontjából vitatta meg. A fiatalok a Lateran Aulájában gyűltek össze, míg a diplomások, a Laureati-k az Angelicum Alma Materjében cserélték ki problémáikat. Corsebego ügyvéd a kereszténységnek a mai civilizáció válságában az antiintellektualizmussal szemben való felelősségét vizsgálta meg.

*

Az Egyháznak minden nemzetközi szervezettel csak egy célja van, a kölcsönös bizalom, megértő szeretet láncával a háború démonát megkötni, a fiatalság, az értelmiség szívébe a Pax Romaná-t csöpögtetni, de ez csak akkor lehetséges, ha ezek a jóakarató emberek egymással találkozni tudnak. Ahogy Griffin kardinális épp az egyik értelmiségi kongresszus alkalmával oly szépen mondotta: A békét nem politikai mesterkedés, nem egyéni érdekek kergetésével, nem pártszempontból, nem összeütközések támasztásával, nem hamis váddal, ... nem saját érdekeink mások kárára való erőszakolás útján, nem a régi hibák emlegetésével, hanem a jövőért folyó munka megindítása által vívhatjuk ki. A béke ügyét úgy karoljuk fel, ha Krisztus szellemét az igazság, jóakarát, szeretet terjesztése által az ember-közösségek szívébe visszük. Békét köztünk és más népek között baráti kapcsolatok megszilárdításával akarjuk megszilárdítani. Ez az egyedüli eszköz a béke megóvására. Az érintkezés elhessegeti a gyanút, az érintkezés megbecsülteti velünk mások véleményét, az érintkezés megérteti velünk mások problémáit. Pax Romana egyúttal Pax Christiana-t, Pax Catholica-t jelent. Az egész világot átkaroló béke, Krisztus Egyháza által terjesztett egyetemes, tehát katolikus béke lehet csak. Ezt a békét nem a nagyhatalmak, nem dübörgő hadsereg ereje, nem diktátori akarát villanása, hanem a jóakarató szívekben uralkodó és értelemtől szabályozott Krisztus békéje adhatja meg.

Gábrriel Asztrik

VILÁGPOLITIKAI SZEMLE

Egyetemes világtörténeti jelentőségűvé vált a délázsiai bennszülött kultúrnépek harca fehér uraik ellen: India, Indonézia, Indokína, a Közelkelet egyrésze, Egyiptom, mindezek hadszínterei lettek a fehér „elnyomók” elleni küzdelemnek, amely aktív és előbb-utóbb kétségtelenül eredményesnek kínálkozó szakaszába lépett. Ezt a harcot tömören így szokás jellemezni: a bennszülött elnyomottak harca a fehér elnyomók ellen. Nem kétséges, hogy az idegen uralom súlyosan nehezedett mindezekre a népekre, főként a gazdasági kizsákmányolás, amelynek a politikai hatalom többé-kevésbé szolgálatába szegődött. A tétel azonban mégsem ilyen egyszerű. Amennyire a fehér emberiség nem a farkasszívű elnyomók és kizsákmányolók kompakt masszája, annyira nem merő ártatlan, szelid és nyájias bárány a bennszülöttek tömege. Mielőtt a fehér emberiséghez tartozó gyarmatosító hatalmak leigázták Dél-Ázsia bennszülött népeit, ezek a népek saját uraik éppem nem könnyű és szelid igája alatt szenvedtek; ezeknek a bennszülött szultánoknak, rádzsáknak, návaboknak, törzsfőnököknek a kényuralmát nem enyhí-

tették a kereszténység és humanizmus tökéletlenül megvalósított, de mindig elpusztíthatatlan létét reprezentáló eszméi; amennyire az ősi vallási hagyományok fékeztek a zsarnokságot, legalább ugyanannyira meg is szilárdították és meg is erősítették. Brit-India egy része közvetlen angol kormányzat alatt áll, másik része felett még bennszülött fejedelmek uralkodnak és a brit rezidensek a bennszülött fejedelmeket kormányozzák. Azok a bennszülöttek, akik saját uraik hatalma alatt állanak, sóvárogják a közvetlen angol kormányzást, mert a fehérrel való kapcsolat csak megnövelte bennszülött fejedelmeik féltelenségét. Ma már természetesen szó sem lehet arról, sem Brit-Indiában, sem Indonéziában vagy Indokínában, hogy a fehér uralom megszűntével a régi bennszülött uralkodók, a régi zsarnokok kezére szálljon vissza a hatalom. De sokkal jobbak lesznek az új bennszülött urak? Kikből fog állni az új bennszülött vezetőréteg és milyen eszmék szolgálatába fog szegődni?

A délázsiai kultúrvilág minden szférájában, Egyiptomtól Jáváig egy új bennszülött vezetőréteg van kialakulóban, elnyomott testvéreik zsírján meghízott úrgazdagok, kalandorok, a régi uralkodóréteg megmaradt elemei, az európai civilizáció külsőségeit, de csak külsőségeit elsajátító stréberek és törtető, mellettük kétségtelenül jószándékú és tisztalelkű intellektuálisok is, akik őszintén és áldozatosan javítani akarnak néptársaik sorsán. Az új vezetőréteg nagy tömegében holmi levantinus társadalom, amelynek gondolkodásában és tevékenységében ősi mágikus praktikák veszedelmesen egyesülnek a fehér emberiségtől ellesett technikai és üzleti élelmességgel. Ennek az új vezetőrétegnek a hitvallását így határozhatjuk meg: mágikus nacionalizmus, és elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy ennél a mágikus nacionalizmusnál silányabb világszemléletet elképzelni sem lehet. Ez az új vezetőréteg nagy tömegében azt a szemléletet és azokat az ösztönöket képviseli, amelyeket a levert európai náciizmus reprezentált. Így például a brit-indiai társadalomnak ez a rétege nem Gandhiért és Nehruért rajong, hanem Boseért, aki második Japánt akar csinálni Indiából. Ganéza a hinduk egyik legkedveltebb népi istensége, az elefántfejű isten, a bőség és az áldás osztója, a szelíd és kegyes jóindulaté, amely táplál és gyarapít. Külföldi lapokban fényképet látunk egy ganézaakörmenetről, ahol az elefántfejű isten egyúttal Boset ábrázolja oldalán karddal, abban a pózban, amint a brit oroszlán fejére tapos. Nagyon komolyan kell tartani attól, hogy a nacionalista mozgalmakat irányító új vezetőréteggel együtt az a szellemiség fog győzni Keleten, amelyet a bőség és jóindulat rohamsisakos katonának öltöztetett szobra fejez ki.

Mi, nyugati intellektuálisok, a szellem emberei, mindig mély fiúi tisztelettel adóztunk a Kelet csodálatos szellemi hagyatékának s ez a tisztelet annál jobban növekedett, minél erősebbé vált bennünk a kételkedés technikai civilizációnk egyedül üdvöztető voltában. Hittük, hogy a keleti ember kevésbé veszítette el a lelkét, mint mi, nyugatiak, közelebb áll az egyedül fontos végső dolgokhoz. Azonban az a köldökzsinór, amely a keleti lelket a földi élet viszonylataihoz fűzte, elszakadt. A keleti világban a földi élet emberi és társadalmi vonatkozásban a nyers, vad erők és ösztönök küzdőtere lett. A keleti emberiség az utolsó évszázadokban vajmi keveset tett annak az érdekében, hogy ezt a világot és az emberi lényt, amely ebben a világban él, Istenhez méltóvá avassa. Mély szakadék támadt benne és körülötte, isteni és emberi között és ez a szakadék mindjobban elmélyült; lényegében ez okozta a keleti világ fokozódó szellemi sorvadását. Ezt a szakadékot csak a kereszténység hidalhatja át, természetesen nem az a kereszténység, amelyet a gyarmati hivatalnokok, katonák és kereskedők képviseltek, hanem az a kereszténység, amely a nyugati világ számára is többé-kevésbé mindig posztulátum maradt. Éppen a keleti világ példája bírt arra bennünket, hogy ne nézzük le civilizációnkat, amely kereszténységünk szerves és elszakíthatatlan tartozéka és produktuma. Csupán arra gondoljunk, hogy miként a krisztusi példát és az Egyház tanítását nagyon tökéletlenül követtük, úgy civilizációnk igazi eszméjét is rendkívül hiányosan valósítottuk meg. Nem

az a feladatunk tehát, nyugati embereknek, hogy a keleti lélek módjára mi is elszakítsuk azt a köldökszínőrt, amely a lelket a földi élet és az emberi magatartás adottságaihoz fűzi. A mi feladatunk az, hogy megvalósítsuk az evangéliumi példát, az isteni és az emberi egységét, s ezzel szoros összefüggésben tökéletesítsük civilizációnkat. Keresztényi és civilizációs feladatunk nélkül a keleti világ sem fog boldogulni. A mi feladatunk, hogy a keleti emberiséget megváltásuk egy teljesen anarchikus, fékevesztett vallásos nacionalizmus veszélyeitől. India minden nagy szellemi vezetője tisztában van azzal, hogy a nyugati világtól való teljes elszakadás a szellemi, szociális és gazdasági anarchia minden borzalmát zúdítaná a keleti emberiségre. Ez a felismerés nyilvánvalóan súlyosan megterheli lelkiismeretüket. Népük teljes szabadságát kívánják, s ezért küzdenek minden áldozatra készen teljes erejükkel, de ugyanakkor érzik, hogy ez a szabadság nagyon könnyen az eddiginél sokkal nyomasztóbb szolgáshoz vezethet. Az új mágius nacionalizmus kísértéseitől és szörnyűségeitől csak az mentheti meg a keleti világot, ha új, magasabbrendű, kereszténységen, civilizáción és szabadságon alapuló szellemi és politikai egységet tud létrehozni a fehér emberiséggel.

A katolikus *Fuldaer Volkszeitung*-ban cikket olvasunk a politikai s világnézeti közömbösökről, helyesebben utilitaristákról. A cikkíró szerint ezek a közömbösök sokkal veszedelmesebbek, mint a megrögzött nemzetiszocialisták. Ez az a réteg, amely soha nem tett semmit a nemzetiszocialista uralom ellen, sőt minden úton-módon helyeselt annak, amíg ez hasznos volt, de ugyanakkor nagytitokban elsugdosott. Hitlerellenes élektben élte ki náciellenességét. Ez a tömeg akkor náci volt — írja a cikkíró —, ma pedig demokrata, de éppen olyan rossz és haszontalan náci volt akkor, mint amilyen rossz és haszontalan demokrata most. Ezek azok az emberek, akik azt mondják maguknak, és azt susogják családtagjaiknak és barátaiknak is: „Sohasem lehet tudni, hogy mi jön ezután. Lám, milyen rossz soruk van azoknak, akik a náci uralom mellett exponálták magukat, míg mi, akik csupán szavaztunk és helyeseltünk, végeredményben ma is megvagyunk valahogyan. Lehet, hogy a demokratákkal is ugyanez fog történni, visszatér a régi világ s akkor megint azoknak gyűlik meg a baja, akik a demokrácia ügyéért síkraszálltak.” Ezek az emberek — írja a fuldai katolikus lap —, épp oly bűnösök a történelemben, mint a náci fanatikusok. S a német közéletet mindig az prostituálta, hogy ehhez a réteghez Németországban nemcsak kevésbé felelős helyen álló kisemberek tartoztak, hanem feles számmal olyanok is, akiknek feladata az irányítás és kezdeményezés lett volna. A német társadalom — írja a lap — a „mitläuferek” társadalmává vált, a különböző önkényuralmak mitläufereinek társadalmává s ma is nagy mértékben a demokratikus mitläuferek társadalma, olyan embereké, akik nem hisznek abban az ügyben, amelyhez csatlakoztak s ennél fogva semmiféle áldozatra nem hajlandók. Ezek az emberek, ha nem sikerül őket felrázni és megváltoztatni, előbb-utóbb egy új tömegőrület híveiül szegődnek és így hozzájárulnak majd Németország tökéletes megsemmisüléséhez.

A probléma nagyon komoly és sokrétű. Hogy Közép- és Délkelet-Európa csekély kivétellel gyökerében mélyen antidemokratikus maradt, az részben ennek a széles néprétegekbe mélyen beidegződött magatartásnak a következménye. Ebben a világban az emberek megszokták azt, hogy mindig az bukik el, aki állást foglal és az kerekedik felül, aki az ügyet elárulja, vagy legalább is semmiképpen sem foglal állást. Ebben a magatartásban a feudális lelkiség évszázadokkal túlélte a tulajdonképeni feudálizmust. Ahol a közömbösök és utilitaristák tömege alkotja a társadalom zömét, sőt, a szellemi vezetőréteg zömét is, ott nem alakulhat ki igazi társadalmi és erkölcsi közvélemény s ahol nem alakul ki ilyen közvélemény, ott az emberek könnyen válnak az erőszak és a téboly áldozataivá. Ez igaz. De van a problémának egy másik vonatkozása is.

Ha az ember figyelemmel kíséri a mai angol, amerikai, olasz, vagy francia szellemi életet, akkor lépten-nyomon találkozik azzal a lelki magatartással, amely utálkozva és megvetéssel fordul el az úgynevezett közélettől, mindenekelőtt pedig a politikától, a pártélettől, mert meggyőződése szerint minden politika, minden pártélet megítészhatatlanul telítve van szennnyel és mocskokkal. Ember, magadra vagy hagyatva — alapjában ezt prédikálja a Franciaországban uralkodó szellemi divattá vált egzisztencializmus is. S a magárahagyott embernek ma Európaszerte nagyon sokan adják azt a tanácsot, hogy vállalj egy önkéntes remeteséget, egy új Ermonvillet, s add fel önmagad számára a világot. Ez a magatartás pedig azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a fehér emberiség világa az eddiginél is nagyobb mértékben az erőszak és a barbárság világává válik, a lélektelenek és lélekellenesek hitbizományává. Az igazi termékeny remeteség az, amely befelé fordul, de a belső kincseket szétárasztja a világ felé s teljes felelősséget érez mindenért, ami körülötte történik. Keresztény ember számára ma csak ez a magatartás lehetséges: a felelősség fokozása, nem pedig a felelősség feladása.

Juhász Vilmos

A MAGYAR BAROKK ÉS MAULBERTSCH

(Emlékezés halálának 150 éves fordulója alkalmából.)

Mielőtt a százötven évvel ezelőtt elhunyt Maulbertsch munkásságát méltatnók, egy kis kitéréssel barokk művészetünk különleges helyzetét világítsuk meg.

Mi magyarok, mint nép, az újraépítők csoportjához tartozunk. Felépítünk valamit és leromboljuk. Földrajzi adottságunkból folyik, hogy itt Európa peremén, a Duna-medencében, időnkint mindig elülről kezdjük. Igen, ez már így van: önmagunkat megismételjük. Felépítünk egy kultúrát két-háromszáz év alatt s azután leszedjük az állványzatot, vagy kidöntjük a pilléreket s halomra dől minden, amit több nemzedék egymásra rakott.

Művészi emlékeink a nemzet hagyatéka, szellemi leltárunk. Hogy volt művészetünk, erről gyakran csak a régész ásója nyomán szerezhetünk tudomást. Jusson csak eszünkbe ősi kultúránk. Gombok, pitykék, kardok, fegyverövek, tarsolyok stb. árulják el fejlett, egykor szasszanida hatás alatt álló művészetünket. Az ezredik év körül nomád művelődésünk megszűnik, küldetésünkhöz híven leromboljuk, hogy békés munkával, vagy vérrel-vassal újat építsünk.

Ezután bekapcsolódunk az európai stílusok rendjébe, mert nyugati kultúrterület lettünk. Románkori művészetünk két század után odafejlődik, hogy építészeket adunk a külföldnek. (Például a bécsi Stephans-dómot a mi jáki templomunk nyomán tervezik.) A tatárjárás ezt az érett románkori műveltségünket, mint szörnyű vihar veri el. Kő-kövön nem marad s mi újra elülről kezdjük. Ugyanez a sorsa világra szóló gótikánknak és éppen csak megindult reneszanszunknak. — Dicsérjük-e a gótikus kor legkiválóbb szobrászeit, a Kolozsvári testvéreket? Méltassuk szárnyasoltárainkat, amelyből csak a hitványabbja maradt az utókorra, vagy Mátyás palotáját? Mindezt megint egy földrengés, a törökidulás dönti halomra. S mire felocsudunk 150 év után, Európa már a barokk közepén túljutott. Mi nem tehetünk mást, újrakezdünk, építünk. Friss, egészséges veresjek kerülnek a nemzet testébe, az aléltág megszűnik, új életre kél a magyarság.

Tíz évvel Buda visszavétele után már a zseniális építész-festő, a jezsuita Andrea del Pozzo fest képet a Koronázó-templom számára. Raffael Donner, az európai híró szobrász 10 évig él nálunk, s a pozsonyi dóm főoltára részére készített Szent Mártonját — Esterházi Imre hercegprímás kedvéért —, magyar

huszárruhában ülteti lóra, mert Szent Márton a pannóniai Sabariában, a mai Szombathelyen született.

A nemzet élni akarása, az egyháziak és világiak áldozatkészsége nem ismert határt. A művészet fejedelmi lelkű pártfogói, a művészek legjobbjaival készítetik el néha gigantikus terveiket. Megteremtik korszerű városrendezéssel a barokk városképet. Kijavítatják a városfalakat, templomokat, kolostorokat, kórházakat, iskolákat, szegényházakat építtetnek serényen. Anton Hillebrandt, Jakob Fellner, Melchior Heffele, Lucas Hildebrand, Anton Pilgram, Athanasius testvér, Andrea Pozzo tanítványa Christoph Tausch és a többi nagy barokkmester hazánkba sereglük. Gondoljunk a budai királyi várpalotára, a pozsonyi, kolozsvári, budai s pesti palotákra, melyek közül már csak a Péterffy-palota áll; az eszterházai; gödöllői, csekléshi, edelényi, gácsi, geryeszegi, zsigó és sok más kastélyra, középületre, mint például a mai pesti városházára, amely ezer és ezer rokkant katona befogadására készült. Aztán a remekművű templomokra: a pozsonyi Szentháromság-, egri jezsuita-, pesti pálos- (ma egyetemi-), budai Szent Anna-, jászói premontrei-, s a szentgotthárdi, a kalocsai székesegyházra, a pesti Kálvária-ra. De ki győzné felsorolni a kulturális intézményeket, amelyek a XVIII. század folyamán a földből nőttek ki s az egész országnak hihetetlen gyorsan, barokkos jelleget adtak.

A mestereket másodkézből kaptuk. Főleg osztrákok. A magyar művészet még nem ocsúdott. Egy-két piktorunk, mint a jó csendéleteket festő Bogdán Jakab és a franciás ízű Mányoki Ádám, idegenbe szakadt.

Az építészet az ábrázoló művészet szülőanyja és így szobrászokat: Donneren kívül Mollinárlo detto Müller, Joseph Rössler, Franz Xavér Seegen, Johann Georg Dorfmeister, Franz Xavér Messerschmidt és festőket: Johann Lucas Kracker, Caspar Franz, Sambach, Johann Ignaz Cimbali, Johann Bergrl, Franz Sigris, aki Egerben egy óriási mennyezetet magyar kosztümös figurákkal népesített be, Stephan Dorfmeister, ki viszont Zrínyi kirohanását örökíti meg freskóján, — is importálunk. Mindközött azonban legkiválóbb Paul Troger, ak Győrben fest, és a nála fiatalabb Franz Anton Maulbertsch, aki élete legjobb munkáit Magyarország számára készítette. Fél évszázadon keresztül dolgozik nálunk.

Maulbertsch 1724-ben született Ausztriában s 1796-ban hunyta le örökre szemét. Az osztrák Tiepolónak, mert így szokták nevezni, azonban — ezt valljuk meg —, sem érzelmileg, sem technikailag Tiepolóhoz nem sok köze volt. Maulbertsch Bécsben tanul. Osztrák mesterek, s az olasz Piazzetta, Pittoni, Bazzani, távolról Rembrandt hatottak rá. Mint látjuk, sokan hatottak rá, de ennek ellenére Maulbertsch eredeti, a maga lábán álló festő, akiben a barokk szellem él, s mint ilyen, az osztrák művészet legnagyobbja. Fest freskót, táblaképet, főleg szentképet, néha portrét (sümei freskójáról ismerjük őt magát, meleg, szelíd tekintet, élénk szemét, pufók arcát, parókás, rizsporos fejét) és rézkarcol. Keresett piktor, megrendelésekkel elhalmozzák. Ennek ellenére sohasem válik felületessé. Szorgalmas, tevékenyen működik s mint az korábban szokásos, sok segéddel, tanítványaival dolgozik. Ezek a dekorációt, ornamentikát és az alpmunkálatokat végzik el számára.

Híre hazáján túl terjed. Meghívják Drezdába, Prágába s főleg hozzánk jön gyakran. Bécsben és Innsbruckban is nagy munkát vállal. Munkássága stílus szempontjából három részre osztható. Első szakasza 1770-ig terjed. Ez időtájt a tiszta barokk tradíció él benne. Alakjai megnyultak, jelenetei mozgalmassak, figurái mozdulata, gesztusa, heves. Szereti a halvány, megtört színeket. Örömmel fest elvont, transzcendentális jeleneteket.

Művészete második szakaszában klasszicizáló hajlandóság nyilvánul meg képeiben. Rajza világosabb, kompozíciója zártabb, lemezt, nyugodtabb. Színezése, mozdulatai pontosabbak és egyszerűbbek.

Harmadik szakaszában, élete végén, két felfogását szerencsésen egyesíti.

Ebből a szintézisből származik előkelő, lehiggadt stílusa, s főleg ebben a korszakban tisztul, gazdagodik kompozíciója.

Magyarországon festett művein végigkísérhetjük felfogását. Munkásságának periódusokra való osztása azonban nem jelenti azt, hogy alapelveiből engedne. Klasszicizáló, vágyódik a klasszikusra, de azért minden ízében késő barokk-rokoko mester, mint ahogy a korabeli magyar költőknél ugyanezt megfigyelhetjük: a Hadik-huszárok kapitánya br. Amade Lászlónál, a derék jezsuita Faludi Ferencnél, a vallás vigaszát kereső Árva Bethlen Katánál, a testőr Besenyei Győtgynél, az érzelmes pálos-szerzetes Anyos Pálnál, az elégiatíró jezsuita Baróthy Szabó Dávidnál, ennek ellenfelénél Rajniss Józsefnél, a klasszikus iskolai mesterénél Virág Benedeknél, a fiatal Batsányi Jánosnál s pályája kezdetén Kazinczy Ferencnél. Ők a kor képzőművészeti felfogásának közvetve, mozgatói. A magyar mecénások öntudatlan sugalmazói.

Maulbertsch hű marad korához. Nem lépi át, mert nem tudja átlépni — saját árnyékát. A kor szellemét adja, a kor igényeinek alázatos kiszolgálója. Ezért ha őt, helyesebben műveit nézzük, a barokk lelkébe, szívébe tekintünk. A barokk-ember nem egyéniséget hangsúlyozó, nem az Én az egyetlen értéke. Ismeri a sors erejét, így érdekli a hit, amely szabad akarata mellett irányítja. Ezt érezve ítél a kozmosz felől. Az ember a piramis aljában foglal helyet, innen akar felemelkedni a csúcshoz, a hétköznapi fölé a nagysághoz, amelyet pompában lát, hiszen Maulbertsch így ezt festi ünnepi bódultságában. A barokk kiindul és beletorkollik a klasszikusból a klasszikusba. Ez 1750 után veszi kezdetét és már jelzi a barokk befejeződését. A barokk kezd bomlani, majd 1800-ban málik szét. Maulbertsch alkotásaiban korán tükröződik a romantika és ezt felfedezhetjük főleg szentimentalizmusában, pl. a váci főoltár mögötti freskóban, Mária látogatásánál. Természetes, éppen ezért Maulbertsch barokkja más, mint Tintoretto, Greco, Velasque, Rubens festése. 1752-ben festi ki a bécsi piaristák templomát. Nagy az út, 50 évig tart, míg a drezdai udvari templom képéig eljut. Ismeri a falfestés adottságait. Így tudja, amit a XIX. században elfelejtettek, hogy a freskó több, mint dekoráció. Ismeri a feladat nagyságát. A képet a szó szoros értelmében véve organizálja és a részleteit az egység érdekében alá tudja rendelni az egésznek.

1758-ban Sümegen, az egyszerű, szemérmes, szerény, falusi búcsújáró-templomban kezdi meg mint fiatalember, magyarországi működését, ahol a közeli Balaton párás levegője csap arcunkba s ahol a távolabbi Bakony erdei illatoznak felénk, ott bontakozik ki.

Megállapíthatjuk, hogy okvetlenül kellett járnia Olaszországban. A velenicek stílusát feltétlenül első kézből kapta. Itt Sümegen, még az olaszok felfogása érződik munkáin, ezt sugározza minden ecsetvonása. A sümegi freskó az ifjú, feltörő festő első nagyszabású kibontakozása, már hirdeti jövő nagy-ságát. Ó- és újtestamentomi jelenetekkel, a Mennybemenetellel, az Utolsó Ítélettel díszíti a templomot. Amikor megnyitja az Eget és megmutatja a Mennyt, mintha illusztrálná a korábban keletkezett pannonhalmi Mária-éneket:

„Nyisd fel az egeket sok kiáltásunkra,
Tégy méltóvá régi gráciákra”.

A művész biztonsága, az anyag feletti uralma, illúziónisztikus téralkotási képessége — bizvást mondhatjuk — rejtély. Lélektani kibontakozása érthetetlen. Egyszerre lesz nagygyá. A kezdet kezdetén, éppen úgy, mint élete végén, az alkotás vágya hatja át. Fény és árnyék, világosság és sötétség, valamint a színek minden optikai hatását, már fiatalon ismeri. Misztikus, megtört, irizáló rózsaszínjei, zöldjei, szürkéi, kékjei, sárgái olyanok, mintha illatos tömjén szállna körül. Sümegen, noha áthidalja a nehézségeket, mégis láthatjuk, minden küzdelme az ellenálló erők leküzdésére irányul. Ez a harc az anyaggal a jövőben is így lesz.

Egy pár évvel később, a féltoronyi kastélyban fest menyezetképet. Ezen, és az utána következő nagyszabású művein, ugyanúgy, mint Zrínyi és Gyöngyösi a magyar barokk nagy költői mellett Maulbertsch is, magasra törekvő époszok megalkotásához emelkedik. Allegóriákat, fény sugarak áramlását festi, amelyek a nézőre zúdulnak. 1763-ban a bogoszlói kápolnában varázsol a falra barokk misztikát. 1767–68-ig Székesfehérvárott a karmelita-, ma Szeminárium-templomban dolgozik. A győri, a pápai plébániatemplom, az egri líceum kápolnája állomásai, melyekkel a katolikus restauráció gondolatát szolgálta. Majd a váci, és élete utolsó éveiben a szombathelyi székesegyházban ünnepli ki lelkét. Komoly, ünnepélyes freskóin az Ég lakói leszállanak a templomba, közénk. Az oltárokat körülzsongják az angyalok és szentek, s a hódolat, a rajongás, amely az alakokból árad, magával ragadja a nézőt is. Művein szívesen festi Máriát, mint Patrona Hungariaet főhelyre, a magyar szenteket, akik, mint az egri Líceum kápolnijában és Győrben, az égben gomolygó felhők közt, Szent István körül csoportosulnak, mint a kortárs, Faludi Ferenc énekli:

„Dicső István nagy királyunk,
Téged ég s föld magasztal”.

Úgy hiszem, Marées egy levelében olvastam, hogy a született művésznek a Mindenható jóelőre valami eszményt rejt lelkébe és ez az ideál az, amelyet a művésznek tudatosítania kell. Ez válik életfelfogásává. A túlradóan, szinte pazarlóan gazdag képzeletű álmodónak, Maulbertschnek művészetét is eszmény irányítja. Akár lebegő alakok légióit festi a falra, akár szerény oltárképet alkot, minden esetben átadja magát a lángoló átszellémültségnek, hogy bennünket a transzcendentálisba emeljen.

Jajczay János

KÖNYVEK

MARXIZMUS ÉS LOGIKA. Fogarasi Béla. — (Szikra-kiadás.)

1. A marxizmust mint nemzetgazdasági rendszert és mint történelembőlcsészetet ismerjük; tudjuk, hogy filozófiai alapjait Hegeltől vette és — mint ahogy a marxizmusnak még oly határozott ellenfele, mint Othmar Spann is kénytelen volt elismerni — teljes egészében a gyengék és kizsákmányoltak iránti részvét hatja át. Arról, hogy Marx művei a logika és ismeretelmélet terére is kiterjednek, mindeddig alig tudtunk valamit és Fogarasi Béla érdeme, hogy erre felhívja figyelmünket. Tényleg érdekes problémának látszik, hogy Marx, aki Hegel-dialektikáját a politikai gazdaságtanra alkalmazta az előbbinek „misztikus” formája nélkül, hogyan értelmezte a hegeli logika idealisztikus szempontjait, milyen ismeretelméleti eredményekhez jutott a sa-

ját, materialisztikus világnézete alapján.

Fogarasi Béla megkísérli a marxizmus logikát a nagy gondolkozó nemzetgazdasági és történelembőlcsészeti munkáiból absztrahálni, kihámozni, miután Marx maga sehol sem fejti ki összefüggő módon logikai nézeteit. Ebből következik, hogy „marxi” logika és ismeretelmélet tulajdonképpen nincsen, és az amit Fogarasi mint ilyent felépít, inkább rekonstrukció a marxizmus világnézet szellemében.

2. Bárhoogy is ítéljük meg azt az ismeretelméleti felfogást, amely a dialektikus materializmus alapján keletkezett, mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy a marxizmus nemzetgazdasági álláspontnak általános-ismeretelméleti megalapozásra tulajdonképpen semmi szüksége sincsen. Marx megállapításai a tőkés termelési rendszer lényegéről

és a társadalom jövő fejlődéséről, melyek közül nem egy megállta az idők próbáját is, akkor is igazak maradnak, ha nincsenek ismeretelméletileg meg-alapozva. A társadalomtudománynak vannak ugyan módszertani problémái — mint p. o. a történelmi „törvények” kérdése —, de ismereteinknek legmé-lyebb és legáltalánosabb kérdései nem állnak vele szoros összefüggésben. A marxizmus ezért nem áll és nem bukik ismereteink „leképezési” elméletével, mely utóbbi *Fogarasi* szerint a „dialek-tikus materializmus általános ismeret-elméleti álláspontja” — de *nemcsak* ez utóbbi gondolkozási irány! A törté-nelmi materializmus igaz lehet a lekép-zési elmélet ellenére és fordítva.

3. *Fogarasi* Béla munkája a marxiz-mus logikájának csak bizonyos vonat-kozásait teszi vizsgálat tárgyává, a tulajdonképeni ismeretelmélet alap-vetése egy későbbi munka tárgyát fogja képezni. A most előttünk fekvő mű legfontosabb ismeretelméleti szem-pontja a *relativizmus*. Ezen felfogás szerint a megismerés feltételei mások a különböző osztályok, mások a mun-kásság és mások a tőkésosztály szá-mára. A logika *történelmi* tudomány, melynek alapja végsősoron az ökonó-miai fejlődés.

Bár eme alapgondolat kifejtését *Fogarasi* későbbi műve fogja tartal-mazni, a részletesebben tárgyalt *társa-dalmi* megismerés fent ismertetett elő-feltételeit nehéz összeegyeztetni a tár-sadalmi megismerés történetének bizo-nyos *tényeivel*. Úgy a szocializmus, mint a tervgazdaság gondolata felme-rült olyan szerzőknél, akiknek osztály-érdeke szöges ellentétben állt az álta-luk hirdetett eszmékkel és ez a két gondolat kifejezésre jutott mind Platon-nál, mind Morus Tamásnál, akik a mo-dern kapitalizmus fejlődéséről még nem tudhattak semmit. Sem Marx, sem Engels, sem Lenin nem származtak az ipari munkásságból.

A helyes gazdasági rendszer tekin-tetében való állásfoglalás nemcsak a megismerés, hanem az *ethika* kérdése is és ez utóbbinak az alapja a *minden* emberben élő természetjogi meggyőző-dés, mely konkrét alkalmazásában mu-

tathat ugyan eltéréseket, de a legmé-lyebb síkon nem térhet el a *közjó* el-vétől. Nem kétséges, hogy vannak írók, akiknél ez a szempont elhomá-lyosul és akik anyagi érdekekből vala-milyen uralkodó osztály szolgálatába álltak, de az sem kétséges, hogy sok közgazdásznak tényleges meggyőző-dése, hogy a liberalizmus felel meg legjobban a *közjónak*. Ez utóbbi felfo-gást éppoly kevésbé tekinthetjük osz-tályérdeken alapuló relativizmusnak, mint ahogy a szocialisták többsége sem származott a kapitalizmus által kizsák-mányolt rétegekből. Ezen elvi síkon mozgó ellenvetéseink nem akadályoz-nak meg bennünket abban, hogy ér-deklődéssel várjuk a szerző kilátásba helyezett ismeretelméleti alapvetését.

Fischer Antal

A L'ÉCHELLE HUMAINE. Léon Blum. — (N. R. F. 1945.)

Léon Blum, a francia szociáldemok-raták nagynevű vezére és Franciaor-szág miniszterelnöke, legújabb köny-vében, az 1941-ben, fogsága alatt író-dott és 1945-ben megjelent *A l'Échelle humaine*-ben, úgy a saját, mint pártja nevében lelkiismeretvizsgálatot tart; teszi pedig ezt olyan őszinteséggel és loyaltással, amely még politikai ellen-feleiben is tiszteletet kelt.

Könyve elején felveti a kérdést: mivel magyarázható az a különös je-lenség, hogy bár a történelmi esemé-nyek egyenesen a malmukra hajtották a vizet, a francia szocialisták 1940-ben nem jutnak uralomra? Franciaor-szág a nemzeti katasztrófa idején nem náluk keres menedéket, hanem a reak-ciós, németbarát Pétain karjaiba veti magát. A politikus-író teljes tárgyila-gossággal megállapítja, hogy ennek a sajnálatos bizalomhiánynak részben politikai, részben erkölcsi okai voltak.

A politikai okok közismertek: 1936-ban Blum a legjobb szándéktól vezetve megalakítja *Népfront* néven a szocia-lista-kommunista koalíciót, hogy lesze-relje a reakciós elemeket, akik a szo-ciális reformoktól való irtózásukkal és Franco támogatásával már-már pol-gárháborúba sodorták a francia nem-zetet. A polgárháborút sikerült is el-

kerülnie, de az 1940-es összeomlást annál kevésbé, és ennek nem utolsó sorban a Népfront szerencsétlen politikája az oka, amit Léon Blum nem is tagad.

De a hibás politikán kívül — mondja az illusztris szerző —, a francia szocialisták sikertelenségének mélyebb, erkölcsi okai is vannak. A történelmi fatalitás, vagyis az a körülmény, hogy a francia polgárság a vezetőszeretre méltatlannak bizonyult, a munkáspártokat dobta az események előterébe, de sajnos, ők sem voltak elég méltóak erre a szerepre, állapítja meg a francia szocialisták vezére, és ezért elsősorban a párt felelős, mert nem adott kellő erkölcsi megalapozottságot annak a csendes forradalomnak, mely 1936-ban ment végbe Franciaországban, mikor a választásokból a munkáspártok kerültek ki győztesen.

A francia munkásság vezetői nem értették meg, hogy a hatalomátvétel fokozottabb áldozatosságra és önzetlenségre kötelez; a hatalomátvételt nem lehet csupán azzal indokolni, hogy „a gazdasági fejlődés így kívánja”, hanem komoly erkölcsi alapra van szükség. Annak, aki átveszi a hatalmat, csak úgy lehet meg a kellő erkölcsi tekintélye, ha különben bizonyul, mint az, akit megfosztott a hatalomtól. A francia polgárság széles rétegei osztályönzésük miatt voltak alkalmatlanok az ország vezetésére (bár Blum elismeri, hogy a polgárság katolikus és művelt liberális rétegei derekasan kivették részüket az ellenállási mozgalomból és ezzel nagy érdemeket szereztek), az újonnan uralomra jutottaknak tehát ettől a hibától menteseknek kellett volna lenniök; de sajnos, nem ez volt az eset, mondja Blum. Mikor önzetlen erőfeszítésre lett volna szükség, hogy Franciaország a küszöbön álló háborúra kellően felkészülhessen, a francia munkásság a munkaadók önzésére hivatkozva szintén megtagadta az áldozatot.

Blum úgy érzi, hogy ezért a párt felelős, mert nem törekedett párttagjai erkölcsi felemelésére, hanem megelégedett túlságosan leegyszerűsített harci jelszavakkal. A küzdelem kor-

szakában talán még menthető — mondja —, ha az ember legprimitívebb érzelmeire akarnak hatni, amilyen a félelem, haszonvágy, türelmetlenség, de a szocializmus már régen kinőtt ebből a korszakból, hiszen nincs ki ellen küzdenie, az egész mai történelem neki kedvez, az egész világ a szociális eszme jegyében áll (hozzátesszi, hogy az Egyház több mint ötven éve hirdeti a szociális átszervezés szükségességét), itt az ideje tehát, hogy a szocialisták revideálják a túlságosan primitív harci jelszavakat, amikkel ezelőtt a munkástömegeket feltűzelték és áttérjenek az igazi apostolkodásra, a lelki hódításra. „Erkölcsei forradalom kell” — mondja, majdnem szóról-szóra ugyanazt, amit ötven év előtt a nagy katolikus költő és közíró, *Péguy* hirdetett: a szociális forradalom vagy erkölcsi forradalom lesz, vagy megbukik.

Blum nagy mesteréhez, a humanista *Jaurès*-hez híven, azt vallja, hogy a szociális forradalom nem csupán a gazdasági fejlődés kikerülhetetlen szükségzerűsége, hanem az emberi öntudat örök igénye, ezért valamirevaló szocialista ma már megveti azokat, akik az emberállat durva ösztöneire, a brutalításra, irigységre, rosszindulatra építenek, ahelyett, hogy igyekeznének a lelki és szellemi értékek vágyát keltetni fel az emberben, a velünk született vágyódást az igazság, az emberi szolidaritás és testvériség után.

A hatalomra jutottak fokozottabb felelősségérzésével meg kell védeni továbbá az évezredek óta megőrzött szellemi és lelki értékeket, az emberi kultúra közös nagy kincseit, és nem lehet ezeket elvetni csupán azért, mert esetleg az előző társadalmi rendszer is tisztelte őket. Az emberiségnek nem lehet célja, hogy minden eddigi értéket elpusztítva, visszatérjen a barbársághoz és mindent előlról kezdjen. Főleg nem lehet az a célja, hogy a burzsoával együtt az Embert is agyonüsse!

Mint látjuk, a francia szocialisták vezére, a keresztény humanizmussal rokon elveket hirdet, perszonalizmusa is keresztény gyökerekből táplálkozik: ő sem tud szociális rendet elképzelni

az emberi személyiség tisztelete nélkül és vallja, hogy a szociálisigazság megvalósításához erkölcsi, szinte mondhatnók: vallásos erények kellenek, „ami Platonnál a bölcsesség — mondja — vagy Pascalnál az alázat, de ez az alázat erő kell, hogy legyen.” A propagandáról azt tartja, hogy az csak akkor eredményes, ha apostolkodással nemesül.

De Blum nemcsak általánosságban beszél arról, hogy a szocializmusnak közelednie kell a kereszténységhez, hanem könyvének több helyén nagy tisztelettel szól az Egyház szociális szerepéről, a befejező részben pedig egyenesen azt a vágyát fejezi ki, hogy abban a nemzetek fölé rendelt Nemzetközi Szervben, mely a világébékét volna hivatva biztosítani, helyet foglaljon a Szentszék is. „Az a pusztá tény, hogy úgy venne részt benne, mint egy állam a többi állam között, a legragyogóbb bizonyítéka volna annak, hogy az eljövendő világban másféle hatalmak is számítanak, mint a földi hatalmak. Aktív együttműködése lehetővé tenné, hogy magasabb síkra emeljék és általános „konkordátumok” segítségével oldják meg az államokkal való vitákat, melyek nemzeti kereteken belül megrontják a politikai légkört és tűrhetetlen konfliktusokat provokálnak. Ez a szerep kétségkívül illenék ahhoz az Egyházhhoz, mely természeténél fogva békeszerető, hiszen a Béke vallását képviseli, sőt működésénél fogva is az, lévén egész szervezete nemzetközi. A pápai befolyás mindig a szerves Béke érdekében nyilvánult meg és nyilvánul meg ma is; olyan béke érdekében, mely az igazságon, a népek és emberek egyenlőségén és a szerződések szentségén alapszik... Ha az Egyháznak szüksége van a Békére, a nemzetközi békeszervnek még nagyobb szüksége volna az Egyház közreműködésére.”

A következőkben Blum annak az aggodalmának ad kifejezést, hogy az Egyházat éppen erkölcsi fönsége fogja visszatartani attól, hogy rendes tagként foglaljon helyet egy olyan szervezetben, melynek törvényeit nem ő alkotta, melyekért tehát nem vállalhat

felelősséget. Az is nehezen képzelhető el — mondja —, hogy mint az összes nemzetek szerető Édesanyja, bármelyiket is megbüntessen közülük. A Szent-
szék tisztán szellemi hatalom lévén, nem is alkalmazhat szankciókat, viszont éppen az a körülmény, hogy tisztára lelki hatalom, teszi olyan rendkívül kíváncsiságra és egyben utopisztikussá az Egyháznak ezt a nemzetközi szerepét, írja Blum.

„Egy szocialista beszél így?” — kérdi némi öngúnnal —, „hiszen ez valósággal vallásos propaganda!” Hat igen, ez az... Csak az a kár, hogy Blum nem tesz még egy lépést és megelégszik olyan szentekkel, mint Plato, Jaurès, Renan, Taine (bár egy helyütt Pascalt is említi), akik kétségkívül nagy szellemek, de kérdés, hogy az idealizmus, amit hirdetnek, eléggé szubsztanciális táplálék-e az emberiség számára?

Füzesséry Katalin

MALTE LAURIDS BRIGGE FELJEGYZÉSEI. *Rainer Maria Rilke.* — (Franklin.)

Akik nagyon keresnek ma egy könyvet, azok lehet, hogy éppen ezt a könyvet keresik.

Ezeket a feljegyzéseket, melyekben Rainer Maria, a vándor és a költő megfogja ennek a szegény Malte-fiúnak a kezét, vezeti erre meg arra és tanítja nézni meg látni; nézni Párizs meghitt ábrázatát, a kórházakat, a régiségkereskedőket és a kutyákat, a kocsikat a Pont-Neuf-on és az embereket az utcán, s látni, jaj, látni — az életet. Látni az élet arcát, az örökké idegent és szörnyűt. Igen, ezt a könyvet keresi, aki nagyon keres egy könyvet, ma, egy haldokló és megszülető világ között, a zürzavar idősávjában, ahol két áram sodrában vergődik az ember: a régi kultúrát leromboló és az újat felépítő két szellemi áramlat hullámverésében. Az új életérzés egy váratlanul felmerült bölcséleti irányban is kirajzolta körvonalait, az ú. n. egzisztenciális filozófiában. Malte Laurids Brigge feljegyzései egyik forrása ennek az életérzésnek. („On a souligné avec raison l'identité de vues qui paraît exister

entre Heidegger et Rilke des Cahiers de Malte Laurids Brigge" — írja Gabriel Marcel, az egzisztencializmus egyik leghivatottabb képviselője a *Dieu vivant* 1945. évfolyamának decemberi számában. S a kérdés, melyben Rilke nézete azonos Heideggernek, az új filozófia atyjának a nézetével, közép-pontja ennek a filozófiának: a halál kérdése.) Ezért keresi hát éppen ezt a könyvet a laikus, aki tájékozódni kíván ennek a látma-akozaknak a sötéttségében, s tudni szeretné a helyes irányt és ismerni a sarkcsillagot. Persze nem ez az egyedüli könyv, amely az új életérzésből nőtt ki és mégis megérthető — legalább is azoknak, akiknek hallásuk van —, melléje állítható még a keserű Kierkegaard és Franz Kafka is, a költő. Ezeket ugyan inkább az élet félelem-jellege igézte meg s nem látják azt annyira a halálra ítéltnak, mint Rilke, de nézni, *lényegget* nézni, vagyis *másképpen* nézni az életet, mint azt eddig a tudomány és a művészet nézte — mind a hárman egyformán tudják.

Nem az egzisztencializmusról beszélünk most, hanem Rilke művéről, de hogyan beszéljen valaki pl. Manet-ről vagy Degas-ról anélkül, hogy az impresszionizmusról szólna? A gyakorlat ennél az „izmus”-nál is megelőzte a teóriát, a *Malte* negyedszázaddal előbb jelent meg, mint a *Sein und Zeit*. S ahogyan Manet képei minden művészettörténésznél kimerítőbben demonstrálják az impresszionizmus szándékait, úgy ez a különös és végtelenül rokonszenves *Malte* is autentikusabb vezető az egzisztenciális filozófia kódében, mint Jean Sartre és Martin Heidegger együttvéve. Egy vértenger közepén s az örület ciklonában, ma, az ember — nagyon helyesen — az eszmét okolja helyzetéért s másféle iránytű után kapkod. Intuíció — heurékázik a filozófus —, eidetikus intuíció, lényegszemlélet, Wesensschau! Ez kell nekünk! A világot csak *belső* szemünk lencséje rajzolhatja tisztán. — Helyes, így van. A művész azonban, az egészen művész, amilyen Rilke, egyszerűen megírja fejlődésének egy útszakaszát, s abból — viláértelmezés

lesz. A költőt fülön fogja a Nyelv. Isten százezer kezének egyike, s előrelendíti azzal, hogy: keresd, fiam, a dolgok lényegét. Nézz! Láss! Aztán beszélj. — S a költő engedelmeskedik.

„Mondtam már? — kérdi Malte. — Látni tanulok. Igen, belekezek. Még gyengén megy. De ki akarom használni az időmet.”

Kihasználta és megtanult látni, hiszen belehalt abba, amit látott. Érdekes volt költőnek lennie. Az élet *lényegét* látta, nem a talpát. Az örökkévalóság dimenziójából nézett le, s onnan egy rémitő arcnak látszik jelen, múlt és jövő, onnan életnagyságban megmutatkozik a Lét. Költő az, aki nem *onnan* nézi?

„És milyen bánatos szépség töltötte el az asszonyokat, amikor terhesek voltak és álltak — írja —, s nagy testükben, melyen önkénytelenül pihent meg keskeny kezük, két gyümölcs érett: egy gyermek és egy halál.”

Aztán pl.: „Úgy éreztem, mintha már többször láttam volna holtan”, — mondja az apjáról, mikor kiterítve látja. Dehát idézhetnénk az egész könyvet. Az *érzéki* szemlélet képei ezek? Ugyan! Képzeldések? Nevetséges feltevés. „Nem, nem!”, tiltakozik Malte, „elképzelné a világon semmit se lehet, még a legcsekélyebbet sem”. Jó lesz ezen elgondolkodni. Csak látni lehet. „A valóságok lassúak és leirhatatlanul részletesek.”

Ezeket a képeket nem a szem vette fel, s a gondolatokat nem az agyvelő termelte ki. A lélek sugallta. Csak a lélekkel lehet látni a lényegét. De Rilkének nemcsak *belső* szeme van, hanem *belső* szaglása és tapintása is, s nemcsak az emberben látja meg a láthatatlant, hanem az állatban, a növényben és a tárgyakban is. Oldalakat ír egy doboz elgurult tetejéről — a költészet csúcspontját jelentik ezek az oldalak — s a kábuló olvasót közben fojtogatni kezdi a sírás és a Kimondhatatlan. „*Itt látszik*” — veti oda halk panaszként — „*milyen zavarólag hatott a tárgyra az emberrel való érintkezés.*”

Istenem, sóhajtottunk fel, s ő ezt a hatást, ezt a rettentő hatást már 1910-

ben látta, amikor pl. a rotációs gép, a gyönyörű kultúrtárgy, még nem okádtale propagandájával az emberiséget. S amikor a repülni tudó gép se volt kénytelen egekbe szárnyaló útján ekrazitot vinni magával.

A költők ássák-e majd ki az ember lelkét a romok alól, vagy a filozófusok. Vagy csak egy katasztrófa-izonyú erejű kirobbanása?

A könyvet Bor Ambrus fordította. Intelligens és lelkiismeretes munkát végzett. A kissé lelkendező, de alapos bevezető tanulmány is tőle való.

Fodor Béla

URAK ÉS ÚRFIAK. *Ignác Rózsa.*
— (Dante-kiadás.)

Ignác Rózsa életének legproblematisabb művét írta meg ebben a több mint nyolcszázoldalas regényben. Eddig a megszépítő messzeséget kereste, Erdély havasain is túl Moldovát és a Retezat pénzhamisító világát. Időben is elkalandozott a *Róza leányasszony*-ban a messzeségbe. Most áthozta nekünk az inkább csak emlékezetben kúriává növő falusi papházak és birtokosok sarjait a bethleni és még későbbi konszolidációk és nemzeti egységek keresztény Magyarországaiba. A gyökerükből kitépett emberek azután a pesti perifériákra telepszenek kis, néhány szobás lakásokba és bekapcsolódnak a magyar irredentába. Húsz év boszorkánytánca, hazugsága és panamavilága elevenedik meg előttünk egy sebzett lélek prizmáján átszűrve. Valaki, aki fiatal volt, többet és jobbat akart s átjött Magyarországra, gyökeretlenül, mert az ő jó gyökerei egy jobb magyarságba mélyedtek, s itt ezeket a jó gyökereket, televény híján nem verheti le újra, hanem új a talajnak megfelelő pótgyökereket kell eresztetnie. S ha érvényesülni akar, hova mélyeztetné ezeket a járulékos gyökereket, ha nem a panama, a kijárási, az olcsó érvényesülés szemétdombjába.

Seregestől jönnek az Olt, a Maros, a Szamos és Körösök mellől a hontalanná idegesedett középosztály tagjai s itt, a keveréksországban különbözőképpen reagálnak környezetükre. Van, aki édesbús irredentát üz, van, aki üz-

letileg, van, aki művésziileg akarja hasznosítani menekültváltát s az erdélyi szerelmespárban, Bákody Gábor ifjú publicistában és Göncze Rikában, a színésznőjelölt regényhősnőben hamarosan úgy felnő az undor, hogy első lehető alkalomkor messze külföldre emigrálnak a bécsbelvederei revíziók maszlagos üdvözülése elől.

A regény tartalmát nehéz is lenne, de nem is akarjuk elmondani. Húsz-huszonöt év erdélyi szólamú politikája, lapszerkesztése és közéleti handbandája elevenedik meg lapjain kísértetiesen eleven s kulcsregénynek is beillő típusokon és egyéniségeken át. Aki ezalatt az idő alatt itt élt s valami köze volt közélethez vagy sajtóhoz, az szinte lépésről-lépésre személyes ismerősökként emlékezhethet vissza a regény hemzsező alakjaira. Hogy ez a visszaemlékezés nem mindig a legkellemesebb, azt mondanunk sem kell. Ignác Rózsa emlékezőseinek kis kertjét, mondhatni vitriollal öntözte, s ha akarja, ha nem, mint valami görög hitregében, az alakoknak mégis kinő feje, lába, szakáll. Kísérteties, önkínzó könyv, írója szabadulni akart valamtól, amikor vajudó asszonyként kirángatództta magából. Valami nagy sebeztség, csalódottság és rekriminalás sir a könyv lapjaiból, épügy, mint két nagy elődjénél e nemből, akik szintén erdélyiek: Szabó Dezső *Segítségében* és Tamási Áron *Cimeresek*-jében. Úgy látszik, ez a fajta pamflet-átkozódás nálunk erdélyi műfaj, erdélyi epével, erdélyi gúnnyal s „hadd lássuk, uram, mire megyünk ketten” tajtékzással.

S bármennyi hiánya van is a könyvnek, talán az előbb említettek között mégis a legkülönb, ha nem is éppen mélységben, de általános írói szintjében. Ignác Rózsa, ha nem is tölti be feladatát, jókora szeletet mégis megmutat az elmúlt negyedszázad budapest—erdélyi életéből. Erdélyi távlatból teszi ezt is, s nem tudjuk, mi kerekedett volna könyvéből, ha a magyarországi viszonyokkal is éppolyan ismerős, mint az emigrációsokéval. Nehéz ma még, ilyen kicsiny távlatból s ily frissen ledöntött vágású erdő romlákain számbavenni a könyv igazi

értékét s hibáit. Ma még millió érzékenység, politikai beidegződés és ressentiment akadályozza ebben is a tiszta látást s ressentiment-ból éppen elég rész tulajdonítható magának a szerzőnek is. Mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy ezt a regényt meg kellett írni, mert éppen középosztályunk sokszor torz lelkivilágában számtalan tévedést rákos daganatként hoz felszínre. Hogy talán több emberi részvétellel is írhatta volna, mélyebbre vágván az amúgyis feltárt, sőt feltúrt sebekben, az más kérdés. A szerző mellett szól, hogy tud kíméletlen lenni. Ellene szól a ressentiment túltengés, mely sorait fűti. Mellette szól, hogy őszinte és önmagát is marcangolja, mikor mindent megír. Ellene szól, hogy sokszor elfogultnak tetszik egy és más irányban. Mellette szól, hogy könyve elejétől végig az első élmény hőfokán érdekes. Ellene szól, hogy sokszor talán túlon túl keresi is az érdekességet. Egy kis oroszos epikus lassúság néha nem ártott volna a torló s többnyire szemetet kavarázó vihartempóban. Mellette szól, hogy leleplez súlyos bűnöket. Ellene szól, hogy a bűnök mögött nem leplez le elég emberit. Mellette szól, hogy keresi és forrón áhítja a jót. Ellene szól, hogy többnyire csak szennyet talál. Még ha mégolyanabbak is lettek volna modelljei, mint amilyenek — sajnos — voltak, kevesebb karikaturisztikus vonásukkal is megelégedtünk volna, ha több emberit tud elárulni róluk, mint például az öreg Bákody Gerőről tudott.

Egészében véve azonban elgondolkodtató és fogalomtisztázó könyv. Megszenveteti olvasóját s ilyen kis kényelmetlenségekkel járó bűnbánó, engesztelő zárandokutakra mégis csak szükségünk van. S hogy ezt lehetővé tette, ez mégis a szerző mellett szól.

Possonyi László

HÜNOK PÁRISBAN. *Illyés Gyula.*
— (Révai-kiadás.)

„Vigyázó szemetek Párisra vessétek!” — kiáltotta Batsányi és magyar költő szavát ritkán fogadták meg így: a XVIII. század vége óta egyre újabb és újabb áramokban indulnak magyar

írók, művészek Páris felé. Újabb irodalmunk legbecesebb lapjai Párisról szólnak, Páris nélkül a Nyugat forradalma, Ady pályájának kibontakozása alig képzelhető el. És Ady előtt és után, — milyen kitűnő alkotásokat köszönhetünk a párisjáróknak! A félig memoár, félig regény műfaj — a Nyugat második nemzedékének ujdonsága — legszebb eredményei Párishoz kötődnek; elég csak Márai *Idegen emberek*-jére és vallomásaira, Hevesi András *Párisi eső*-jére, Cs. Szabó elbeszéléseire utalnunk.

Páris magyar irodalma most új alkotással gazdagodott Illyés Gyula új művével, s ebben találkozunk talán először azzal a Páris-sal, melyre Batsányi figyelmeztetett. A forradalmi várossal, helyesebben: a forradalomra, az emberi jogokra figyelmeztető várossal, a menedékké, ahol Európa számkivetettjei találkoznak, hogy felkészüljenek arra, ami egy világ összeomlása után következik. Illyés elődei mint utasok, diákok, művészek indultak Párisba, e város volt az fjúság vándoréveinek végső állomása. Illyés menekül az ellenforradalmi Magyarországról és Párisban sorstársaival találkozik, köztük él, az ő életüket éli. Emigráns munkások, diákok fantasztikus nyomortanyáin lakik, a „mozgalom” sodorja magával, az határozza meg életrendjét. Milyen furcsa ellentét ez az emigránsok bohém életmódja és fegyelmezett életrendszere között! Ezek a murgeri nyomorban, festői kulisszák között élő emberek a pártfegyelem, a párt-dogmák szinte megdicsőült rabjai, akik elszántan, céltudatosan, szerzetesi alázattal készülnek a világ megváltására, arra az időre, amikor övék lesz a hatalom. Közöttük telepszik meg Illyés, a kezdő forradalmár és kezdő író, aki két szenvedély vonzásába kerül, — félig itt él sorstársai között, félig a művészek tanyáin, kávéházaiban. Amit könyve ábrázol, az éppen ez a kettős vonzás, amely kialakít egy fiatal lelket, felvértez a valóságra, előkészít az életre és a műre.

Ami a legértékesebb, legvonzóbb ebben a hatalmasnak induló műben — a most megjelent kötet alcíme *Körkép*

s csak afféle nyitánya az egésznek — páratlan gazdagsága. Miliórajzot ilyen vérbő részletességgel, alakokat ilyen emberi telítettségben még ritkán kapunk magyar írótól. Egy-egy mondatával Páris minden „rejtelmét” megvilágítja, minden titkos szálra rámutat, ami hőseit a várossal és a világgal összekötik. Ebben a Páris-képben sűrítetten megtaláljuk mindazt, amivel először Márai ismertetett meg, majd amire Céline *Utazás az éjszaka mélyére* című műve döbbsített rá, — a kultúra és a nyomor városát. S ezen felül: mint egy eszményi várostörténeti útmutató, egy-utasútnak fejt fel Páris történelmi rétegeit, — a huszas évek káoszától a hajdani Lutetiaig. És mindezt mennyi könnyedséggel és ironiával! A kép, amit kövekről és emberekről, történelemről és szellemről kapunk, dús, árnyalt, a romantikus tájképfestők módorában, akik egy-egy tőkéletes, monumentális arányú bukka megszámlálhatatlan levelét is gonddal, szinte egyénítve mindegyiket, festették meg. Az Illyés-mű feledhetetlen részletei sohasem nyomják el az egységes ábrázolást, sohasem törik meg a történet egyenes útját a Párisba érkezéstől az elmúlt első Páris-év végéig.

Főlény és ironia van Illyés ábrázolásában és szemléletében. Valami gúnyos kis fintorral néz mindent és elnéző rosszmájúsággal ad vissza. Mintha szántszándékkal csak bemutatni akarna, álláspontját ritka következetességgel egyszer sem fedi fel. Alakjai — azok is, akiket legjobban becsül vagy sze-

ret — kicsit torzképpé változnak, még velük való kapcsolatában sem derül ki, melyikhez hűz leginkább, mit jelent számára egyik vagy másik. Ezt az ironikus szemléletet — amit legpontosabban talán romantikus krónikának lehetne elnevezni — megtartja akkor is, ha a politikai mozgalomról beszél, amelynek részese, ha a szerelemről vall, ami elkapta, vagy ha ifjúsága eszményeinél, a szürrealistáknál tesz látogatást. De ez a hűvös, kicsit jókedvű tárgyilagosság mégsem válik érdektelenséggé, — egy-egy pillanatra átfut rajta valami együttérző melegség, ha a Páris Bakonyába tévedt parasztokra kerül sor. Az ironikus szemlélet mindig résen van, akár az ősi Párison vezet végig (a felejthetetlen séta a Cité-ben), akár egy szerelmes kirándulást mutat be (Orosz Annával az erdőben), akár a „mozgalom” székházába vezet egy műkedvelő-előadás próbára vagy a Dôme terraszára. A könyv e nagy írói remekléseiben az ironia furcsán szemérmes lírává siklik át, és so-
rain egyaránt megvillannak a líra és az ironia fényei.

A *Puszták népe* óta Illyés Gyula egy sereg könyvet írt, újabb verseit is kötetbe gyűjtötte, — kis aggodás élt olvasóiban, hogy nem tévedt-e el az író, mint annyian, és a legkülönbek, kortásai közül. A *Húnok Párisban* ismét remekmű: Illyés Gyula írói értékei soha ilyen gazdagok, sebezhetetlenek nem voltak, mint most, — egy ki-tűnő író pályája csúcspontján.

Thurzó Gábor

Délkelet-Európa félhivatalos katolikus hírügynöksége a

MAGYAR KURIR

Szerkesztőség: BUDAPEST, IV., FERENCIEK-TERE 7.

Igazgató-főszerkesztő: JÁMBOR DEZSŐ.

AZ „Osservatore Romano”, a Vatikán Rádiója és a „NCWC News Service” budapesti szerkesztősége.

VIGILIA

revue mensuelle catholique littéraire et critique fondée en 1934 a cessé de paraître en 1944, lors de l'invasion allemande. Elle a reparu en décembre 1946.

SOMMAIRE DU NUMÉRO DE DÉCEMBRE 1946.

Alexandre Sík: Vigilia (Programme de la revue: maintenir les grandes traditions catholiques et littéraires du pays tout en les préservant contre tout raidissement: catholicisme de ghetto, littérature de sacristie. Persuadés qu'en dernière analyse, la démocratie est née du christianisme, les écrivains de la Vigilia veulent prendre activement part à la transformation du monde.)

Paul Claudel: St. Barthélemy (Poésie).

Maritain: Christianisme et Démocratie.

Alexandre Sík: Temps de Tristesse (trois poésies écrites lors de la Conférence de Paris).

Crisosthème Kelemen, archiabbé de Pannonhalma: Écoles confessionnelles.

Georges Rónay: Poésie.

Jean Pilinszky: Poésie.

Alexis Carrel: La Prière.

Paul Toldalagi: Poésie.

Gabriel Thurzó: Feu d'Artillerie (Nouvelle ayant pour sujet l'attitude de certains bourgeois à la veille du siège de Budapest, ne se rendant pas compte du caractère apocalyptique des mois à venir.)

Ladislav Possanyi: Deux drames catholiques d'aujourd'hui. (Franz Werfel: Jakobovski et le Colonel, Thornton Wilder: The Skin of our Teeth.)

CHRONIQUES:

Guillaume Juhász: Chrétienté mondiale. (L'influence spirituelle de la bombe atomique. L'accroissement des conversions au Japon. Discours du Cardinal Spellmann au Congrès de la Ligue de Paix.)

Paul Járdányi: Spiritualité de Béla Bartók, grand compositeur hongrois.

Georges Rónay: St. Gérard. (L'auteur le range dans la lignée des mystiques aeropagites.)

Guillaume Juhász: Politique mondiale. (Elections françaises. Attitude des démocraties anglo-saxonnes vis-à-vis des prisonniers de guerre allemands et japonais. L'idée de la liberté et confiance dans le temps.)

LIVRES:

Antoine Szerb: Pensées dans la Bibliothèque. — *Huxley*: The gray Eminence. — *Malraux*: La Lutte avec l'Ange. — *Clément Király*: Hitlerisme et Christianisme. — *Bertrand Russell*: History of Western Philosophy. — *Robert John*: Dante. — *Pilinszky*: Poésies.

SOMMAIRE DU NUMÉRO DE JANVIER 1947.

Béla Perneckzy: Catholicisme et Progrès. (La conception du progrès telle qu'elle se reflète dans la doctrine sociale catholique [encycliques] est indéterministe, or elle ne considère pas le progrès comme un mouvement déterminé par les lois des sciences naturelles, mais comme une aspiration consciente vers l'éternel idéal comprenant aussi la justice sociale.)

Joseph Fodor: Poésie.

Jaques Maritain: Christianisme et Démocratie. (II.)

François Mauriac: David. (Poésie.)

Louis Harsányi: Poésie.

Alexandre Eckhardt: Les Juifs sont-ils une nationalité? (Réponse: pas dans le sens vulgaire du mot; ils sont venus trop tard pour se ranger parmi les nationalités romantiques et se heurtent fatalement à l'ignorance où ils vivent depuis deux mille ans de leur véritable mission mystique.)

Étienne Vas: Poésie.

Ivan Mándy: Nouvelle.

P. Sévérin Szedő: L'Isle de la Solitude. (Mémoires d'un Chartreux.)

Catherine Molnár: Nouvelle.

Georges Végh: Poésie.

Nicolas Vidor: Poésie.

CHRONIQUES:

Guillaume Juhász: Chrétienté mondiale. (Le Discours de Noël du Pape. Les grandes possibilités du catholicisme de Chine, son rôle dans l'Église mondiale.)

Jean Kósa: Littérature catholique moderne de Hongrie. (Revue critique des écrivains catholiques d'entre deux guerres: au début, mélange de la vraie littérature et celle dite „de sacristie”; depuis une dizaine d'années efforts pour épurer la littérature catholique du dilettantisme. Contact avec la littérature catholique française.)

Astrix Gabriel: Collaboration mondiale des intellectuels chrétiens. (Pax Romana Glaive de l'Esprit, etc.)

Guillaume Juhász: Revue de la politique mondiale. (Culte de la mystique d'Extrême-Orient en Europe; dangers du nationalisme „magique” des peuples d'Extrême-Orient auxquels seul l'esprit européen issu du christianisme peut remédier. Attitude conformiste de l'Allemand moyen. La responsabilité de l'élite.)

Jean Jajczay: Antoine Maulbertsch. (A l'occasion du 150 anniversaire de la mort du grand peintre autrichien, un des plus grands représentants du baroque austro-hongrois.)

LIVRES:

Jean Fogarasi: La Logique de Marx. — *Léon Blum*: A l'Échelle Humaine. — *Rosé Ignácz*: Un nouveau roman. — *Jules Illyés*: Les Huns à Paris (milieu surréaliste à Paris entre deux guerres.) — *Rainer Maria Rilke*: Malte Laurids Brigge.

MÉSZÁROS LAJOS

EGYHÁZI MŰÖTVÖS MESTER

ÚJ CÍME:

BUDAPEST, VIII., BANGHA BÉLA-UTCA 7. SZ.

ÁLLANDÓAN RAKTÁRON TART
ÉS KÉSZÍT MINDENFÉLE EGY,
HÁZI SZEREKET, KELYHET-
SZENTSÉGTARTÓT, KERESZTET,
stb.

Javítás • Aranyozás • Ezüstözés

MINDEN KÖNYVET MEGKAPHAT SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvesboltjaiban

Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.

BALASSAGYARMAT,
Rákóczi fejedelem-utca 22.

CEGLÉD,
Kossuth Ferenc-utca.

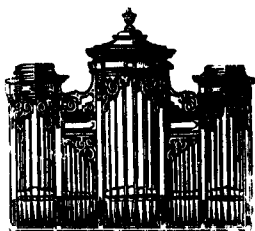
DEBRECEN,
Szent Anna-utca 10—12.

GYÖR,
Deák Ferenc-utca 2.

PÉCS,
Széchenyi-tér 17.

SZEGED,
Kárász-utca 14.

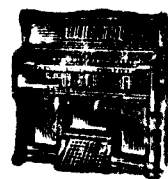
*Könyvárjegyzéket készségesen küld a kiadóhivatal,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 30.*



DEMÉNY IMRE

ORGONA- ÉS HARMÓNIUMÉPÍTŐ
BUDAPEST, VI., LÁZÁR-UTCA 13.
(az Operánál)

Orgonák, orgonajavítások,
átépítések, tisztítás, hangolás szolid áron.
Harmóniumok,
templomi, iskolai, magánhasználatra.



Pedálos harmóniumok pontos orgonaméretekkel. Táskaharmóniumok. Szakszerű javítások
ÁRJEGYZÉK, KATALÓGUS DÍJTALAN!

PUTNOKI JENŐ

rum- és likörgyára ajánlja:

*«Gyomorbarát», Meggy, Chery-Brandy, Triple-Sec, Kávé,
Csokoládé, Cacao, Chatreuse likörkülönlegességeit,
«Házi Dió» pálinkáját, «Putnoki Brandy»-t, «Családi
Rum»-ot 45, 50, 55 és 60% szesztartalommal,*

*Barack, Cseresznye,
Szilvapálinkáit.*

Gyár: **IX., FERENC-KÖRÚT 22.**

Telefon: 187—085, 181—372.

TAKARÓFÉLÉT, ZSÁKÁRUT

KRUPPA CÉGNÉL VEGYEN!!!

Olesó, szolid árak, jó kiszolgálás.

Takaró, gyapjából és szőrből, extrameleg, normál- méretű 98.—

príma kecskeszőrből, könnyű és meleg 121.—

Hátizsák, bőrzőve, tartós minőségű 32.—

Szalmazsák, teljes méretű, príma kenderanyagból 35.20

Kenderzsák, 56×122 cm méretű, 70 dekás 12.13

46×140 cm méretű, 80 dekás 13.86

KAPHATÓ:

K R U P P A G.

BUDAPEST, VIII., MIKSZÁTH KÁLMÁN-TÉR 4.

KORDA-ÉPÜLET.

ARANY, EZÜST, ÉKSZER VÉTEL, ELADÁS

Kehely, ciborium, szentségtartó
nagy választékban.

DR. BAJMÓCZINÉ WINTERMANTEL TERÉZ

Budapest, VII., Rákóczi-út 10., I. em. 2.